

Σχολή Κοινωνικών Επιστημών
Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών
Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία

Διπλωματική Εργασία

Τοπικά αγροτικά προϊόντα και εναλλακτική νησιωτική ανάπτυξη υπό
το πρίσμα της Κ.Α.Ο. Η περίπτωση της Λέσβου

Αναστασία Αλεξανδροπούλου

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Σοφία Νικολαΐδου

Πάτρα, Ιούνιος 2019

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία της φοιτήτριας Αλεξανδροπούλου Αναστασίας που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

Τοπικά αγροτικά προϊόντα και εναλλακτική νησιωτική ανάπτυξη υπό
το πρίσμα της Κ.Α.Λ.Ο. Η περίπτωση της Λέσβου

Αναστασία Αλεξανδροπούλου

Επιτροπή Επίβλεψης Πτυχιακής / Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:

Σοφία Νικολαΐδου

Μέλος ΣΕΠ, ΕΑΠ

Συν-Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:

Ευθυμία Αμανατίδου

Μέλος ΣΕΠ, ΕΑΠ

Πάτρα, Ιούνιος 2019

Η εργασία αυτή αφιερώνεται
σε όλους εκείνους
που κάνουν την ουτοπία
πραγματικότητα
και που αγωνίζονται
μέσα από εγχειρήματα Κ.Α.Λ.Ο
για μια οικονομία
για τους πολίτες
και τις ανάγκες τους
με βάση
την άμεση και τοπική
δημοκρατία.

Περίληψη

Τα ελληνικά νησιά παρουσιάζουν ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά που τα φέρουν σε μειωμένη ανταγωνιστική οικονομική θέση σε σχέση με άλλες περιοχές της χώρας όπως: μικρό μέγεθος, απομόνωση, περιορισμένοι φυσικοί πόροι, χωροταξική θέση απόσταση από τα κέντρα λήψης αποφάσεων, έντονες εποχιακές διακυμάνσεις στον πληθυσμό. Από την άλλη πλευρά, οι κατάλληλες κλιματολογικές και εδαφολογικές συνθήκες, το ιδιαίτερο πολιτισμικό και κοινωνικό περιβάλλον και οι τοπικές παραδόσεις σε αγροτικές και νησιωτικές περιοχές και ειδικότερα στα νησιά του Βορείου Αιγαίου και στη Λέσβο, ευνοούν την παραγωγή ιδιότυπων τοπικών προϊόντων αγροδιατροφής με συμβολική αξία που αποτελούν πλεονέκτημα προσφέροντας δυνατότητες διατήρησης και διαφοροποίησης της παραγωγικής βάσης και δημιουργίας προστιθέμενης αξίας, συνεισφέροντας στην τοπική ανάπτυξη.

Η πρόσφατη οικονομική κρίση στην Ελλάδα ενέτεινε πολλά από τα διαχρονικά προβλήματα των νησιών με σοβαρές επιπτώσεις στην τοπική επιχειρηματικότητα και την ανάπτυξη εντείνοντας τις τάσεις σταδιακής ερήμωσης πολλών δυσπρόσιτων και απομονωμένων περιοχών και τον μαρασμό των οικονομικών δραστηριοτήτων της νησιωτικής υπαίθρου. Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια και κυρίως ως αποτέλεσμα της οικονομικής κρίσης ανθούν καθημερινά ποικίλοι εναλλακτικοί πειραματισμοί που επιθυμούν να ανατρέψουν τις δυσμενείς αυτές συνθήκες. Κυρίως μέσα από συνεργατικές πρωτοβουλίες ανθρώπων που αγαπούν τον τόπο τους, εμφανίστηκαν πολλά νέα εγχειρήματα που δραστηριοποιούνται στον τομέα της παραγωγής, τυποποίησης και εμπορίας μοναδικών και ιδιότυπων αγροτικών προϊόντων (τοπικές ποικιλίες) της περιοχής τους συνδέοντάς τα με τις ιδιαίτερες τοπικές παραδόσεις. Τα εγχειρήματα αυτά δεν αποβλέπουν κατά προτεραιότητα στην επιδίωξη του κέρδους αλλά οι δρώντες πρωτίστως δημιουργούν ή ενισχύουν σε τοπικό επίπεδο τον κοινωνικό δεσμό εγκαινιάζοντας κοινωνικές καινοτομίες φιλοδοξώντας παράλληλα να υπηρετήσουν το συλλογικό συμφέρον.

Έχοντας ως κύριο σκοπό την κάλυψη των αναγκών της κοινωνίας στη βάση της ελεύθερης συμμετοχής, της συνεργασίας, της ισότητας, της δημοκρατικής διακυβέρνησης και της αλληλεγγύης, ενεργούν στο πλαίσιο της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας. Πρόκειται για μία οικονομία που στοχεύει στη δημιουργία προστιθέμενης αξίας μέσω της ανάδειξης των τοπικών πόρων, της ενεργοποίησης του κοινωνικού κεφαλαίου, της εγκαινίασης κοινωνικών καινοτομιών και της προώθησης της κοινωνικής προόδου.

Με την παρούσα ερευνητική εργασία επιχειρείται η εκτίμηση της συμβολής των εγχειρημάτων της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας που δραστηριοποιούνται στον τομέα προώθησης των τοπικών αγροτικών προϊόντων στην εναλλακτική τοπική/νησιωτική ανάπτυξη, μέσα από τη μελέτη δύο κοινωνικών συνεταιριστικών επιχειρήσεων στη Λέσβο. Το κεντρικό ερευνητικό ερώτημα συνοψίζεται στο κατά πόσο νέες συνεργατικές πρωτοβουλίες κοινωνικής επιχειρηματικότητας που δραστηριοποιούνται στον αγροδιατροφικό τομέα συνεισφέρουν στη δημιουργία τοπικής απασχόλησης και εισοδήματος και επιδρούν στην κοινωνικο-οικονομική ανάπτυξη μιας νησιωτικής περιοχής με γνώμονα τον κοινωνικό τους αντίκτυπο.

Από τη μελέτη προέκυψε ως βασικό συμπέρασμα ότι τα εγχειρήματα που μελετήθηκαν έχουν πραγματικά και χειροπιαστά οφέλη στην τοπική κοινωνία. Ο κοινωνικός τους αντίκτυπος αντανακλάται στα αποτελέσματα των δραστηριοτήτων που έχουν αναλάβει και συνοψίζεται στη συλλογική και κοινωνική ωφέλεια που προσδίδεται στους ανθρώπους, το περιβάλλον, την κοινότητα, μέσα από τη δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης κυρίως για ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, την ανάπτυξη νέου τύπου κοινωνικών και οικονομικών σχέσεων με βάση την εμπιστοσύνη, την τίμια και ειλικρινή συνεργατική συμπεριφορά και την ενεργή συμμετοχή με την επίδειξη αλληλεγγύης και ενδιαφέροντος προκειμένου να επιλυθούν προβλήματα που απασχολούν την τοπική και ευρύτερη νησιωτική κοινότητα. Όλα τα παραπάνω μαζί με τον δημοκρατικό τρόπο λειτουργίας τους, συνηγορούν υπέρ της δημιουργίας κοινωνικής και οικονομικής αξίας στην τοπική κοινωνία αναδεικνύοντας τους τοπικούς παραγωγικούς πόρους και προωθώντας την κοινωνική πρόοδο.

Λέξεις-Κλειδιά

τοπικά αγροτικά προϊόντα, Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία, εναλλακτική νησιωτική ανάπτυξη

Local resources and alternative island development in the light of the
Social and Solidarity Economy. The case of Lesvos Island

Anastasia Alexandropoulou

Abstract

The Greek islands share certain characteristics which render them economically uncompetitive in relation to other regions of the country. These characteristics include: their small size, isolation, limited natural resources, location, distance from decision-making centres and considerable seasonal fluctuations in population. On the other hand, the right climate and soil conditions, the distinctive cultural and social environment, the local customs and traditions in rural and island regions and the islands of the North Aegean and Lesbos in particular, favour the production of unique local produce of added value which helps preserve and diversify the production base, thus contributing to the local development .

The recent economic crisis has exacerbated many of the perennial problems of the islands with grave consequences for local entrepreneurship and growth, further increasing the depopulation of remote and inaccessible areas and the decline of economic activity in island regions.

However, it is also true that due to the crisis various alternative experiments are flourishing aiming at changing the unfavourable climate. Mainly through the collaborative initiatives of people who share a love of their area, a number of start-ups have emerged operating in the field of production, standardisation and sale of unique local produce (local varieties). These businesses are not primarily driven by profit. They create or reinforce the social link through the introduction of social innovations and aspire to work to the benefit of the community. Their purpose is to meet the needs of the society acting on the basis of free participation, collaboration, equality, democratic governance, and solidarity within the framework of a Social and Solidarity Economy (SSE) It is about an economy which aims at creating added value by making use and enhancing local resources, investing in human capital and promoting social progress.

This paper attempts to assess the contribution of SSE's initiatives which operate in the field of promotion of local produce to an alternative island development pathway through the study of two social enterprises on Lesbos island. The central aim of this paper is assess the extent to which these new social enterprises contribute to the creation of employment opportunities, generate income and impact on the socio-economic development of an island.

The findings of the research have shown that the enterprises in question have tangible benefits for the local community. Their social impact is reflected on the results of the activities they have undertaken, namely the creation of employment opportunities especially for vulnerable groups, the creation of a new type of social and economic relations based on trust, honest collaboration, active participation, demonstration of solidarity and interest in resolving problems concerning the local and wider island community.

All the above, combined with their democratic functioning advocate for the creation of social, economic value in local communities by promoting local resources and social growth.

Keywords

local resources, Social and Solidarity Economy, alternative island development

Περιεχόμενα

Περίληψη	v
Λέξεις-Κλειδιά	vi
Abstract	viii
Keywords	ix
Περιεχόμενα	x
Συντομογραφίες & Ακρωνύμια	xii
Κεφάλαιο 1ο- Εισαγωγή	1
1.1 Εισαγωγή	1
1.2 Δομή της εργασίας	3
1.3 Υποθέσεις εργασίας και ερευνητικά ερωτήματα	5
1.4 Η μεθοδολογία της έρευνας	6
Κεφάλαιο 2ο -Ελληνικός νησιωτικός χώρος και προοπτικές ανάπτυξης	9
2.2 Κοινωνικο-οικονομικό περιβάλλον και προοπτικές ανάπτυξης του ελληνικού νησιωτικού χώρου	10
Κεφάλαιο 3ο- Τοπικά αγροτικά προϊόντα και η πολύτιμη αξία τους	14
3.1 Η σημασία του αγροδιατροφικού τομέα	14
3.2 Τοπικά αγροτικά προϊόντα και νησιωτική ανάπτυξη	16
Κεφάλαιο 4ο -Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία. Επιχειρώντας εναλλακτικά.	21
4.1 Κ.Α.Λ.Ο. και κοινωνική καινοτομία: μία εναλλακτική πρόταση για την ανάπτυξη του αγροτροφικού τομέα σε νησιωτικές περιοχές	21
4.2 Εστιάζοντας στην Λέσβο	24
Κεφάλαιο 5ο- Μελέτες περίπτωσης	27
5.1 ΚοινΣΕπ «ΜΟΔΟΥΣΑ»	27
5.1.1 Γνωριμία με το εγχείρημα	27
5.1.2 Προώθηση τοπικών αγροτικών προϊόντων	28
5.1.3 Αρχές και αξίες του εγχειρήματος και σύνδεση με την τοπική κοινωνία	31
5.1.4. Προκλήσεις και προοπτικές ανάπτυξης	32
5.2 ΚοινΣΕπ ΗΦΑΙΣΤΕΙΟ ΑΝΕΜΩΤΙΑΣ	34
5.2.1 Γνωριμία με το εγχείρημα	34
5.2.2 Προώθηση τοπικών αγροτικών προϊόντων	35

5.2.3 Αρχές και αξίες του εγχειρήματος και σύνδεση με την τοπική κοινωνία	38
5.2.4 Προκλήσεις και προοπτικές ανάπτυξης.....	40
Κεφάλαιο 6ο- Ευρήματα έρευνας.....	43
Κεφάλαιο 7ο - Συμπεράσματα.....	47
Πηγές- Βιβλιογραφία	51
Νόμοι	55
Ιστοσελίδες	55
Παράρτημα Α: Οδηγός Συνέντευξης-Βασικοί άξονες συζήτησης.....	57
Παράρτημα Β:Οδηγός Συνέντευξης- Βασικοί άξονες συζήτησης -Ερωτήματα.....	58
Παράρτημα Γ: Αναλυτικός Πίνακας Δράσεων της ΚοινΣΕπ «ΜΟΔΟΥΣΑ».....	63
Παράρτημα Δ: Αναλυτικός Πίνακας Δράσεων της ΚοινΣΕπ «ΗΦΑΙΣΤΕΙΟ ΑΝΕΜΩΤΙΑΣ».....	68

Συντομογραφίες & Ακρωνύμια

Α.Ε.Π	Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν
Α.Μ.Κ.Ε	Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία
ΒΙΟ.ΜΕ.	Βιομηχανική Μεταλλευτική
Γ.Σ.	Γενική Συνέλευση
Δ.Ε.	Διοικούσα Επιτροπή
Ε.Ε.	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΛ.Γ.Ο	Ελληνικός Γεωργικός Οργανισμός
ΕΤ.ΑΓΡ.Ο	Εταιρεία Αγροτικής Οικονομίας
HDI	Human Development Index/Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης
Κ.Α.Λ.Ο	Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία
ΚοινΣΕπ	Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση
Κ.Υ.Γ.	Κοινοτικά Υποστηριζόμενη Γεωργία
Ν.Π.Δ.Δ.	Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου
Π.Α.Α.	Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης
Π.Γ.Ε.	Προστατευόμενη Γεωγραφική Ένδειξη
Π.Ο.Π.	Προστατευόμενη Ονομασία Προέλευσης
RCI	Regional Competitiveness Index/Δείκτης Περιφερειακής Ανταγωνιστικότητας
SSE	Social and Solidarity Economy
UNESCO	United Nations Educational Scientific and Cultural Organization

Κεφάλαιο 1ο- Εισαγωγή

Το 1ο Κεφάλαιο διαρθρώνεται σε τέσσερις ενότητες: την Εισαγωγή, την Δομή της εργασίας, τις Υποθέσεις εργασίας με τα ερευνητικά ερωτήματα και την Μεθοδολογία της έρευνας.

1.1 Εισαγωγή

Μελέτες για τη νησιωτική Ελλάδα έχουν αναδείξει τα κοινά θέματα που αντιμετωπίζουν τα ελληνικά νησιά λόγω των ιδιόμορφων εγγενών χαρακτηριστικών τους (γεωγραφικών, γεωπολιτικών και γεωμορφολογικών) που τα διακρίνουν από άλλες περιοχές της χώρας. Τα χαρακτηριστικά αυτά λειτουργούν μεν ως ελκυστικοί πόλοι έλξης για τον παγκόσμιο τουρισμό, δεν προσελκύουν, ωστόσο, οικονομικές δραστηριότητες και ανθρώπους να εγκατασταθούν στα νησιά με αποτέλεσμα να αποτελούν φυσικά εμπόδια για την ανάπτυξη της τοπικής επιχειρηματικότητας (Κίζος κ.ά, 2002). Το υψηλό κόστος παραγωγής για τις τοπικές επιχειρήσεις και το υψηλό κόστος διαβίωσης προσφέρει μειωμένες ευκαιρίες για τους κατοίκους, γεγονός που έχει οδηγήσει τις νησιωτικές οικονομίες να υστερούν σε σύγκριση με ό, τι συμβαίνει στην ηπειρωτική χώρα. Τα τελευταία χρόνια η οικονομική κρίση που έχει επηρεάσει όλη την χώρα, αλλά και τις ευρωπαϊκές οικονομίες, έπληξε ιδιαίτερα τα ελληνικά νησιά και έδειξε την ευθραυστότητα της πορείας σύγκλισης. Ο Δείκτης Περιφερειακής Ανταγωνιστικότητας (RCI) που δηλώνει τη σταθερά χαμηλή ελκυστικότητα και ανταγωνιστικότητα αλλά και ο χαμηλός Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης (HDI) ανεξάρτητα από το ύψος του κατά κεφαλήν ΑΕΠ -το οποίο επίσης σημείωσε μεγάλη πτώση κατά τη διάρκεια της κρίσης όπως σε όλα τα νησιά- καταδεικνύει την ευθραυστότητα του όρου «νησιωτική ανάπτυξη».

Από την άλλη πλευρά, στην πλειονότητα των νησιών υπάρχουν παραδοσιακές παραγωγικές δραστηριότητες που βασίζονται σε τοπικούς πόρους και ιδιαίτερες διαδικασίες με αποτέλεσμα να παράγονται προϊόντα (κυρίως αγροδιατροφής) υψηλής ποιότητας όπως φαίνεται από τα πολλά σήματα ΠΟΠ και ΠΓΕ που υπάρχουν στα νησιά.

Στη σύγχρονη επιστημονική συζήτηση σχετικά με τα μοντέλα οικονομικής ανάπτυξης, σημαντικό μέρος λαμβάνει ο τρίτος τομέας της οικονομίας και ειδικότερα η Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία (Κ.Α.Λ.Ο). Πρόκειται για μία εναλλακτική πρόταση οικονομικής και

κοινωνικής οργάνωσης κυρίως στις τοπικές κοινωνίες για την επίλυση των κοινωνικών, οικονομικών και περιβαλλοντικών προβλημάτων μέσα από τις έννοιες του τοπικού κοινωνικού κεφαλαίου και της αξιοποίησης των πόρων της κοινότητας. Η Κ.Α.Λ.Ο έχει μία ανθρωποκεντρική προσέγγιση της οικονομίας και περιλαμβάνει τις οικονομικές δραστηριότητες που στηρίζονται σε εναλλακτικές μορφές οργάνωσης της παραγωγής, ανταλλαγής, κατανάλωσης, επένδυσης σύμφωνα με τις αρχές της δημοκρατίας, της ισότητας, της συνεργασίας και της αλληλεγγύης.

Στο πλαίσιο της σημερινής συγκυρίας όξυνσης των κοινωνικών προβλημάτων όπως ανεργία, φτώχεια, κοινωνικές ανισότητες και της εξαθλίωσης των συνθηκών διαβίωσης, αναδύονται συλλογικά συνεργατικά σχήματα Κ.Α.Λ.Ο με εστίαση στην προώθηση τοπικών αγροτικών προϊόντων και στην αξιοποίηση των «μοναδικών» τοπικών, φυσικών και παραγωγικών πόρων των νησιών ως τρόπος υπέρβασης των προβλημάτων και ως απάντηση στην οικονομική κρίση. Μέλημά τους αποτελεί η επανασύνδεση της οικονομίας με τις ανάγκες της κοινωνίας προκειμένου να βρεθεί διέξοδος από τα προβλήματα που έχει επιφέρει η οικονομική κρίση.

Η παρούσα μεταπτυχιακή ερευνητική εργασία επιχειρεί να συνδέσει τα τοπικά αγροτικά προϊόντα με την εναλλακτική νησιωτική ανάπτυξη υπό το πρίσμα της Κ.Α.Λ.Ο. Στόχος της ερευνητικής εργασίας είναι η εκτίμηση της συμβολής των εγχειρημάτων της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας που δραστηριοποιούνται στον τομέα των τοπικών αγροτικών προϊόντων στην τοπική/νησιωτική ανάπτυξη.

Η έρευνα περιλαμβάνει ως μελέτη περίπτωσης τη νήσο Λέσβο και επιχειρεί να εξετάσει τον βαθμό στον οποίο ορισμένα εγχειρήματα Κ.Α.Λ.Ο που αξιοποιούν τοπικά αγροτικά προϊόντα συμβάλλουν στη βιώσιμη ανάπτυξη του νησιού.

Μέσω ανάλυσης και αλληλοσυσχέτισης των αποτελεσμάτων της έρευνας, διερευνάται περαιτέρω, εάν η προώθηση και η ενίσχυση μιας διαφορετικής οικονομίας, στα νησιά, που λειτουργεί με επίκεντρο των δραστηριοτήτων της τον άνθρωπο και στηρίζει σχέσεις αλληλεγγύης και εμπιστοσύνης στη βάση του συνεργατισμού, δύναται να οδηγήσει σε μία εναλλακτικού τύπου νησιωτική ανάπτυξη. Διερευνάται ειδικότερα, κατά πόσο τα εγχειρήματα Κ.Α.Λ.Ο που δραστηριοποιούνται στην προώθηση τοπικών αγροτικών προϊόντων, μέσω της ανάπτυξης κοινωνικών καινοτομιών, της εγκαθίδρυσης ηθικών συναλλαγών και καλλιεργώντας τις συλλογικές αξίες της οικονομίας μέσω κοινωνικά χρήσιμης παραγωγής, συμβάλλουν σε μία εναλλακτική βιώσιμη ανάπτυξη της νησιωτικής κοινότητας.

1.2 Δομή της εργασίας

Η εργασία διαρθρώνεται σε επτά Κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο είναι η εισαγωγή της εργασίας, τα τρία επόμενα περιλαμβάνουν το θεωρητικό πλαίσιο και το περιβάλλον που βασίζεται η εργασία, ενώ τα τρία τελευταία κεφάλαια αποτελούν την κυρίως έρευνα στη νησιωτική περιοχή της Λέσβου, τις μελέτες περίπτωσης, τα αποτελέσματα και τα συμπεράσματα που προκύπτουν από την εξέταση των εγχειρημάτων Κ.Α.Λ.Ο που επιλέχθηκαν.

Στο Κεφάλαιο 1 με τίτλο «Εισαγωγή» παρουσιάζεται η δομή της εργασίας, γίνεται εισαγωγή στο θέμα της εργασίας, θέτονται οι υποθέσεις εργασίας και τα ερευνητικά ερωτήματα και αναλύεται η μεθοδολογία που χρησιμοποιείται για την διεξαγωγή της έρευνας. Ειδικότερα, γίνεται συνοπτική παρουσίαση του θέματος που είναι η διερεύνηση των προοπτικών ανάπτυξης της νησιωτικής Ελλάδας μέσα από τις πρακτικές ανάδειξης τοπικών αγροτικών προϊόντων από εναλλακτικά εγχειρήματα της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας. Στη συνέχεια θέτονται σαφώς τα ερευνητικά ερωτήματα που απασχολούν την παρούσα εργασία. Στην εισαγωγή αναλύεται η μεθοδολογία της έρευνας με τη μελέτη δύο κοινωνικών συνεταιριστικών επιχειρήσεων μέσω συλλογής στοιχείων από το διαδίκτυο και διεξαγωγής συνεντεύξεων με εκπροσώπους των εγχειρημάτων.

Στο Κεφάλαιο 2 με τίτλο «Ελληνικός νησιωτικός χώρος και προοπτικές ανάπτυξης» διερευνώνται τα ιδιαίτερα κοινωνικο-οικονομικά χαρακτηριστικά των νησιών που αποτελούν φυσικά εμπόδια για την επιχειρηματικότητα, την ευημερία και τη βιώσιμη νησιωτική ανάπτυξη. Αναλύεται το κοινωνικο-οικονομικό περιβάλλον του ελληνικού νησιωτικού χώρου και ειδικότερα των νησιών της Περιφέρειας του Βορείου Αιγαίου και διερευνώνται οι προοπτικές ανάπτυξής τους. Γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης.

Το Κεφάλαιο 3 εντρυφεί στην πολύτιμη αξία των τοπικών αγροτικών προϊόντων. Εδώ παρουσιάζεται η διαχρονική σημασία του αγροδιατροφικού τομέα στην ελληνική οικονομία και ειδικότερα στις νησιωτικές περιοχές και η περιθωριοποίηση που έχει λάβει στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης και της πρόσφατης οικονομικής κρίσης. Ταυτόχρονα συζητείται η ποιοτική στροφή των καταναλωτών προς τα ποιοτικά, παραδοσιακά και βιολογικά τρόφιμα

και αναδεικνύεται η αξία της παραγωγής τοπικών αγροτικών προϊόντων διατροφής σε αρμονική συνύπαρξη με τη φύση. Αναδεικνύεται η σημασία αξιοποίησης των τοπικών αγροτικών πόρων ως προς τη διατροφική αξία τους και ως προς τη συμβολή τους στην κοινωνικο-οικονομική ανάπτυξη της τοπικής κοινότητας.

Στο **Κεφάλαιο 4 με τίτλο «Κοινωνική και Αλληλέγγυα οικονομία. Επιχειρώντας εναλλακτικά.»** αναλύεται η θέση της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας στη σύγχρονη επιστημονική συζήτηση, ως εναλλακτική προσέγγιση της οικονομίας με τριπλή στόχευση, κοινωνική/οικονομική/περιβαλλοντική, στη βάση των αρχών της δημοκρατίας, της ισότητας και της αλληλεγγύης. Αναδεικνύεται ο ρόλος που έχει διαδραματίσει η Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία στον αναπροσανατολισμό των οικονομιών και κοινωνιών με κατεύθυνση τη μεγαλύτερη κοινωνική και οικολογική βιωσιμότητα, την επιχειρηματική και κοινωνική καινοτομία, εισάγοντας στην πράξη ένα νέο μοντέλο αυτοδιαχείρισης της επιχείρησης και ταυτόχρονα σε άμεση σύνδεση με την τοπική κοινωνία. Αναγνωρίζεται ως μια εναλλακτική πρόταση οργάνωσης και λειτουργίας της κοινωνικής και οικονομικής ζωής. Σύμφωνα με το θεωρητικό πλαίσιο της Κ.Α.Λ.Ο και εστιάζοντας στο νησί της Λέσβου γίνονται υποθέσεις πάνω στο σκεπτικό κατά πόσο τα τοπικά αγροτικά προϊόντα μπορούν να αποτελέσουν σημαντικό παράγοντα ανάπτυξης για την οικονομική ανάπτυξη των νησιωτικών περιοχών, υπό το πρίσμα των αρχών και αξιών της Κ.Α.Λ.Ο.

Στο **Κεφάλαιο 5 αναλύονται διεξοδικά οι μελέτες περίπτωσης.** Μελετώντας τις περιπτώσεις των ΚοινΣΕπ «ΜΟΔΟΥΣΑ» και «ΗΦΑΙΣΤΕΙΟ ΑΝΕΜΩΤΙΑΣ» στη Λέσβο, εξετάζεται εάν πράγματι η αξιοποίηση των τοπικών αγροτικών προϊόντων από εγχειρήματα Κ.Α.Λ.Ο μπορεί να οδηγήσει στην παραγωγική ανασυγκρότηση και τη βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη του νησιού και κατ'επέκταση εάν η προώθηση και η ενίσχυση μιας διαφορετικής οικονομίας (Κ.Α.Λ.Ο) στα νησιά - που λειτουργεί με σεβασμό στον άνθρωπο και το περιβάλλον και με βάση τις αξίες της δημοκρατίας και της αλληλεγγύης- δύναται να οδηγήσει σε μία εναλλακτική εφικτή και βιώσιμη νησιωτική ανάπτυξη. Τα εγχειρήματα μελετώνται με συστηματική παρατήρηση και διεξαγωγή συνεντεύξεων. Διερευνάται η σχέση τους με την τοπική κοινωνία, τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν και η μετασχηματιστική τους δυναμική.

Το Κεφάλαιο 6 περιλαμβάνει τα ευρήματα της έρευνας. Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας από την διεξαγωγή των συνεντεύξεων και από τις δευτερογενείς πηγές απαντώντας στα αρχικά ερευνητικά ερωτήματα σχετικά με τη συμβολή των τοπικών αγροτικών προϊόντων των επιχειρήσεων Κ.Α.Λ.Ο στην τοπική κοινωνία, τη δυναμική αυτών των επιχειρήσεων, τη διασφάλιση της βιωσιμότητάς τους και

τις προοπτικές ανάπτυξης τους εφόσον εκπληρώνουν τις προσδοκίες για βιώσιμη ανάπτυξη των ελληνικών νησιών και για την ευημερία όλων των διαστάσεων και σε κάθε επίπεδο.

Τέλος, στο Κεφάλαιο 7 παρουσιάζονται τα συμπεράσματα. Γίνεται μία επιτελική σύνοψη των ευρημάτων της έρευνας και των συμπερασμάτων που εξάγονται από αυτά. Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζονται τα κυριότερα συμπεράσματα που προέκυψαν από την έρευνα και διατυπώνονται τα νέα θέματα προς συζήτηση που διαφαίνονται να αναδύονται από την έρευνα στο πλαίσιο των προοπτικών ανάπτυξης των εγχειρημάτων της Κ.Α.Λ.Ο στην κατεύθυνση της εναλλακτικής και βιώσιμης νησιωτικής ανάπτυξης.

Στη συνέχεια παρατίθενται οι **Πηγές και η Βιβλιογραφία** στις οποίες στηρίχθηκε η εργασία.

Τέλος ακολουθούν τέσσερα (04) **Παραρτήματα** που διαρθρώνονται ως εξής:

-Παράρτημα Α. Περιλαμβάνει τον **Οδηγό Συνέντευξης με τους βασικούς άξονες συζήτησης**, ο οποίος στάλθηκε μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου στις υπό μελέτη ΚοινΣΕπ, προκειμένου να ενημερωθούν σχετικά με τους άξονες που θα προσανατολιζόταν η συνέντευξη.

-Παράρτημα Β. Περιλαμβάνει τον **Οδηγό Συνέντευξης με τους βασικούς άξονες συζήτησης και τα ερωτήματα** που τέθηκαν κατά τη διάρκεια της συνέντευξης.

-Παράρτημα Γ. Παρατίθεται ο **Αναλυτικός Πίνακας Δράσεων της ΚοινΣΕπ «ΜΟΔΟΥΣΑ»**.

-Παράρτημα Δ. Παρατίθεται ο **Αναλυτικός Πίνακας Δράσεων της ΚοινΣΕπ «ΗΦΑΙΣΤΕΙΟ ΑΝΕΜΩΤΙΑΣ»**.

1.3 Υποθέσεις εργασίας και ερευνητικά ερωτήματα

Σύμφωνα με την ερευνητική πρόταση η έρευνα πεδίου εστιάζει σε πρωτοβουλίες αυτοδιαχειριζόμενων εγχειρημάτων που δρουν σε τοπικό επίπεδο, στο νησί της Λέσβου και λειτουργούν κάτω από την ομπρέλα και σύμφωνα με τις αρχές της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας.

Το κεντρικό ερευνητικό ερώτημα συνοψίζεται στο κατά πόσο νέες συνεργατικές πρωτοβουλίες κοινωνικής επιχειρηματικότητας που δραστηριοποιούνται στον αγροδιατροφικό τομέα συνεισφέρουν στη δημιουργία τοπικής απασχόλησης και εισοδήματος και επομένως σε τι βαθμό και με ποιον τρόπο επιδρούν στην κοινωνικο-οικονομική ανάπτυξη μιας νησιωτικής περιοχής.

Στο πλαίσιο αυτό διατυπώνονται μια σειρά από καίριες υποθέσεις και επιμέρους ερωτήματα που αποσαφηνίζουν το βασικό ερώτημα και αποτελούν τις διακριτές θεματικές διερεύνησης της επιτόπιας έρευνας:

α) Κατά πόσο και πώς οι δραστηριότητες παραγωγής, μεταποίησης, ανάδειξης τοπικών αγροτικών προϊόντων από τις επιλεγμένες ΚοινΣΕπ στηρίζουν οικονομικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά την τοπική κοινωνία;

Το πρώτο βασικό ερώτημα διερευνά τις προτεραιότητες (κοινωνικές, οικονομικές, περιβαλλοντικές) αξιοποίησης των τοπικών αγροτικών προϊόντων από τις επιλεγμένες κοινωνικές συνεταιριστικές επιχειρήσεις σε σχέση με την εξυπηρέτηση των τοπικών αναγκών και την ενίσχυση της τοπικής κοινωνίας και οικονομίας.

β) Με ποιον τρόπο οι βασικές αξίες και αρχές λειτουργίας των εν λόγω εγχειρημάτων επηρεάζουν την κοινωνικο-οικονομική ζωή της τοπικής κοινότητας και την εναλλακτική τοπική ανάπτυξη;

Το ερώτημα αυτό διερευνά το βαθμό συνεισφοράς της κοινωνικής επιχειρηματικότητας στην τοπική κοινωνία και στην εναλλακτική νησιωτική ανάπτυξη μέσω της προώθησης των αρχών και αξιών της Κ.Α.Λ.Ο και της εστίασης στον άνθρωπο και τις ανάγκες του.

γ) Ποιες είναι οι προοπτικές ανάπτυξης και οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι κοινωνικές συνεταιριστικές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον αγροδιατροφικό τομέα στη Λέσβο και με ποιες υποστηρικτικές δράσεις θα αντιμετωπιστούν;

Το τρίτο ερευνητικό ερώτημα αφορά στην αναζήτηση των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν τα εγχειρήματα της Κ.Α.Λ.Ο στα νησιά, τους τρόπους αντιμετώπισης των κινδύνων που ενδελεχούν για τη βιωσιμότητά τους, καθώς και τη διερεύνηση των προοπτικών εξέλιξης των εγχειρημάτων αυτών με γνώμονα την αύξηση του θετικού κοινωνικού τους αντίκτυπου στη νησιωτική κοινωνία και οικονομία.

1.4 Η μεθοδολογία της έρευνας

Ως μελέτη περίπτωσης για την υλοποίηση της έρευνας επιλέχθηκε το νησί της Λέσβου ως μία χαρακτηριστική περίπτωση ελληνικού νησιού που συνδυάζει έναν ισχυρό πρωτογενή τομέα σε τοπικά αγροτικά προϊόντα- φημίζεται για τα παραδοσιακά τοπικά προϊόντα της γης της όπως για παράδειγμα το ελαιόλαδο- με την ύπαρξη δυναμικών εναλλακτικών εγχειρημάτων Κ.Α.Λ.Ο που αξιοποιούν τα τοπικά προϊόντα αγροδιατροφής, το κοινωνικό

κεφάλαιο και αναδεικνύουν τις δυνατότητες αύξησης των ευκαιριών απασχόλησης και εισοδήματος.

Η Λέσβος διακρίνεται για τη συνεταιριστική της παράδοση διαχρονικά με τη δραστηριοποίηση μεγάλου αριθμού συνεταιρισμών κυρίως στον αγροτικό τομέα. Ανάμεσά τους στο νησί αναπτύσσονται και γυναικείοι συνεταιρισμοί όπως ο Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός Γυναικών Σκαλοχωρίου, Μεσοτόπου Λέσβου, Παρακοίλων, Φύλιας-Ερμούλια και άλλοι, οι οποίοι συμβάλλουν στην αναβίωση μίας πλούσιας ποικιλίας τοπικών προϊόντων και μιας σειράς παραδοσιακών τοπικών συνταγών εδεσμάτων ενισχύοντας την παραγωγική φυσιογνωμία του νησιού.

Για το σκοπό της έρευνας μελετώνται δύο κοινωνικές συνεταιριστικές επιχειρήσεις στο νησί της Λέσβου, οι οποίες εστιάζουν στην παραγωγή, μεταποίηση και εμπορία βασικών αγροτικών προϊόντων του νησιού λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες της τοπικής κοινωνίας και αξιοποιώντας το τοπικό κεφάλαιο σε όλες τις μορφές του.

Τα συγκεκριμένα εγχειρήματα επιλέχθηκαν διότι ασκούν παραδοσιακές παραγωγικές δραστηριότητες που βασίζονται σε τοπικούς πόρους με αποτέλεσμα να προωθούνται προϊόντα (κυρίως αγροδιατροφής) υψηλής ποιότητας. Λόγω των αντικειμενικών περιορισμών κατά την υλοποίηση της έρευνας (έλλειψη χρόνου, διεξαγωγή συνεντεύξεων από απόσταση) η επιλογή έγινε με κριτήρια που θα εξασφάλιζαν το κατά δυνατόν πλέον ασφαλή συμπεράσματα. Έτσι επιλέχθηκαν αντιπροσωπευτικές περιπτώσεις ΚοινΣΕπ της Λέσβου που είναι επιτυχημένες συνεταιριστικές επιχειρήσεις στον τομέα ανάδειξης του τοπικού τροφίμου (ελαιόλαδο, σταφύλι) ενώ παράλληλα σημειώνουν μία ιδιαίτερα δυναμική παρουσία στην ζωή της κοινότητας με δράσεις που αναπτύσσουν και νοηματοδοτούν τις κοινωνικές σχέσεις στην καθημερινότητα των ανθρώπων διαμέσου της κοινωνικότητας, της επικοινωνίας, της εμπιστοσύνης, της πολιτισμικής αναστοχαστικότητας.

Ειδικότερα, πρόκειται για τις ΚοινΣΕπ: α) ΜΟΔΟΥΣΑ που από το 2014 ασκεί με επιτυχία δραστηριότητες παραγωγής, ανάδειξης, προώθησης, αξιοποίησης και εξασφάλισης, με συνέπεια, συνέχεια και ποιότητα, του τοπικώς παραγόμενου ελαιόλαδου της περιοχής της Γέρας στη νότια πλευρά της Λέσβου και β) ΗΦΑΙΣΤΕΙΟ ΑΝΕΜΩΤΙΑΣ, νέο σχετικά εγχείρημα που ιδρύθηκε το 2017 από ανθρώπους με φρέσκιες ιδέες, όραμα και διάθεση συνεργασίας και αλληλεγγύης και ασκεί δραστηριότητες παραγωγής, μεταποίησης και προώθησης των παραδοσιακών ποικιλιών σταφυλιού της περιοχής Ανεμώτιας βορειοδυτικά της Λέσβου.

Η ποιοτική έρευνα πεδίου, εκτός από τη συλλογή δεδομένων από δευτερογενείς πηγές, περιλαμβάνει κυρίως τη διεξαγωγή ποιοτικών σε βάθος συνεντεύξεων ανοικτού τύπου με εκπροσώπους των αναφερόμενων κοινωνικών συνεταιριστικών επιχειρήσεων, με βάση ημι-δομημένο Οδηγό Συνέντευξης (βλ. Παράρτημα Α) που εμβαθύνει σε θέματα που αφορούν τα ερευνητικά ερωτήματα της μελέτης και ο οποίος διαρθρώνεται σε τέσσερις άξονες: 1) Γνωριμία με το εγχείρημα, 2) Προώθηση τοπικών αγροτικών προϊόντων, 3) Αρχές και αξίες του εγχειρήματος και σύνδεση με την τοπική κοινωνία, 4) Προκλήσεις και προοπτικές ανάπτυξης.

Συγκεκριμένα, οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν με τον Πρόεδρο της Διοικούσας Επιτροπής της ΚοινΣΕπ «Μοδούσα» και με τη Γραμματέα της Διοικούσας Επιτροπής της ΚοινΣΕπ «Ηφαίστειο Ανεμώτιας».

Εδώ πρέπει να τονιστεί ότι λόγω του μικρού δείγματος, η έρευνα έχει κυρίως ποιοτικά χαρακτηριστικά και φιλοδοξεί να αποτελέσει μια αρχική και γενική προσέγγιση στην αποτύπωση και συζήτηση των κεντρικών ζητημάτων. Συνεπώς, η διεξαγωγή συνεντεύξεων με μέλη των υπό μελέτη ΚοινΣΕπ, στη βάση ενός εκ των προτέρων διαρθρωμένου Οδηγού, επιλέχθηκε ως η καταλληλότερη μέθοδος συλλογής επιπλέον ερευνητικών δεδομένων που καθιστά δυνατή μία σε βάθος γνωριμία με τις επιλεγμένες κοινωνικές συνεταιριστικές επιχειρήσεις, η οποία θα επιτρέψει την εξαγωγή συμπερασμάτων στα αναφερόμενα ανωτέρω στοχευμένα ερευνητικά ερωτήματα.

Κεφάλαιο 2ο -Ελληνικός νησιωτικός χώρος και προοπτικές ανάπτυξης

2.1 Νησιωτικότητα

Υπάρχουν πολλές και διαφορετικές προσεγγίσεις στη μελέτη του νησιωτικού χώρου. Σχετίζονται με τη διάκριση των νησιών από τις υπόλοιπες γεωγραφικές κατηγορίες, τα εγγενή χαρακτηριστικά τους που τα διαφοροποιούν από άλλες περιοχές και που καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό τις δημόσιες πολιτικές που ακολουθούνται.

Οι προσεγγίσεις αυτές βασίζονται σε ορισμένες παραδοχές σε ό,τι αφορά τις ιδιαιτερότητες των νησιών, ιδιαιτερότητες που αναφέρονται στα χαρακτηριστικά της νησιωτικής οικονομίας και της κοινωνίας, του φυσικού περιβάλλοντος ή και σε συνδυασμό των ανωτέρω, παραδοχές που δεν είναι πάντα εύκολο να επαληθευθούν με τις τυποποιημένες μεθόδους ανάλυσης. Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ), η πληθυσμιακή εξέλιξη και δομή, η μετακίνηση πληθυσμού, η αντιμετώπιση των κατοίκων σε διάφορα κοινωνικά θέματα, η ποικιλία και σταθερότητα του φυσικού οικοσυστήματος, η χρονοαπόσταση από την πλησιέστερη ξηρά είναι μερικά από τα χαρακτηριστικά που συχνά απαντώνται σε αναλύσεις του είδους αυτού (Σοφούλης, 1990).

Γνωρίζουμε ότι το τοπίο αντιπροσωπεύει το πιο άμεσο μέσο αλληλεπίδρασης μεταξύ των ανθρώπινων αισθήσεων, συναισθημάτων, αντιλήψεων, της γνώσης και των εμπειριών με το χωρικό περιβάλλον και έχει σημαντικό νόημα και ρόλο στην πολιτισμική βιωσιμότητα και στη βιώσιμη ανάπτυξη (Pavlis & Terkenli, 2017). Στο πλαίσιο αυτό, η ταυτότητα των νησιών προσδιορίζεται σε σχέση με τις γεωγραφικές, δημογραφικές, οικονομικές ιδιαιτερότητες αλλά και με την βιωματική αντίληψη, την αίσθηση των ανθρώπων που βιώνουν το νησί, τα τοπικά ήθη και έθιμα, τις ιδιαίτερες παραδόσεις, τον πολιτισμό τους, τους μύθους και τη φαντασία τους. Σύμφωνα με την Codaccioni *"νησιωτικότητα είναι εκείνη η συγκεκριμένη ποιότητα της αντίληψης και της συμπεριφοράς που έχει επηρεαστεί από την ιδιαίτερη μορφή του νησιωτικού χώρου"*. (Codaccioni αναφέρεται στους Σοφούλης και Νταλάκου, 1992, σελ. 184).

Τα νησιά έχουν ορισμένα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που συνθέτουν την ταυτότητα τους (Σπιλάνης, 1996). Βασικά ποιοτικά συστατικά στοιχεία που αποτελούν τα εγγενή

χαρακτηριστικά της νησιωτικότητας και διακρίνουν τα νησιά από τόπους άλλων γεωγραφικών κατηγοριών είναι:

- α. το μικρό μέγεθος, ως προς την έκταση και ως προς τον πληθυσμό
- β. η σχετική απομόνωση (πληροφοριακή, συγκοινωνιακή και επικοινωνιακή)
- γ. το ιδιόμορφο και εύθραυστο φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον
- δ. η ιδιαίτερη βιωματική ταυτότητα

Επιπλέον, ο νησιωτικός χώρος χαρακτηρίζεται από έντονη περιφερειακότητα, εξαιτίας της οποίας η κοινωνικοοικονομική λειτουργία κάθε νησιού προσλαμβάνει τα χαρακτηριστικά μιας κλειστής οικονομίας, που υπονομεύει τη βιώσιμη ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή. Η ανάπτυξη του νησιωτικού χώρου παρουσιάζει επομένως εγγενείς δυσκολίες και προκλήσεις, που υπαγορεύονται από τα ειδικά χαρακτηριστικά της νησιωτικότητας. Επιπρόσθετο χαρακτηριστικό στοιχείο των νησιών, σε ό,τι αφορά στον πληθυσμό είναι οι εποχιακές διακυμάνσεις.

2.2 Κοινωνικο-οικονομικό περιβάλλον και προοπτικές ανάπτυξης του ελληνικού νησιωτικού χώρου

Η χώρα μας σύμφωνα με τα στοιχεία της απογραφής πληθυσμού 2011 περιλαμβάνει 114 κατοικημένα νησιά από τα οποία τα 80 έχουν διοικητική υπόσταση, δηλαδή είναι δήμοι, δημοτικές ή τοπικές κοινότητες, ενώ τα υπόλοιπα 34 αναφέρονται ως οικισμοί. Επιπλέον αναφέρονται 440 νησίδες ως οικισμοί αλλά χωρίς πληθυσμό. Η έκταση τους είναι 24.772,71 τ.χλμ. ή 18,7% της συνολικής επιφάνειας της χώρας και ο πληθυσμός τους 1.632.955 κάτοικοι ή 15,1% του συνολικού πληθυσμού.

Η σύγχρονη δομή της οικονομίας των νησιών διαφέρει καθοριστικά από εκείνη της υπόλοιπης χώρας με αρκετές ιδιαιτερότητες ανά νομό. Το σύνολο των ελληνικών νησιών παρουσιάζει ως μέσο όρο απασχόλησης στους 3 βασικούς τομείς 11,4% στον πρωτογενή, 16,42% στο δευτερογενή και 72,18% στον τριτογενή (Σπιλάνης & Κίζος, 2015).

Η Ελλάδα παρουσιάζει τα μεγαλύτερα ποσοστά νησιωτικού πληθυσμού και έκτασης από όλες τις χώρες της Ε.Ε. Ουσιαστική διαφορά από τις άλλες νησιωτικές χώρες της Ε.Ε. είναι ότι ο ελληνικός νησιωτικός χώρος είναι διάσπαρτος και αποτελείται από πολύ μικρά νησιά, γεγονός που επιτείνει τα χαρακτηριστικά της απομόνωσης των νησιών. Επιπλέον, χαρακτηρίζεται από μεγάλη ανομοιογένεια μεταξύ των νησιωτικών περιοχών, γεωγραφική

ανισοκατανομή σε νησιά που ανήκουν στο ίδιο διοικητικό νησιωτικό σύμπλεγμα και έντονες διαφοροποιήσεις στο εσωτερικό κάθε νησιού.

Ωστόσο, τα ελληνικά νησιά παρουσιάζουν ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά που τα φέρουν σε μειωμένη ανταγωνιστική οικονομική θέση σε σχέση με άλλες περιοχές της χώρας όπως: μικρό μέγεθος, απομόνωση, περιορισμένοι φυσικοί πόροι, χωροταξική θέση μακριά από τα κέντρα λήψης αποφάσεων, έντονες εποχιακές διακυμάνσεις που πολλαπλασιάζουν τις ανάγκες σε πόρους και ανθρώπινο δυναμικό τους θερινούς μήνες ενώ καταλήγουν σε συνθήκες απομόνωσης και έλλειψης αντίστοιχων αναγκών τους χειμερινούς μήνες.

Το υψηλό κόστος παραγωγής για τις επιχειρήσεις, η μη εύκολη προσπελασιμότητα, η αδυναμία δημιουργίας οικονομιών κλίμακας και συγκέντρωσης και το υψηλό κόστος διαβίωσης οδηγούν σε οξυμένα δημογραφικά προβλήματα, υψηλό ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας και χαμηλό ποσοστό καινοτομίας και καθιστούν τα νησιά λιγότερο ανταγωνιστικές περιοχές και μη ελκυστικές για εγκατάσταση δραστηριοτήτων και ανθρώπων. Για τα περισσότερα νησιά οι μοναδικές ευκαιρίες για ανάπτυξη συνδέονται με το σημαντικό πολιτιστικό και οικολογικό τους απόθεμα.

Σε παραγωγικό επίπεδο, η παραγωγή αγροτικών προϊόντων έχει ελαττωθεί πάρα πολύ. Είναι γεγονός ότι ο ανταγωνισμός με μη νησιωτικές περιοχές είναι εις βάρος των νησιωτικών, αλλά καθώς οι ποιοτικές, εκτατικές καλλιέργειες έχουν ολοένα και μεγαλύτερη θέση στις αγορές, το σταμάτημα των πρακτικών που παρήγαγαν ακριβώς αυτά τα προϊόντα, στερεί τα νησιά από ένα σημαντικό πόρο, που ταυτόχρονα θα συντελούσε στη διατήρηση των χαρακτηριστικών του τοπίου.

Τα παραπάνω έχουν οδηγήσει τις νησιωτικές οικονομίες να υστερούν σε κατά κεφαλή παραγωγή, ενώ η τοπική επιχειρηματικότητα είναι ιδιαίτερα εύθραυστη (με μονοκαλλιέργεια τουρισμού, απουσία καινοτομιών κυρίως στον αγροτικό τομέα). Τα ποσοτικά και τα ποιοτικά δημογραφικά χαρακτηριστικά είναι στις περισσότερες περιπτώσεις αρκετά δυσμενή (γήρανση πληθυσμού, χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης και διά βίου κατάρτισης, υψηλή πρόωρη εγκατάλειψη σχολείου), ενώ επικρατούν περιβαλλοντικά προβλήματα σε σχέση με την ποιότητα του πόσιμου νερού, τη ρύπανση, τη μείωση της βιοποικιλότητας, την υποβάθμιση του τοπίου.

Το σύνολο των εξελίξεων στο ευρύτερο κοινωνικο-οικονομικό σύστημα επηρεάζουν αναπόφευκτα την εξελικτική πορεία των νησιών, τη διαδικασία ανάπτυξής τους και διαμορφώνουν τις σημερινές επιλογές ανθρώπων και δραστηριοτήτων. Οι νεοφιλελεύθερες πολιτικές της παγκοσμιοποίησης της αγοράς είχαν ως αποτέλεσμα τη συρρίκνωση του

πρωτογενούς τομέα, τη μείωση του αριθμού απασχολούμενων στη γεωργία, την εισαγωγή νέων τεχνολογιών στην παραγωγική διαδικασία με αρνητική επίπτωση στους μικρούς παραγωγούς που δεν κατάφεραν για οποιοδήποτε λόγο να ακολουθήσουν, την ανάπτυξη του κλάδου της εφοδιαστικής με αποτέλεσμα τη μεταφορά των προϊόντων σε μεγάλες αποστάσεις με χαμηλό κόστος και συνέπεια την αδυναμία προστασίας των τοπικών αγορών από τα εισαγόμενα προϊόντα και την απώλεια παραδοσιακών παραγωγικών δραστηριοτήτων. Η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας και η δημιουργία υψηλού ανταγωνισμού είχε αρνητικό αντίκτυπο στις επιχειρήσεις που λειτουργούν στις μικρές νησιωτικές κοινωνίες.

Σήμερα τα νησιά και κυρίως τα νησιά του Βόρειου Αιγαίου πλήττονται από την οικονομική κρίση και αντιμετωπίζουν σοβαρές προκλήσεις που οφείλονται όχι μόνο στα εγγενή χαρακτηριστικά της νησιωτικότητας αλλά και στο διαμορφούμενο κοινωνικο-οικονομικό περιβάλλον από τις ισοπεδωτικές πολιτικές της συνεχιζόμενης παγκοσμιοποίησης που δημιουργεί συνθήκες πλήρους ανταγωνισμού χωρίς να λαμβάνει υπόψη τις ιδιαιτερότητες των νησιωτικών αυτών περιοχών. Η φυσική και οικονομική περιθωριοποίηση των νησιών έχει ως επίπτωση την επιδείνωση της ανταγωνιστικής θέσης των νησιών σε σχέση με αυτή των ηπειρωτικών περιοχών. Για τα περισσότερα νησιά οι ευκαιρίες για ανάπτυξη είναι αλληλοεξαρτώμενες με το φυσικό τοπίο και οι οικονομικές δραστηριότητες αφορούν σχεδόν αποκλειστικά τον τομέα του τουρισμού.

Συνοψίζοντας, οι προοπτικές ανάπτυξης του ελληνικού νησιωτικού χώρου αλληλεπιδρούν με συγκεκριμένες παραμέτρους όπως:

α) Τα νησιά παρουσιάζουν μία σειρά μειονεκτημάτων που επηρεάζουν αρνητικά την επιχειρηματικότητα η οποία αποτελεί κινητήριο μοχλό ανάπτυξης. Αυτή η διαπίστωση θέτει υπό αμφισβήτηση τις προοπτικές ανάπτυξής τους και την οικονομική τους βιωσιμότητα.

β) Τα νησιά διαθέτουν ένα μοναδικό και πλούσιο - αν και εύθραυστο - φυσικό και πολιτιστικό κεφάλαιο, με υψηλό επίπεδο βιοποικιλότητας και πολιτιστικής ποικιλομορφίας. Ως εκ τούτου, τα μειονεκτήματα του νησιωτικού χαρακτήρα μπορούν να μετατραπούν σε ευκαιρίες ανάπτυξης εφόσον τεκμηριωθεί μία εναλλακτική πρόταση που θα ανατρέψει την κλασική άποψη σύμφωνα με την οποία τα νησιά αποτελούν εγγενώς μειονεκτικές περιοχές.

Κάτι το οποίο επισημαίνουν οι Brian Libery & Moya Kneafsey στα κείμενά τους είναι ότι τα προϊόντα και οι υπηρεσίες ποιότητας (εξειδικευμένες αγορές) θα μπορούσαν να αποτελέσουν σημαντικό μέσο ανάπτυξης της υπαίθρου στις περιφέρειες που υστερούν. (Libery & Kneafsey, 1998). Επομένως, η προώθηση ποιοτικών αγροτικών προϊόντων μέσω των ισχυρών

δεσμών που έχουν με τους νησιωτικούς τόπους, μπορούν να βοηθήσουν στην επανασύσταση- με τελείως διαφορετικούς όρους- ενός ολοκληρωμένου τοπικού παραγωγικού συστήματος.

Η εστίαση στην αξιοποίηση των τοπικών ιδιαίτερων ή και μοναδικών πόρων για παραγωγή προϊόντων υψηλής ποιότητας και προστιθέμενης αξίας δύναται να παράσχει στις νησιωτικές επιχειρήσεις ισοδύναμες επιχειρηματικές και επαγγελματικές ευκαιρίες με αυτές που επικρατούν στην υπόλοιπη ηπειρωτική χώρα.

Κεφάλαιο 3ο- Τοπικά αγροτικά προϊόντα και η πολύτιμη αξία τους

3.1 Η σημασία του αγροδιατροφικού τομέα

Η αγροτική επιχειρηματικότητα αποτελεί έναν από τους βασικούς πυλώνες για την οικονομία της Ελλάδας. Πυλώνας ιδιαίτερα σημαντικός για την εθνική οικονομία και για την τοπική ανάπτυξη των περιοχών του μεγαλύτερου μέρους της χώρας, αφού μπορεί να συνδυάσει τις ιδιαιτερότητες της γεωγραφικής τους θέσης, του κλίματος και της παράδοσης και να συνεισφέρει στην προβολή και ανάδειξη των τοπικών αγροτικών προϊόντων. Περιθωριοποιημένοι τόποι- και ιδιαίτερα οι νησιωτικές περιοχές- βρήκαν στον τομέα της γεωργίας μία σημαντική, ίσως αρκετές φορές τη μοναδική πηγή επιβίωσης και ανάπτυξης. Το γεγονός αυτό οφείλεται στους ακόλουθους παράγοντες: την ποικιλία φυσικών και πολιτισμικών πόρων, την απουσία αστικής ή και βιομηχανικής ανάπτυξης, την ιδιαίτερη τεχνογνωσία παράδοσης και τις κατάλληλες κλιματολογικές συνθήκες.

Οι ευνοϊκές κλιματολογικές και εδαφολογικές συνθήκες και το υψηλό ποσοστό πληθυσμού της χώρας που ζει σε αγροτικές περιοχές αποτελούν πλεονεκτήματα για την αγροτική παραγωγή. Παραδοσιακά, ο πρωτογενής τομέας και ο τομέας μεταποίησης τροφίμων έχουν υψηλό ποσοστό συμβολής στην Εθνική Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία και την Απασχόληση. Η χώρα μας είναι η δεύτερη σε βιοποικιλότητα στον πλανήτη σε είδη, οικοσυστήματα και τοπία, με αποτέλεσμα οι παραγωγές της να έχουν ιδιαιτερότητα άρα και ποιότητα. Επίσης, είναι σημαντική η συμβολή των αγροτικών προϊόντων στις εθνικές εξαγωγές.

Δεδομένης της ιδιαίτερης γεωμορφολογίας της χώρας (ορεινοί όγκοι και νησιωτικός χαρακτήρας) καθώς επίσης και της διασποράς των αγροτικών της εκμεταλλεύσεων, υπάρχει η ανάγκη για τη βελτίωση της πρόσβασης σε αυτές με στόχο τη μείωση του κόστους μεταφοράς των προϊόντων, την ευκολότερη και ταχύτερη πρόσβαση των γεωργικών μηχανημάτων καθώς και την ταχύτερη και ασφαλέστερη μεταφορά των ευπαθών προϊόντων. Η εξασφάλιση της εύκολης και ασφαλούς προσπελασιμότητας στις γεωργικές και κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις, στις αγροτικές περιοχές, καθ όλη την διάρκεια του χρόνου, με την παράλληλη βελτίωση και τον εκσυγχρονισμό των καλλιεργητικών μεθόδων

(πρόσβαση μηχανών, εύκολη διακίνηση της παραγωγής κ.λπ.) είναι ιδιαίτερα σημαντική για την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των εκμεταλλεύσεων, με θετικές επιπτώσεις στο αγροτικό εισόδημα.

Η Ε.Ε. στηρίζει τη γεωργία στο πλαίσιο κοινής αγροτικής πολιτικής για τα κράτη μέλη που θέσπισε από το 1962 με κύριους στόχους τη βελτίωση της γεωργικής παραγωγικότητας, ώστε οι καταναλωτές να δέχονται μια σταθερή προσφορά τροφίμων, σε προσιτές τιμές και τη διασφάλιση της αξιοπρεπούς διαβίωσης των γεωργών της Ε.Ε. Στο πλαίσιο του τομεακού Προγράμματος «Αγροτική Ανάπτυξη 2007-2013» εφαρμόστηκε το Μέτρο 1.1.2. «Εγκατάσταση Νέων Γεωργών» δυνάμει των άρθρων 20 και 22 του Κανονισμού (ΕΚ) 1698/2005 με στόχο την ανανέωση της ηλικιακής σύνθεσης του ανθρώπινου δυναμικού στη γεωργία, τη δημιουργία και διατήρηση θέσεων εργασίας στην ύπαιθρο, την άμβλυνση του κινδύνου εγκατάλειψης των γεωργικών γαιών με αλληλοεπηρεαζόμενες οικονομικές, περιβαλλοντικές και κοινωνικές πτυχές. (Πρακτικά Συνεδρίου ΕΤΑΓΡΟ, 2018). Η αναγνώριση του αγροδιατροφικού τομέα ως ένας από τους σπουδαιότερους τομείς ανάπτυξης καταγράφεται στη δόμηση του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης (ΠΑΑ) 2014-2020, του οποίου ο σχεδιασμός αποσκοπεί στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας του αγροδιατροφικού τομέα, στην ανάδειξη του πολυλειτουργικού χαρακτήρα των αγροτικών περιοχών και στην προστασία του περιβάλλοντος, ενώ βασική επιχειρησιακή του προτεραιότητα αποτελεί η ενίσχυση της αξίας αλυσίδας των εγχώριων αγροτικών προϊόντων. Στην σύγχρονη ελληνική ιστορία, στην καρδιά της παραγωγικής δραστηριότητας βρίσκονται οι αγροτικοί συνεταιρισμοί όπου αναπτύχθηκε και επεκτάθηκε η κοινωνική συνεργασία και η εργατική αυτοδιαχείριση. Οι συνεταιρισμοί συνέβαλαν στην ανάπτυξη της υπαίθρου, την κατασκευή ζωτικών υποδομών και την επιβίωση των μικρών γεωργών. Ωστόσο ο κρατικός έλεγχος και οι κομματικές παρεμβάσεις οδήγησαν στην απώλεια της αυτοτέλειας των συνεταιρισμών και στη δυσπιστία της κοινής γνώμης. Μέσα από μια διαδικασία διαπλοκής, εκτεταμένης διαφθοράς και σταδιακής απαξίωσης, ο αριθμός των συνεταιρισμών συρρικνώθηκε με ελάχιστους να παραμένουν σε λειτουργία (Κιουπκολής, 2014).

Η κατάρρευση των αγροτικών συνεταιρισμών και οι διαρθρωτικές αλλαγές στον τρόπο παραγωγής με την καθιέρωση των μαζικών προτύπων κατανάλωσης της τροφής οδήγησε στην καταστροφή του πρωτογενούς τομέα στη χώρα μας. Συνολικά, για τη 19ετία '80-'99, η μέση ετήσια μεταβολή του ΑΕΠ του πρωτογενούς τομέα κινήθηκε στα επίπεδα του -3,0%, καθορίζοντας την πτωτική τάση του τομέα (Κουρέτας, 2016). Τα τελευταία, δε, χρόνια η οικονομική κρίση επηρέασε όλους τους τομείς της οικονομίας συμπεριλαμβανομένης και της

γεωργίας. Το μερίδιο του αγροτικού τομέα στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) συνέχισε να μειώνεται, εξαιτίας της αδυναμίας χρηματοδότησης καινοτόμων και αποτελεσματικών μεθόδων καλλιέργειας.

Η οικονομική κρίση και τα μέτρα λιτότητας που επιβλήθηκαν αύξησαν τη φτώχεια στην ύπαιθρο και την επισιτιστική ασφάλεια και επηρέασαν ιδιαίτερα σοβαρά τους μικρούς παραγωγούς και εμπόρους τροφίμων, ενώ υπονόμευσαν θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα όπως το δικαίωμα στην εργασία, στέγαση και υγεία (Stephan Backes et al, 2018)

3.2 Τοπικά αγροτικά προϊόντα και νησιωτική ανάπτυξη

Η γεωργική δραστηριότητα είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την τοπική παράδοση, τα ήθη και τα έθιμα μιας περιοχής. Τα τοπικά προϊόντα χαρακτηρίζονται από μοναδικότητα διότι αντικατοπτρίζουν το μοναδικό δεσμό που έχουν με τον τόπο παραγωγής δηλαδή τη σύνδεση των φυσικών πόρων (μικροκλίμα, έδαφος, τοπικές ποικιλίες) και πολιτισμικών πόρων (παραδόσεις, άγραφες γνώσεις, συνταγές παρασκευής, γαστρονομία κλπ) σε μία συγκεκριμένη περιοχή.

Το τοπικό προϊόν έχει τα χαρακτηριστικά του φρέσκου, του ποιοτικού, του υγιεινού. Καλλιεργείται και μαζεύεται κοντά στο σπίτι του καταναλωτή και στη συνέχεια διανέμεται σε κοντινές αποστάσεις. Η συσχέτιση ανάμεσα στο αγροτικό τρόφιμο και μια δεδομένη περιοχή χαρακτηρίζει ταυτόχρονα την ξεχωριστή αξία, την αυθεντικότητα, την παράδοση, την ποιότητα του προϊόντος.

Ο εγκλεισμός των τροφίμων στο βιομηχανικό διατροφικό σύστημα απομάκρυνε τον άνθρωπο από την κατανάλωση τοπικών παραδοσιακών προϊόντων. Η κυρίαρχη καταναλωτική τάση επέβαλε μαζικά καταναλωτικά πρότυπα σε παγκόσμια κλίμακα. Η αγορά μαζικής κατανάλωσης αποσκοπεί στη συγκέντρωση υποτιμημένων αποθεμάτων τροφής μεγιστοποιώντας το κέρδος των αλυσίδων εταιρειών τροφίμων χωρίς να διασφαλίζει τη διατροφική τους αξία. Ωστόσο, η εμφάνιση των νέων και οικολογικών κοινωνικών κινημάτων οδήγησαν σε νέα κοινωνικά αιτήματα σχετικά με τη γη και την αγροτική παραγωγή. Οι καταγγελίες των οικολογικών οργανώσεων για τη γενετική μετάλλαξη προϊόντων διατροφής από μεγάλες πολυεθνικές εταιρείες (πχ Monsanto) συνέδεσε την εμπορευματοποίηση της διατροφής με τη χαμηλή ποιότητα των διατροφικών προϊόντων. Επιπλέον, η κατασπατάληση των φυσικών πόρων και ο κίνδυνος ανεπάρκειας για τις

μελλοντικές γενιές, σε συνδυασμό με την καμπάνια των οικολογικών οργανώσεων για την ευαισθητοποίηση του κοινού σχετικά με την κλιματική αλλαγή και την προστασία του περιβάλλοντος οδηγούν στην ευρωπαϊκή και παγκόσμια έκρηξη της ζήτησης αγρών τοπικών προϊόντων και στην αναζήτηση εναλλακτικών τρόπων παραγωγής των αγροτικών προϊόντων. Τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρείται μία στροφή των καταναλωτών στην αγορά των τοπικών προϊόντων. Αυτό οφείλεται: στα αισθήματα ανασφάλειας της διατροφής λόγω των αποκαλύψεων για τα γενετικώς τροποποιημένα προϊόντα, στη διαμορφούμενη από τις περιβαλλοντικές οργανώσεις επιθυμία για προστασία του περιβάλλοντος και στην αναπτυσσόμενη τάση για υγιεινή διατροφή.

Η σημασία των τοπικών αγροτικών προϊόντων διαπιστώνεται και από την Ευρωπαϊκή Ένωση που αναγνωρίζει τρεις βασικές δυνατότητες συνεισφοράς των τοπικών προϊόντων στην ενίσχυση μιας περιοχής:

- α) δίνει τη δυνατότητα σχηματισμού μιας σχέσης ανάμεσα στο προϊόν, το τοπίο και τον πολιτισμό μιας περιοχής
- β) ενισχύει την ταυτότητα της περιοχής, προσδίδοντάς της μία γαστρονομική ιδιότητα
- γ) η ενίσχυση της συνεργασίας για την παραγωγή τοπικών προϊόντων μπορεί, μέσω συνεταιρισμών, να έχει ιδιαίτερα σημαντική επίδραση στην προώθησή τους.

Η σημερινή πολιτική της Ε.Ε. δίνει έμφαση στους κλάδους και τομείς γεωργικών δραστηριοτήτων που αναδεικνύονται από τις περιφερειακές στρατηγικές όπως τα τοπικά προϊόντα σε απομονωμένες νησιωτικές ή ορεινές μικρές κοινότητες (Πρόγραμμα ΠΑΑ, σελ.591). Επιπλέον, αναγνωρίζει την αυξανόμενη σημασία της ελεγχμένης προέλευσης ενός προϊόντος ως εγγύηση της ποιότητας. Με τους Κανονισμούς 2081/92 και 2082/92 θεσπίζονται οι έννοιες της Προστατευόμενης Ονομασίας Προέλευσης (ΠΟΠ) και της Προστατευόμενης Γεωργικής Ένδειξης (ΠΓΕ).

Η Ελλάδα, σαν μια περιοχή πρωτογενούς παραγωγής, δεν μπορεί να ανταγωνιστεί με όρους μαζικής, φθηνής παραγωγής, γιατί το μέγεθός της δεν επιτρέπει την μετάβαση σε τέτοιου είδους εκμεταλλεύσεις. Το πλεονέκτημά της (υπήρξε και οφείλει να συνεχίσει να υπάρχει) ήταν οι μικρές παραγωγές που, με κόπο, μεράκι και σεβασμό στον άνθρωπο, μπορούσε να αντλήσει από το χώμα της. Η ελληνική γη και οι άνθρωποί της, απόλυτα συμφιλωμένοι με το κοινό τους μέλλον, μπορούν να παράγουν καταπληκτικά προϊόντα. Κατά τόπους, καλλιεργούνται διατροφικές συνήθειες που σχετίζονται με την ευφορία του εδάφους της περιοχής και που αποτελούν μέρος της κουλτούρας και της πολιτισμικής ταυτότητας της κοινότητας (πχ φασόλια Πρεσπών, φάβα Σαντορίνης, ελαιόλαδο Μυτιλήνης κλπ). Σημαντικά

στοιχεία αυτής της κουλτούρας είναι ο σεβασμός στη γη, στο περιβάλλον και στη βιοποικιλότητα της περιοχής. Ωστόσο, η βασικότερη πρόκληση είναι η δημιουργία ενός βιώσιμου τρόπου παραγωγής. Το τοπικό αγροτικό προϊόν πρέπει να εκπληρώνει τις κοινωνικές ανάγκες του τόπου χωρίς να υπερβαίνει τα αποθέματα των φυσικών πόρων και χωρίς να καταστρέφει την ισορροπία του οικοσυστήματος. (Κωστάκης, 2018).

Έτσι λοιπόν το τοπικό προϊόν λειτουργεί με έναν τρόπο πολυδιάστατο, καθώς αναδεικνύει, διατηρεί, προστατεύει και προσθέτει στον ίδιο τον τόπο, στο κοινωνικό σύνολο και στον πολιτισμό του.

Η ανάδειξη του τοπικού τροφίμου ως πολιτισμικό κεφάλαιο- και όχι απλά ως εμπόρευμα- συμβάλλει στην κατεύθυνση της αειφόρου ανάπτυξης (Κουτσού & Ανθοπούλου, 2013).

Στη νησιωτική Ελλάδα, η έντονη οικονομική ύφεση και οι γεωφυσικοί περιορισμοί όπως το έντονο ανάγλυφο του εδάφους και ο νησιωτικός χαρακτήρας είχαν ως αποτέλεσμα τη διάσπαση της γεωργικής παραγωγής και την περιορισμένη διαθεσιμότητα φυσικών πόρων για μαζική γεωργική παραγωγή. Σήμερα, η αγροτική παραγωγή στα νησιά του Αιγαίου είναι σε υποχώρηση. Από τη μια, τα χαρακτηριστικά των νησιών δεν επιτρέπουν παραγωγή μεγάλης κλίμακας και χαμηλού κόστους. Από την άλλη, η ελκυστικότητα της αγροτικής παραγωγής είναι χαμηλή ιδιαίτερα για τους νέους. Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μία ταχεία συρρίκνωση του πρωτογενούς τομέα και εγκατάλειψη των νησιών που οδηγεί σε φαινόμενα ερήμωσης και μαρασμού.

Παρά την περιθωριοποίηση του αγροτικού τομέα, στην πλειοψηφία των νησιών υπάρχουν παραδοσιακές παραγωγικές δραστηριότητες που βασίζονται σε τοπικούς πόρους και ιδιαίτερες διαδικασίες με αποτέλεσμα να παράγονται προϊόντα αγροδιατροφής υψηλής ποιότητας (Σπιλάνης, 2018).

Επιπρόσθετα, αναδύονται προϊόντα μικρής κλίμακας παραγωγής με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που πολλά από αυτά είναι χαρακτηρισμένα ως Προστατευόμενης Ονομασίας Προέλευσης (ΠΟΠ) ή Προστατευόμενης Γεωγραφικής Ένδειξης (ΠΓΕ). Πάνω από το 60% των αναγνωρισμένων προϊόντων ΠΟΠ και ΠΓΕ (χωρίς τους οίνους) παράγονται και σε ένα ή περισσότερα νησιά ενώ η παραγωγή 35 εξ' αυτών (περίπου το 30%) γίνεται αποκλειστικά σε νησιά. Η μετασχηματιστική επίδραση αυτής της μορφής αγοράς επιβεβαιώνεται στις καταναλωτικές αντιλήψεις και πρακτικές ευαισθητοποιημένων- κριτικών καταναλωτών (Ανθοπούλου & Παρταλίδου, 2015).

Η γεωγραφική θέση μιας περιοχής δεν σημαίνει ότι αυταπόδεικτα της προσδίδει μια ιδιαίτερη δυναμική ανάπτυξης ή το αντίστροφο διότι εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις ειδικότερες

κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες. Τα τοπικά αγροτικά προϊόντα μπορούν να θεωρηθούν ως ένα κατάλληλο μέσο ανάπτυξης της υπαίθρου (Λαμπριανίδης, 2004).

Σήμερα, τα νησιά του Βορείου Αιγαίου και ειδικότερα η Λέσβος αντιμετωπίζουν προβλήματα εγκατάλειψης, γήρανσης του πληθυσμού και χαμηλή παραγωγικότητα. Αν και παρατηρείται μια σχετική «αποαγροτοποίηση» κοντά στον αστικό πόλο της Μυτιλήνης και σε παραλιακές ζώνες, η γεωργία παραμένει η μόνη σχεδόν απασχόληση για μεγάλο μέρος του πληθυσμού στην ενδοχώρα σε ορεινές ή απομονωμένες περιοχές (Κίζος κ.ά, 2005). Η αξιοποίηση των τοπικών προϊόντων με εναλλακτικές μορφές αγροτικής παραγωγής φαίνεται ότι μπορεί να βοηθήσει στην τοπική ανάπτυξη και η ύπαρξη ευκαιριών απασχόλησης να προκαλέσει την αύξηση της ελκυστικότητας των νησιών.

Ακαδημαϊκοί μελετητές προσεγγίζοντας το ζήτημα της προσπελασιμότητας και ελκυστικότητας των νησιών του Αιγαίου (Σπιλάνης κ.ά., 2005), αναφέρουν ως βασικούς προσδιοριστικούς άξονες για την ελκυστικότητα μιας περιοχής τόσο την ύπαρξη ευκαιριών απασχόλησης όσο και το κοινωνικό κεφάλαιο, τη συλλογική δηλαδή ικανότητα των βασικών κοινωνικοοικονομικών ομάδων της περιοχής να διαμορφώνουν και να χρησιμοποιούν αποτελεσματικά δίκτυα ή άλλες μορφές συνεργασίας στη βάση αμοιβαίων αξιακών συστημάτων, νορμών και θεσμών (π.χ. εμπιστοσύνη και αμοιβαιότητα) προκειμένου να ενδυναμώσουν και να επιταχύνουν τη διαδικασία της χωρικής γνώσης.

Επίσης, σύμφωνα με έρευνα για την «Βιώσιμη ανάπτυξη του νησιωτικού χώρου» (Σπιλάνης κ.ά., 2005), στη σελ.3 αναφέρεται:

«Η εφαρμογή στα νησιά της έννοιας της αειφορίας, δηλαδή της σταθερής αναπτυξιακής πορείας (...) προσελκύοντας έναν σταθερό μόνιμο πληθυσμό αποτελεί μία ισχυρή πρόκληση. Κάτι τέτοιο, μπορεί να επιτευχθεί εάν τα χαρακτηριστικά των νησιών αξιοποιηθούν κατάλληλα και δε μετατρέπονται σε μειονεκτήματα, όπως γίνεται με βάση τις συμβατικές αναπτυξιακές προσεγγίσεις. Για παράδειγμα:

- η αδυναμία των νησιών να παράγουν μαζικά γεωργικά και κτηνοτροφικά προϊόντα και η διατήρηση των παραδοσιακών δομών παραγωγής και μεταποίησης, τους επιτρέπουν να προσβλέπουν σε μία συνεχώς αυξανόμενη πελατεία που ενδιαφέρεται για ‘αυθεντικά’ αγρο-διατροφικά προϊόντα,
- η μικρή κλίμακα των κοινωνιών, οι ρυθμοί ζωής που δεν μοιάζουν με εκείνους της πόλης αποτελούν ένα αδιαφιλονίκητο πλεονέκτημα για τα νησιά (...).

Σε αυτή την κατεύθυνση, μικρές τοπικές επιχειρηματικές πρωτοβουλίες σε νησιωτικές περιοχές που δραστηριοποιούνται στον αγροδιατροφικό τομέα επικεντρώνονται στα τοπικά

αγροτικά προϊόντα, υιοθετούν παραδοσιακές και καινοτόμες μεθόδους καλλιέργειας, βασίζονται στην εξειδικευμένη τεχνογνωσία, αναδεικνύουν μοναδικούς τοπικούς πόρους με σκοπό την ενίσχυση του αποδυναμωμένου πρωτογενούς τομέα, την άρση της απομόνωσης και την προσέλκυση των νέων με τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης, την αναζωογόνηση της τοπικής κοινωνίας. Το ανταγωνιστικό τους πλεονέκτημα βασίζεται στα τοπικά προϊόντα και στην εξειδικευμένη παράδοση και γνώση. Η παράδοση αποκτά ιδιαίτερη σημασία (σκηνικό και μύθος) για το ενδιαφέρον της κοινής γνώμης για την προέλευση και την ποιότητα του προϊόντος. Η στροφή των καταναλωτών προς την ποιότητα και το τοπικό ενεργοποιεί παραδοσιακές τεχνογνωσίες και αναξιοποίητους φυσικούς και πολιτισμικούς πόρους σε μία νέα λογική αυτή της αξιοποίησης/εμπορευματοποίησης της αγροτικής κληρονομιάς στο πλαίσιο της πολύ-προβαλλόμενης τοπικής ανάπτυξης (Ανθοπούλου, 2008).

Κεφάλαιο 4ο -Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία.

Επιχειρώντας εναλλακτικά.

4.1 Κ.Α.Λ.Ο. και κοινωνική καινοτομία: μία εναλλακτική πρόταση για την ανάπτυξη του αγροτροφικού τομέα σε νησιωτικές περιοχές

Οι σύγχρονες θεωρητικές προσεγγίσεις της κοινωνικής και οικονομικής επιστήμης, αναπτύσσουν νέες οπτικές για την οικονομική οργάνωση της κοινωνίας. Στα μέσα του 20^{ου} αιώνα ο Ούγγρος φιλόσοφος Καρλ Πολάνυι εξέφρασε την αντίθεσή του στην οικονομιστική θεωρία που μετέτρεψε τον άνθρωπο σε ον που λειτουργεί με βάση την επιδίωξη κέρδους (homo economicus) και επιχείρησε σε θεωρητικό επίπεδο την επανένωση της οικονομίας με την κοινωνία. Κεντρική θέση στη φιλοσοφία του ήταν η διαμόρφωση και λειτουργία μιας οικονομίας προς όφελος της κοινωνίας, ιδέα που κυριαρχεί στην κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία.

Το εναλλακτικό ορίζει τη διαφοροποίηση των πρακτικών και δράσεων από το κυρίαρχο δηλαδή το κράτος και την οικονομία της αγοράς. Τα εγχειρήματα της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας συμμετέχουν στην οικονομία, επιχειρώντας να διαμορφώσουν μία οικονομία στη υπηρεσία της κοινωνίας και των αναγκών της με βάση κοινωνικές αξίες όπως η ισότητα, η αλληλεγγύη, η αμοιβαιότητα, η προστασία του περιβάλλοντος κ.ά. (Καβουλάκος & Γριτζάς, 2015).

Η Κ.Α.Λ.Ο εστιάζει στην τοπική διάσταση για την επίλυση των κοινωνικών προβλημάτων μέσα από τις έννοιες του κοινωνικού κεφαλαίου και της αξιοποίησης των πόρων της κοινότητας. Με τον όρο κοινωνικό κεφάλαιο αποδίδονται εκείνες οι πτυχές της κοινωνικής οργάνωσης οι οποίες διευκολύνουν τη συλλογική δράση και το αμοιβαίο όφελος όπως τα κοινωνικά πρότυπα και τα δίκτυα εμπιστοσύνης και συνεργασίας (Christoforou, 2010 στο Αδάμ, 2012).

Στο τοπικό επίπεδο, η κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία συνδέεται με την έκφραση «ανάπτυξη από τα κάτω». Αυτό σημαίνει ότι δημιουργείται μέσα στους κόλπους της κοινότητας από συνεργατικές πρωτοβουλίες μελών της συνδυάζοντας πόρους και επίπεδο

διακυβέρνησης ξεκινώντας από κάτω και ωφελεί τους πολλούς αντί τους λίγους έχοντας ως επίκεντρο τον άνθρωπο, τις αλληλέγγυες αξίες και δράσεις του, χωρίς να αποκλείεται και η έννοια του κέρδους μέσα από το δίκαιο εμπόριο.

Η Κ.Α.Λ.Ο συνδέεται επίσης με την έννοια της κοινωνικής καινοτομίας που αφορά σε δράσεις που προωθούν την κοινωνική ένταξη, προάγουν την κοινωνική δικαιοσύνη βελτιώνοντας τις κοινωνικές σχέσεις και ενδυναμώνοντας κοινωνικές ομάδες να αναλάβουν συλλογικές δράσεις και να συμμετέχουν στα κοινά (Moulaert, 2010). Η κοινωνική καινοτομία εδράζεται σε δύο πυλώνες: τη θεσμική καινοτομία (καινοτομία σε κοινωνικές σχέσεις, καινοτομίες στη διακυβέρνηση συμπεριλαμβανομένης της δυναμικής ενδυνάμωσης) και την καινοτομία με την έννοια της κοινωνικής οικονομίας - δηλαδή την ικανοποίηση των διαφόρων αναγκών των τοπικών κοινοτήτων. Ωστόσο, και οι δύο πυλώνες είναι στενά συνδεδεμένοι (Moulaert & Nussbaumer, 2005 στο Defourney J, Nyssens M.,2014).

Σύμφωνα με τον Moulaert, τα τρία κύρια χαρακτηριστικά της κοινωνικής καινοτομίας είναι: α) εστίαση στην ικανοποίηση των αναγκών, β) σημασία των κοινωνικών σχέσεων και γ) εστίαση στην ενδυνάμωση ή κινητοποίηση των ατόμων και ομάδων για την ικανοποίηση των αναγκών τους (Moulaert, 2010).

Εντυπωσιακή είναι η πολλαπλότητα των πτυχών της κοινωνικής καινοτομίας στα εγχειρήματα της Κ.Α.Λ.Ο. Βασικός τους στόχος είναι η ικανοποίηση των αναγκών της τοπικής κοινότητας μέσα από την καινοτομία στις κοινωνικές σχέσεις, την ενδυνάμωση των σχέσεων μεταξύ των κοινωνικών ομάδων που εμπλέκονται και τον συμμετοχικό χαρακτήρα του τρόπου διακυβέρνησης.

Σε θεσμικό επίπεδο, η σημερινή συγκυρία παρέχει στις κοινωνικές συνεταιριστικές επιχειρήσεις μία μοναδική ευκαιρία. Η οικονομική κρίση και τα αδιέξοδα του καπιταλιστικού συστήματος οδήγησαν στη συνειδητοποίηση της αδυναμίας της κεντρικής φιλοσοφίας επιδίωξης και μεγιστοποίησης κέρδους και αποδόμησαν την παντοδυναμία του κράτους και των συμβατικών επιχειρήσεων του ιδιωτικού τομέα.

Πιο συγκεκριμένα, στην Ευρώπη με πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής κτίζεται ένα ευνοϊκό περιβάλλον οικοδόμησης χρηματοπιστωτικού οικοσυστήματος για τις κοινωνικές επιχειρήσεις (GECES, 2016). Στις 5/7/2018 το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο υιοθέτησε –με μεγάλη πλειοψηφία- ψήφισμα για τη στήριξη της Κ.Α.Λ.Ο (Έκθεση Κ.Α.Λ.Ο, 2018). Στην Ελλάδα το πρόσφατο νομοθετικό πλαίσιο για την Κ.Α.Λ.Ο (Ν. 4430/2016) εισάγει νέα φιλοσοφία για την κοινωνική επιχειρηματικότητα ως άρρηκτα συνδεδεμένη με αρχές και αξίες της αλληλεγγύης και της δημοκρατίας.

Όσον αφορά ειδικότερα στον τρόπο με τον οποίο απεικονίζονται οι τρεις προαναφερθείσες σημασίες της κοινωνικής καινοτομίας στον τομέα τροφίμων και γεωργίας, είναι ιδιαίτερης σημασίας παρά το γεγονός ότι η γενική βιβλιογραφία για την κοινωνική καινοτομία επικεντρώνεται συνήθως σε λίγες μόνο πρωτοβουλίες. Η γεωργία και τα τρόφιμα αντιπροσωπεύουν ένα υποδειγματικό εμπειρικό έδαφος για να εξελιχθεί η σκέψη στον τομέα, όπως η ανάγκη για καλύτερη κατανόηση της «κοινωνικής καινοτομίας στο στάδιο της κατασκευής» ή των διαδικασιών κλιμάκωσης της καινοτομίας (Chiffolleau, Y. and Loconto, A., 2018).

Στον τομέα προώθησης τοπικών αγροτικών προϊόντων, δραστηριοποιούνται κοινωνικές συνεταιριστικές επιχειρήσεις με σκοπό τη μετάβαση σε ένα πιο αειφόρο και δίκαιο τροφικό σύστημα και την ανάπτυξη ενός καινοτόμου μοντέλου τοπικής ανάπτυξης ενδυναμώνοντας το κοινωνικό κεφάλαιο και συγκροτώντας από τα κάτω ένα ενεργό δίκτυο διάδρασης με την τοπική κοινότητα της περιοχής που είναι εγκαταστημένες. Ενδιαφέρονται για τις παραδοσιακές ποικιλίες και για τον ιδιο-παραγόμενο σπόρο που βγαίνει από αυτές χωρίς να χρειάζονται σημαντικό κεφάλαιο για την αγορά σπόρων, λιπασμάτων κλπ. Με αυτόν τον τρόπο διασφαλίζουν την παράδοση, την ποιότητα και την συνέχεια της ζωής των τοπικών και παραδοσιακών αγροτικών προϊόντων.

Μία έκφραση της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας στον αγροδιατροφικό τομέα αποτελεί η Κοινοτικά Υποστηριζόμενη Γεωργία (Κ.Υ.Γ) στο πλαίσιο των αρχών της οποίας υπάρχει η δυνατότητα άσκησης διαφόρων παραλλαγών που συνθέτουν ένα ιδιαίτερος ευρύ φάσμα συμπράξεων παραγωγών-καταναλωτών (Καβουλάκος & Γριτζάς, 2015). Παράλληλα παρατηρούνται εναλλακτικές μορφές εναλλακτικών αλυσίδων όπως τοπικές αγορές, ποικιλόμορφα δίκτυα παραγωγών-καταναλωτών χωρίς προσθήκη μεσαζόντων, με κύριο χαρακτηριστικό την ικανότητά τους να επαναφέρουν στο προσκήνιο τη γεωγραφική διάσταση των αγροτικών τροφίμων δημιουργώντας μία βιώσιμη αλυσίδα αξίας.

Το οικονομικό και κοινωνικό μέλλον της κάθε περιοχής εξαρτάται από τις συλλογικές και κοινωνικές μορφές αγροτικής παραγωγής, από την ενθάρρυνση δραστηριοτήτων αγροτουρισμού και τοπικής διανομής χωρίς μεσάζοντες, καθώς και την εγκατάσταση και εξυπηρέτηση περισσότερων αγροτικών δραστηριοτήτων.

Στα νησιά, η πρόκληση εδράζεται στην πειστική τεκμηρίωση μίας εναλλακτικής πρότασης επιχειρηματικότητας που θα καλύψει και θα ανατρέψει το χαρακτηρισμό τους ως εγγενώς μειονεκτικές περιφερειακές περιοχές. Εάν οι εναλλακτικοί τρόποι παραγωγής και διαχείρισης από εγχειρήματα Κ.Α.Α.Ο που δραστηριοποιούνται σε παραγωγικά ποικιλόμορφες

νησιωτικές περιοχές μπορούν να εξασφαλίσουν ευημερία στη ζωή των νησιωτών και μία αειφόρο σχέση συνεργασίας με τη φύση διερευνάται στην παρούσα εργασία. Το κύριο όμως ζητούμενο είναι να διερευνηθεί ο τρόπος που η παραγωγή ελέγχεται και σχεδιάζεται από μία δημοκρατικά οργανωμένη κοινότητα στη βάση των αναγκών της.

4.2 Εστιάζοντας στην Λέσβο

Τα νησιά του Βόρειου Αιγαίου παρουσιάζουν όλες τις ιδιαιτερότητες που αναφέρθηκαν στο δεύτερο κεφάλαιο. Συγκεκριμένα, η πλειονότητα αυτών βρίσκεται σε μεγάλη απόσταση από τα οικονομικά και πολιτικά κέντρα αποφάσεων της ηπειρωτικής χώρας, χαρακτηρίζονται από ασυνέχεια και κατακερματισμό του χώρου, διπλή νησιωτικότητα για πολλά μικρά νησιά και έλλειψη ενδοπεριφερειακών συνδέσεων καθώς η πλειοψηφία των θαλάσσιων και αεροπορικών μεταφορών από και προς τα νησιά γίνονται ακτινικά με κέντρο το λιμάνι του Πειραιά.

Σήμερα, οι νησιωτικές κοινότητες του Βόρειου Αιγαίου έχουν περιορισμένο κοινωνικό κεφάλαιο (π.χ. πολιτιστικές κοινωνίες / συνδικάτα), καθώς πολλές παλιότερες μορφές κοινωνικής οικονομίας (π.χ. συνεταιρισμοί) έχουν διαλυθεί ή υπολειπόμενες, αλλά έχουν επίσης υψηλές δυνατότητες αξιοποίησης κοινών αγαθών και εδαφικών περιουσιακών στοιχείων και πολλά δίκτυα διασποράς που διατηρούν ισχυρές σχέσεις με τους τόπους καταγωγής τους (Pavlis & Terkenli, 2017).

Τα μικρά και τα μη τουριστικά νησιά (20 στο σύνολο) εμφανίζουν απασχόληση στον πρωτογενή τομέα υψηλότερη του μέσου όρου του συνόλου των νησιών. Η Λέσβος που διοικητικά ανήκει στην Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου, είναι το μεγαλύτερο από αυτά με ποσοστό 18,09%. (Σπιλάνης & Κίζος, 2015). Είναι το τρίτο σε μέγεθος νησί μετά την Κρήτη και τη Εύβοια με πληθυσμό 85.330 κατοίκους σύμφωνα με την Απογραφή του 2011. Επίσης το γεγονός ότι βρίσκεται απέναντι από τις τουρκικές ακτές καθιστά το νησί συχνό προορισμό για τις μεταναστευτικές και προσφυγικές ροές μέσω Τουρκίας.

Χαρακτηριστικό της γεωγραφικής της θέσης είναι ότι έχει δύο κόλπους, εκείνους της Καλλονής και της Γέρας. Το τοπίο της Λέσβου συνδυάζει μια ποικιλία οικοσυστημάτων, όπως ελαιώνες, πεύκα και δάση βελανιδιάς, βόσκηση και αρόσιμη γη που παρέχουν ενδιαίτηματα για πολλά διαφορετικά είδη ζώων και φυτών, ορισμένα από αυτά σπάνια και

προστατευμένα. Το νησί της Λέσβου διαθέτει ένα παγκοσμίου φήμης απολιθωμένο δάσος που έχει οριστεί ως Global Geopark της ΟΥΝΕΣΚΟ (Λέσβος UNESCO Global Geopark) και αποτελεί διεθνή προορισμό για οικοτουρισμό.

Ο Νομός Λέσβου είναι από εκείνες τις νησιωτικές περιοχές, οι οικονομίες των οποίων στηρίζονται κυρίως στην εκμετάλλευση των ντόπιων πλουτοπαραγωγικών πόρων. Η συμμετοχή του πρωτογενή τομέα στο ΑΕΠ της οικονομίας της νήσου Λέσβου, τα τελευταία χρόνια, σημειώνει μια μικρή αύξηση (Στρατηγικό και Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δήμου Λέσβου 2015 – 2019, σελ. 140), η οποία όμως δεν μπορεί να συγκριθεί με αυτή του παρελθόντος, όπου ο αγροτικός τομέας διαδραμάτιζε κυρίαρχο ρόλο σε σχέση με τους υπόλοιπους τομείς της παραγωγικής δραστηριότητας. Εντούτοις, ο πρωτογενής τομέας και ειδικότερα η γεωργία εξακολουθεί να αποτελεί σημαντική οικονομική δραστηριότητα, ως προς την απασχόληση και το εισόδημα σε ολόκληρη τη νήσο Λέσβο.

Η οικονομία του Νομού στηρίζεται κατά κύριο λόγο στον πρωτογενή και τριτογενή τομέα και το ακαθάριστο προϊόν ανά κεφαλή είναι περίπου στο 69,1% του αντίστοιχου της Ελλάδας. Ειδικότερα, η οικονομία περιστρέφεται γύρω από την μεταποίηση αγροτικών προϊόντων, κυρίως λάδι, τυροκομικά, αλίπαστα, ούζο σε άνθιση, κρασιά κ.λ.π., καθώς και γύρω από το τουριστικό προϊόν, για το οποίο καταβάλλονται μεγάλες προσπάθειες. Τελευταία δίνεται έμφαση στην παραγωγή βιολογικού ελαιολάδου και στην οινοπαραγωγή από αμπελώνες βιολογικής καλλιέργειας.

Χαρακτηριστικό της τοπικής οικονομίας είναι η επικέντρωση κυρίως στην καλλιέργεια της ελιάς και του αμπελιού. Σήμερα, στο νησί της Λέσβου υπάρχει ανάπτυξη μιας σειράς επιχειρήσεων ιδιαίτερα στον κλάδο των τροφίμων και ποτών, αρκετά δυναμικών σε πανελλήνιο επίπεδο. Συγκεκριμένα υπάρχει μία επιχείρηση του κλάδου ποτών που εντάσσεται στις δέκα (10) μεγαλύτερες επιχειρήσεις της Ελλάδας (<https://www.lesvos-chamber.com/articles/displayArticles/47>).

Στη Λέσβο, λόγω των ιδιαίτερων κοινωνικοοικονομικών συνθηκών (δυσκολίες πρόσβασης, προσφυγικές ροές, εχθρικές κοινωνικοοικονομικές συνθήκες) υπάρχει μεγάλη ροπή στην επιχειρηματικότητα, προκειμένου να αντιμετωπιστεί η ανεργία.

Οι συμβατικές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται πολλά χρόνια στη Λέσβο προσφέρουν κάποιες λίγες θέσεις εργασίας- αν και οι περισσότερες είναι οικογενειακές επιχειρήσεις- ωστόσο δεν δημιούργησαν την ανάπτυξη στην τοπική κοινωνία που θα ανέμενε κανείς. Αυτό σημαίνει ότι οι κλασικές μορφές επιχειρηματικότητας απέτυχαν να ανακόψουν το φαινόμενο της εγκατάλειψης των χωριών.

Οι πρωτοβουλίες Κ.Α.Λ.Ο επιχειρούν να εκμεταλλευτούν τα τοπικά πλεονεκτήματα, εκείνα του ανθρώπινου κεφαλαίου (εκπαίδευση, δεξιότητες, εμπειρία του τοπικού πληθυσμού) και του κοινωνικού κεφαλαίου (κλίμα εμπιστοσύνης και συνεργασίας μεταξύ των επιχειρήσεων, ανάπτυξη τοπικής τεχνογνωσίας, ήθη και έθιμα που ευνοούν την επιχειρηματική δραστηριότητα, δίκτυο αναπτυξιακών θεσμών και φορέων κλπ). Επιδιώκουν να μετατρέψουν το θεωρούμενο μειονέκτημα του νησιού σε πηγή ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος μέσω της έμφασης του τοπικού χαρακτήρα των προϊόντων και μέσω της ανάπτυξης συνεργασιών με άλλες επιχειρήσεις και φορείς. Από τη φύση και τον τρόπο δόμησης των ΚοινΣΕπ, όπου δεν επιδιώκεται κατά κύριο λόγο το κέρδος, προκύπτει ότι μπορούν να αποφέρουν κοινωνικά οφέλη όπως θέσεις εργασίας, ενδυνάμωση κοινωνικής συνοχής, αναβάθμιση της ποιότητας ζωής και επανεπένδυση και επομένως διαφαίνεται ότι μπορούν να δώσουν θετική προοπτική βιώσιμης ανάπτυξης στο νησί.

Σύμφωνα με την καταγραφή του πεδίου της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας στην Ελλάδα 2012-2017, παρατηρείται συνεχής αύξηση του αριθμού των ενεργών φορέων Κ.Α.Λ.Ο με ιδιαίτερη δυναμική κατά τα έτη 2014 και 2017. Κατά την περιφερειακή κατανομή των ενεργών φορέων Κ.Α.Λ.Ο για τα έτη 2016 και 2017, στην Περιφέρεια Βόρειου Αιγαίου η γεωγραφική κατανομή ανέρχεται σε 5 φορείς ΚΑΛΟ το 2016 που αντιστοιχεί σε ποσοστό 1,3% του συνόλου των φορέων και 6 το 2017 με αντίστοιχο ποσοστό 1%. Ο κύκλος εργασιών των ενεργών φορέων Κ.Α.Λ.Ο το 2016 αντιστοιχεί σε ποσοστό 0,2 %, ενώ το 2017 το αντίστοιχο ποσοστό ανέρχεται σε 21,2 %. Ανάμεσα στους ενεργούς φορείς του Μητρώου Κ.Α.Λ.Ο της Περιφέρειας Β. Αιγαίου, περιλαμβάνονται οι δύο ΚοινΣεπ συλλογικής και κοινωνικής ωφέλειας, δραστηριότητας προώθησης τοπικών αγροτικών προϊόντων, που διερευνώνται ως μελέτες περίπτωσης στην παρούσα εργασία. (<https://kalo.gov.gr/>)

Κεφάλαιο 5ο- Μελέτες περίπτωσης

Περιγράφονται ακολούθως οι ΚοινΣΕπ «ΜΟΔΟΥΣΑ» και «ΗΦΑΙΣΤΕΙΟ ΑΝΕΜΩΤΙΑΣ» οι οποίες επιλέχθηκαν ως μελέτες περίπτωσης σύμφωνα με τα στοιχεία που προέκυψαν από την έρευνα και τις συνεντεύξεις που διενεργήθηκαν ακολουθώντας τα ερωτήματα του ημιδομημένου Οδηγού Συνέντευξης που παρατίθεται στο Παράρτημα Β. Τα συγκεκριμένα εγχειρήματα επιλέχθηκαν ως χαρακτηριστικά παραδείγματα συνεργατικών σχημάτων με σκοπό να ικανοποιήσουν τις ανάγκες των μελών της κοινότητας, μέσω της αξιοποίησης των τοπικών ποικιλιών γεωργικών ειδών και της δημιουργίας θέσεων απασχόλησης. Παράλληλα, οι ΚοινΣΕπ αναπτύσσουν κοινωνικές καινοτομίες με την προώθηση της κοινωνικής συνεργασίας και αλληλεγγύης, βελτιώνοντας τις κοινωνικές σχέσεις και ενδυναμώνοντας το κοινωνικό κεφάλαιο της περιοχής τους. Πρόκειται για επιτυχημένα παραδείγματα κοινωνικής επιχειρηματικότητας που μπορούν να δημιουργήσουν δυναμικές συνθήκες περιφερειακής και τοπικής ανάπτυξης και κοινωνικής συνοχής με επίκεντρο τις τοπικές κοινότητες.

5.1 ΚοινΣΕπ «ΜΟΔΟΥΣΑ»

5.1.1 Γνωριμία με το εγχείρημα

Στην περιοχή της Γέρας στο αιγιαπελαγίτικο νησί της Λέσβου, δραστηριοποιείται η Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση "ΜΟΔΟΥΣΑ". Η σημασία της ονομασίας παραπέμπει και στη βασική δραστηριότητα της ΚοινΣΕπ, αφού μοδούσα νοείται μια άκρως παραγωγική ελιά που φέρει πολλά «μόδια» (παραδοσιακές μονάδες βάρους) ελιών.

Η «ΜΟΔΟΥΣΑ» ξεκίνησε τη λειτουργία της τον Σεπτέμβριο του 2014 από εννέα (09) ελαιοπαραγωγούς της περιοχής που είχαν ανάγκη να βρουν τρόπους να εμπορευτούν το λάδι τους. Δεδομένης της κατάρρευσης της Ένωσης Γεωργικών Συνεταιρισμών Λέσβου, η διακίνηση του τοπικού ελαιόλαδου γινόταν χύμα, ανώνυμα και στις τιμές που ήθελαν οι έμποροι. Ερχόμενοι σε επαφή με τις αρχές και αξίες των κοινωνικών συνεταιριστικών επιχειρήσεων σε ενημερωτική ημερίδα για την κοινωνική οικονομία, που πραγματοποιήθηκε

σε ανοιχτή πολυπληθή συγκέντρωση στην περιοχή, οι εννέα ελαιοπαραγωγοί αποφάσισαν να ιδρύσουν μία ΚοινΣΕπ με σκοπό να αξιοποιήσουν το προϊόν και τον τόπο τους.

Σήμερα η ΚοινΣΕπ «ΜΟΔΟΥΣΑ» αριθμεί 63 μέλη (αγρότες ελαιοκαλλιεργητές και επιστήμονες, συμπεριλαμβανομένων γεωπόνων και τεχνολόγων γεωπόνων), ενώ υπάρχει προοπτική άμεσης εγγραφής 15 περίπου νέων μελών.

Βασικός στόχος των μελών της είναι η ανάδειξη και αξιοποίηση του τοπικού ελαιόλαδου, η ενεργοποίηση του «χαμένου θησαυρού» τους σύμφωνα με τον Πρόεδρο της επιχείρησης και- μέσω αυτού- η ανάδειξη του τόπου τους και η δημιουργία θέσεων εργασίας. Ωστόσο δεν είναι μόνο αυτός ο στόχος της επιχείρησης. Παράλληλα επιδιώκουν την προώθηση της κοινωνικής συνεργασίας και αλληλεγγύης, την επιμόρφωση σε θέματα γεωργίας μέσω σεμιναρίων καλλιεργητικής τεχνογνωσίας, καλών γεωργικών πρακτικών και εφαρμογής καινοτομιών και την φροντίδα του περιβάλλοντος.

Η «ΜΟΔΟΥΣΑ» διαφοροποιείται από άλλες επιχειρήσεις ίδιας δραστηριότητας λόγω της διαφορετικότητας που εμπεριέχεται στον πυρήνα της φιλοσοφίας της, στο κοινωνικό της προφίλ και στις συνεργασίες που αναπτύσσει με επιστημονικούς φορείς με σκοπό να λαμβάνουν τα μέλη την καλύτερη δυνατή πληροφόρηση σχετικά με τα προϊόντα τους προκειμένου να διοχετεύουν τη γνώση αυτή στους καταναλωτές. Επιπλέον είναι μία κοινωνική επιχείρηση ανοιχτή στον κόσμο με μοναδικό κριτήριο εισόδου για νέα μέλη, εκείνο της έμπνευσης από τους σκοπούς και το καταστατικό της. Συγχρόνως αποτελεί έναν κοινωνικό χώρο ανάπτυξης διαλόγου και γεφύρωσης ιδεών και απόψεων. Η κοινωνική καινοτομία της συνίσταται στο ότι φέρνει κοντά τους ανθρώπους με δράσεις που προωθούν την κοινωνική ένταξη, βελτιώνουν τις κοινωνικές σχέσεις και ενδυναμώνουν κοινωνικές ομάδες να αναλάβουν συλλογικές δράσεις όπως διαφαίνεται καθαρά στον Αναλυτικό Πίνακα Δράσεων της ΚοινΣΕπ στο Παράρτημα Γ.

5.1.2 Προώθηση τοπικών αγροτικών προϊόντων

Το ελαιόλαδο θεωρείται παραδοσιακό προϊόν της νήσου Λέσβου και η περιοχή της Γέρας έχει ιδανικό κλίμα (ήπιο χειμώνα και δροσερό καλοκαίρι) για την ευδοκίμηση της ελιάς. Ολόκληρος ο τόπος καταλαμβάνεται από έναν απέραντο αρχαίο ελαιώνα που κληρονομείται από γενιά σε γενιά στους κατοίκους της περιοχής και ενώ απέδιδε, τη δεκαετία του 1950, 40 με 45 χιλιάδες τόνους μέση ετήσια παραγωγή, τα τελευταία χρόνια η παραγωγή έχει ελαττωθεί στους 10 χιλιάδες τόνους. Με την πρόσφατη οικονομική κρίση, την αύξηση της

ανεργίας και την κατάρρευση των οικονομικών δραστηριοτήτων του νησιού (εργοστάσια, τουρισμός κλπ) οι κάτοικοι αποφάσισαν να ενεργοποιήσουν τον «χαμένο θησαυρό» τους σύμφωνα με τον Πρόεδρο της ΚοινΣΕπ - και να αναδείξουν την ιδιαίτερη αξία του τόπου τους.

Τα κυριότερα προϊόντα που προωθεί η «ΜΟΔΟΥΣΑ» είναι οι ελιές και το εξαιρετικό παρθένο ελαιόλαδο, κυρίως της ποικιλίας «Κολοβή», η οποία βρίσκεται μόνο στη Λέσβο και είναι μία από τις λιγότερο γνωστές ποικιλίες στον κόσμο, αλλά συγχρόνως από τις καλύτερες, από άποψη θρεπτικής αξίας και ποιότητας στον τομέα της ελαιοπαραγωγής.

Τα σημαντικότερα οφέλη των προϊόντων της είναι:

- α) η εξαιρετική ποιότητα με λεπτή και γεμάτη γεύση, φρουτώδες άρωμα και απαλή υφή
- β) η θρεπτική αξία και τα οφέλη που έχουν για την υγεία εφόσον έχουν υψηλή περιεκτικότητα σε αντιοξειδωτικά, παράγονται με πολύ περιορισμένες ποσότητες λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων και αποτελούν βασικό στοιχείο της μεσογειακής διατροφής
- γ) είναι κοινοτικά προϊόντα, αποτέλεσμα κοινωνικής συνεργασίας, αναδεικνύουν την τοπική κληρονομιά, την τοποθεσία και το περιβάλλον.

Η "ΜΟΔΟΥΣΑ" επικεντρώνεται στη διασύνδεση των ανθρώπων με τα προϊόντα του τόπου. Το τελικώς παραγόμενο ελαιόλαδο είναι αποτέλεσμα των ιδιαίτερων εδαφοκλιματικών συνθηκών, των παραδοσιακών και φιλικών προς το περιβάλλον μεθόδων (όπως η συγκομιδή με το χέρι), των ειδικών τεχνικών και πρακτικών και ενός σημαντικού μέρους της συλλογικής κληρονομιάς, της ιστορίας, του πολιτισμού και της ταυτότητας.

Τα προϊόντα της «ΜΟΔΟΥΣΑ» απευθύνονται τόσο στην ελληνική αγορά όσο και στο εξωτερικό με σημαντικό ποσοστό να εξάγεται στην Ευρώπη και στην Ασία. Η «ΜΟΔΟΥΣΑ» διαθέτει ένα πρατήριο πώλησης των συνεταιριστικών προϊόντων της. Στο πρατήριο προωθούνται επίσης σε μικρότερο ποσοστό προϊόντα από επιχειρήσεις μικρής κλίμακας, γυναικείους συνεταιρισμούς ή άλλους αγροτικούς συνεταιρισμούς, οικοτεχνίες κλπ καθώς και μη τοπικά προϊόντα από άλλες περιοχές της Ελλάδας όπως για παράδειγμα τα καθαριστικά υλικά της ΚοινΣΕπ ΒΙΟ.ΜΕ. από τη Θεσσαλονίκη. Επίσης τα προϊόντα της διακινούνται σε μικρά καταστήματα εστίασης, σε σούπερ μάρκετ και μίνι μάρκετ της Λέσβου καθώς και σε εκθέσεις όπως π.χ. στις εκθέσεις της Κ.Α.Λ.Ο.

Μοναδικά όπλα της «ΜΟΔΟΥΣΑ», σύμφωνα με τον Πρόεδρό της, είναι δύο: το πρώτο είναι η ανάδειξη της ποιότητας των προϊόντων της που επιτυγχάνεται με την απόκτηση αντίληψης

των κρίσιμων σημείων της διαδικασίας παραγωγής και το δεύτερο είναι η επιδίωξη της ευαισθητοποίησης του καταναλωτή ενημερώνοντάς τον σχετικά με την σημασία της παραγωγής του προϊόντος από μία κοινωνική επιχείρηση. Η διαδικασία παραγωγής περιλαμβάνει το στάδιο συγκομιδής των φρέσκων καρπών, την ελαιοποίηση εντός 24 ωρών, τη θερμοκρασία στα ελαιοτριβεία να είναι ψυχρής άλεσης (όχι άνω των 27 βαθμών), την αποθήκευση σε χώρους δροσερούς (όχι άνω των 30 βαθμών), την επεξεργασία με σχολαστική καθαριότητα και φιλτράρισμα και στη συνέχεια την τυποποίηση και την προώθηση. Σε όλα τα παραπάνω στάδια πραγματοποιούνται συχνοί έλεγχοι μέσω χημικών αναλύσεων και οργανοληπτικής γευσιγνωσίας από τον Οργανισμό ΕΛΓΟ-Δήμητρα και το Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

Η ποιότητα των προϊόντων διασφαλίζεται μέσω των μεθόδων παραγωγής που είναι συνδυασμός παράδοσης και νέων γεωργικών πρακτικών. Με τον εκσυγχρονισμό των ελαιοτριβείων της ΚοινΣΕπ «ΜΟΔΟΥΣΑ» (λειτουργία χωρίς νερό) επιτυγχάνονται σήμερα ακόμη καλύτερα αποτελέσματα στο τελικό προϊόν το οποίο παρουσιάζει πλέον περισσότερες πολυφαινόλες- το χαρακτηριστικό του λεσβιακού ελαιόλαδου- που προσδίδουν στο προϊόν την ιδιότητα του φαρμάκου, να βελτιώνει δηλαδή πολλές από τις ανθρώπινες λειτουργίες. Με την ολοκλήρωση, μάλιστα, της έκδοσης των τελικών αποτελεσμάτων ελέγχου, θα αναγραφεί στην ετικέτα ο ισχυρισμός υγείας. Επίσης, όλα τα προϊόντα της «ΜΟΔΟΥΣΑ» είναι βιολογικά πιστοποιημένα από αναγνωρισμένους φορείς πιστοποίησης.

Σε όλες τις δραστηριότητές της, η «ΜΟΔΟΥΣΑ» συνεργάζεται με άλλες συνεταιριστικές επιχειρήσεις, μικρούς παραγωγούς και εμπόρους άλλων τοπικών προϊόντων της περιοχής ή και άλλων περιοχών της Ελλάδας. Κατά τη διαδικασία τυποποίησης, για τις εργασίες λευκοσιδηρουργίας και υαλουργίας, λόγω έλλειψης αντίστοιχων υλικών στο νησί, συνεργάζεται με ελληνικές επιχειρήσεις μικρής κλίμακας άλλων περιοχών (π.χ. Καβάλα).

Η κοστολόγηση των προϊόντων της γίνεται με κριτήριο την αναζήτηση μίας δίκαιης τιμής για τα μέλη. Τυχόν κέρδη που προκύψουν από την εμπορία του ελαιόλαδου επιμερίζεται έως 5% για αποθεματικό, έως 30% δύναται να διατεθεί ως bonus στα μέλη (έως σήμερα δεν έχει συμβεί) ενώ το υπόλοιπο διατίθεται για την ανάπτυξη των σκοπών της ΚοινΣΕπ «ΜΟΔΟΥΣΑ», όπως η δημιουργία πρατηρίου, τυποποιητηρίου ή η διοργάνωση κοινωνικών εκδηλώσεων.

5.1.3 Αρχές και αξίες του εγχειρήματος και σύνδεση με την τοπική κοινωνία

Η «ΜΟΔΟΥΣΑ» λειτουργεί σύμφωνα με τις αρχές και αξίες της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας, με ανοιχτές, συνεργατικές, συμμετοχικές διαδικασίες. Ο τρόπος λειτουργίας της είναι δημοκρατικός, οι αποφάσεις λαμβάνονται με ομοφωνία σε τρεις ετήσιες γενικές συνελεύσεις και σε συχνές τακτικές ανοιχτές συνεδριάσεις (κάθε δεκαπέντε ημέρες) της Διοικούσας Επιτροπής. Σε περίπτωση διαφωνίας, γίνεται αναζήτηση δημιουργικών λύσεων μέσω νέων πληροφοριών που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να αξιολογηθούν οι εναλλακτικές λύσεις. Η συνεπής μακροχρόνια συνεργασία μεταξύ των μελών εδραιώνει και αυξάνει την αμοιβαία εμπιστοσύνη.

Η εσωτερική της λειτουργία διέπεται από τις βασικές αρχές της αυτοδιοίκησης, της εκούσιας και ελεύθερης συμμετοχής, της ισότητας και ισοτιμίας των μελών της, της δημοκρατικής λήψης αποφάσεων σε μια διαλεκτική σχέση με την προστασία της μειοψηφίας και την σύνθεση των διαφορετικών απόψεων στη βάση της αμοιβαιότητας και της αλληλεγγύης.

Η κατανομή της εργασίας γίνεται ομοίως δημοκρατικά από τα μέλη ελαιοκαλλιεργητές κατόπιν συζήτησης και διαλόγου. Το πλεόνασμα διατίθεται για την ανάπτυξη της ΚοινΣΕπ όπως έγινε με την δημιουργία τυποποιητηρίου για την εξυπηρέτηση των αναγκών της παραγωγής με ταυτόχρονη διασφάλιση της ποιότητας.

Σημαντικοί σταθμοί για την εξέλιξη της επιχείρησης αποτελούν:

- η ενοικίαση εγκαταλελειμμένου χώρου έκτασης 4.000 τ.μ. εκ των οποίων στεγασμένοι χώροι αποτελούν τα 1800 τ.μ.. Ο χώρος αυτός αξιοποιείται για εκδηλώσεις επιμορφωτικού ή ψυχαγωγικού περιεχομένου, εκθέσεις ζωγραφικής από παιδιά του σχολείου της περιοχής, κοινωνικές εκδηλώσεις.
- η λειτουργία πρατηρίου- οπωροπαντοπωλείου που προωθεί καθημερινά συνεταιριστικά ποιοτικά ελληνικά προϊόντα από την ημέρα εγκαινίασης, την 15η Μαΐου 2017, στο χώρο της, στον Παπάδο Γέρας.
- η δημιουργία τυποποιητηρίου με ίδιους πόρους, στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων της επιχείρησης.

Η λειτουργία της ΚοινΣΕπ «ΜΟΔΟΥΣΑ» διέπεται από τις αρχές της προαγωγής κοινωνικής ωφέλειας μέσω προσφοράς αγαθών ή υπηρεσιών, της πρόταξης του άτομου και της εργασίας έναντι του κεφαλαίου, της χρησιμοποίησης των κερδών για την ανάπτυξη της απασχόλησης, της προώθησης βιώσιμης τοπικής ανάπτυξης, της προσπάθειας για αύξηση του εθνικού προϊόντος, της αναδιανομής του εισοδήματος και της προώθησης προγραμμάτων κοινωνικού

χαρακτήρα και της στενής συνεργασίας με οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, δομές της κοινωνικής οικονομίας και άλλες τοπικές συλλογικότητες με κοινωνικούς σκοπούς, όπως η ΑΜΚΕ «Συν τοις Άλλοις», ο «Παγγελματικός Πολιτιστικός Σύλλογος Γέρας» κ.ά.

Στο πλαίσιο της προσπάθειας για την παραγωγή τοπικών και ποιοτικών προϊόντων, η ΜΟΔΟΥΣΑ έχει να επιδείξει πλήθος επί μέρους δράσεων όπως διαλέξεις, συμμετοχή σε ημερίδες, ραδιοφωνικές εκπομπές, διοργάνωση εκδηλώσεων που σκοπό έχουν την ενημέρωση του κοινού σχετικά με τα προϊόντα της και την ανάδειξη των αρχών της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας. Στο Παράρτημα Γ, παρατίθεται Αναλυτικός Πίνακας Δράσεων της ΚοινΣΕπ «ΜΟΔΟΥΣΑ».

5.1.4. Προκλήσεις και προοπτικές ανάπτυξης

Το έργο της ΚοινΣΕπ ΜΟΔΟΥΣΑ οφείλεται αποκλειστικά στις δεξιότητες των μελών και των φίλων της μέσα από τις αρχές της συνεργατικότητας και της αλληλεγγύης. Τον Μάιο του 2018 τα μέλη της επιδίωξαν και πέτυχαν την ανάθεση, στην ΚοινΣΕπ, της διαχείρισης δημοσίου ελαιοκτήματος 86 στρεμμάτων από την ΕΛΓΟ-ΔΗΜΗΤΡΑ, με την επίκληση των διατάξεων του άρθρου 5 του ν. 4430/2016. Η ιδέα αφορά στη μετατροπή του εγκαταλελειμμένου δημόσιου αγροκτήματος σε ένα πολυλειτουργικό αγρόκτημα. Η καινοτομία έγκειται στην ιδιότυπη σύνδεση πολυλειτουργικού αγροκτήματος και κοινωνικής οικονομίας μέσω μιας πληθώρας σύγχρονων δράσεων. Πρόκειται για ένα σημαντικό εγχείρημα που μπορεί να αποτελέσει καταλύτη ενεργοποίησης τοπικού κεφαλαίου (κοινωνικού, οικονομικού, πολιτισμικού, φυσικού και ανθρώπινου), λειτουργώντας ως «πλατφόρμα βιώσιμης ανάπτυξης» σε περιθωριοποιημένες περιοχές που συνδυάζουν τον αγροτικό με το νησιωτικό χαρακτήρα, μέσα από μια στρατηγική επένδυση στην ποιότητα, την τοπικότητα και την καινοτομία. Αυτή η προσπάθεια δεν αφορά μόνο τη «ΜΟΔΟΥΣΑ», αλλά ολόκληρη τη Λέσβο, μια περιοχή με το χαμηλότερο ΑΕΠ της Ευρώπης που έχει προσβληθεί από κρίση. Φέρνει κοντά αγρότες με νέους επιστήμονες, συνδέει την παραγωγή με τον πολιτισμό, την οικολογία με την οικονομία, προτάσσει το συλλογικό καλό απέναντι στο ατομικό όφελος. Αφορά την ενδυνάμωση του κοινωνικού κεφαλαίου, την καλλιέργεια της αίσθησης της «κοινότητας» και του «ανήκειν», την προαγωγή του τόπου και του συνεργατισμού σε όλα τα επίπεδα, στο πλαίσιο μιας υγιούς Κοινότητας. Αφορά ένα «Κοινωνικό Συμβόλαιο για ένα Κοινό Μέλλον». Δυστυχώς, έως σήμερα οι διαδικασίες

αδειοδότησης δεν έχουν ολοκληρωθεί λόγω γραφειοκρατικών ζητημάτων της δημόσιας διοίκησης και προσδοκάται, σύμφωνα με τον Πρόεδρό της, η θετική έκβαση του ζητήματος.

Για την ΜΟΔΟΥΣΑ ο πειραματισμός πάνω σε βελτιωτικές καλλιέργειες σε συνεργασία με ερευνητικούς φορείς είναι σημαντικό ζήτημα. Βελτιώνουν το προϊόν στις πραγματικές συνθήκες του τόπου, ενισχύουν ή διασώζουν την βιοποικιλότητα εξελίσσοντας πολλές φορές τις παραδοσιακές ποικιλίες, ενισχύουν την επιστημονική έρευνα συμβάλλοντας στην κατοχύρωση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της περιοχής (ΠΟΠ, ΠΓΕ κ.ά.).

Η ΜΟΔΟΥΣΑ δεν είναι ο μόνος αγροτικός συνεταιρισμός που αναπτύσσει συνεργασία με ερευνητικούς φορείς. Είναι όμως από τους λίγους που οραματίστηκαν, έτρεξαν και άλλαξαν παγιωμένες καταστάσεις. Αποτελεί μία από τις λίγες, μέχρι σήμερα, περιπτώσεις παραχώρησης χρήσης αργούσας περιουσίας στο πλαίσιο της Κ.Α.Λ.Ο.

Όραμά της είναι: α) η ανάπτυξη προϊόντων και υπηρεσιών στους τομείς της αγροδιατροφής, της τοπικής παραγωγής και του αγροτικού τουρισμού με βάση το πλούσιο οικοσύστημα των ελαιώνων και τη μοναδική καλλιέργεια της ελιάς και η δημιουργία καινοτόμου οικολογικού μουσείου «Το χωριό του Δέντρου της ελιάς», β) η τοπική ανάπτυξη υπό την ηγεσία της Κοινότητας, και γ) η οικονομική αναβίωση της Λέσβου. Στο πλαίσιο του οράματος, βραχυπρόθεσμος στόχος έχει τεθεί η διοργάνωση ενός Φεστιβάλ Ελιάς.

Στα άμεσα μελλοντικά σχέδια των μελών περιλαμβάνεται η εξασφάλιση πολλαπλασιαστικού υλικού για αυτόχθονα φυτά με στόχο την ανάδειξη της μοναδικής ποικιλίας Κολοβή και της πλούσιας χλωρίδας του νησιού με ενδημικά αυτοφυή αρωματικά φαρμακευτικά φυτά. Το έργο θα υλοποιηθεί σε συνεργασία με το Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αιγαίου στο πλαίσιο του Προγράμματος της Περιφέρειας. Επίσης, σε συνεργασία με το Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο, η ΜΟΔΟΥΣΑ παίρνει μέρος σε ερευνητικό πρόγραμμα που υλοποιείται για τη διερεύνηση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του ελαιόλαδου που παράγει, τα αποτελέσματα της οποίας θα χρησιμοποιηθούν για την καλύτερη προώθηση των προϊόντων της.

Συνεργάζεται με πρωτοβουλίες κοινωνικών δομών της Ολλανδίας και της Γερμανίας που έχουν ομοίως στόχο την κάλυψη των αναγκών των μελών τους. Προτίθεται να συμμετάσχει σε δίκτυο συνεργασίας δίκαιου εμπορίου σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Τέλος, αναπτύσσει μια σειρά συνεργασιών και επικοινωνίας με το Τμήμα Περιβάλλοντος του Πανεπιστημίου Αιγαίου, με τον Πολιτιστικό Σύλλογο Γέρας καθώς και με συλλογικότητες της Λέσβου για τον σχεδιασμό και τη διοργάνωση ενημερωτικών δράσεων με σκοπό την ευαισθητοποίηση

των παραγωγών για την ποιότητα, τις ορθές καλλιεργητικές πρακτικές και την προστασία του περιβάλλοντος (βλ. Παράρτημα Γ).

Σύμφωνα με τον Πρόεδρό της, η έως σήμερα πορεία της ΚοινΣΕπ είναι ικανοποιητική κυρίως σε κοινωνικό και λιγότερο σε οικονομικό επίπεδο, αν και δεν διαθέτουν μέθοδο μέτρησης του κοινωνικού τους αντίκτυπου. Ωστόσο, θα ήταν σημαντική βοήθεια για την επιχείρηση η παραχώρηση της δημόσιας έκτασης για τη δημιουργία του προαναφερόμενου αγροκτήματος καθώς και η χρηματοδότηση δράσεων που θα συνεισφέρει στην προώθηση των προϊόντων.

Τέλος η προοπτική συμμετοχής σε ένα συνεργατικό οικοσύστημα μεταξύ εγχειρημάτων Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας στο νησί της Λέσβου θεωρείται θετική διότι θα αποφέρει οικονομικά οφέλη, ανταλλαγή εμπειριών και νέες συνεργασίες.

5.2 ΚοινΣΕπ ΗΦΑΙΣΤΕΙΟ ΑΝΕΜΩΤΙΑΣ

5.2.1 Γνωριμία με το εγχείρημα

Η Ανεμώτια είναι ένα γραφικό χωριό βορειοδυτικά στο νησί της Λέσβου με πλακόστρωτα δρομάκια και πετρόχιστα σπίτια που βρίσκεται ανάμεσα στα βουνά μεταξύ Καλλονής και Ερεσού. Το εύφορο αλλά βραχώδες έδαφος των βουνών καλύπτεται από ελαιόδεντρα. Βασικές παραγωγικές δραστηριότητες των κατοίκων αποτελούσαν, ανέκαθεν, η γεωργία και κτηνοτροφία. Τα παραγόμενα προϊόντα ήταν τα δημητριακά, τα σταφύλια, το βελανίδι, το λάδι, το τυρί ήδη από τις αρχές του 20ου αιώνα. Το χωριό της Ανεμώτιας έχει παράδοση στα συνεταιριστικά εγχειρήματα με τις χρυσές δεκαετίες 1970, 1980, να ανθίζουν οι αγροτικοί συνεταιρισμοί. Ωστόσο, στα τέλη της δεκαετίας του '80, όπως και στα υπόλοιπα μέρη της Ελλάδας, οι αγροτικοί συνεταιρισμοί απαξιώθηκαν στην κοινή γνώμη, ως συνώνυμοι με την οικονομική αποτυχία και τη διαφθορά και κατέρρευσαν. Σύμφωνα με την τελευταία απογραφή, η Ανεμώτια αριθμεί 534 κατοίκους (wikipedia, 2011).

Οι ρίζες της ΚοινΣΕπ «ΗΦΑΙΣΤΕΙΟ ΑΝΕΜΩΤΙΑΣ» ανιχνεύονται το 2017 όπου ένας πυρήνας από επτά (07) ερασιτέχνες αμπελουργούς αποφασίζουν να ενώσουν την αγάπη τους για το χωριό και το μεράκι τους για το αμπέλι και με όρους συνεργατικότητας και αλληλεγγύης να αναβιώσουν την επαγγελματική ενασχόληση με την παραδοσιακή

αμπελουργία με κύριο σκοπό την ενίσχυση της τοπικής οικονομίας. Η ίδρυση της ΚοινΣΕπ είναι κήμη της ανάγκης των μελών να αναστρέψουν το κλίμα αδράνειας που επικρατεί στο χωριό, να δημιουργήσουν θέσεις απασχόλησης για νέους, μακροχρόνια άνεργους, γυναίκες, που θα έχουν μόνιμη δραστηριότητα, να δώσουν κίνητρα για επισκεψιμότητα της περιοχής με απώτερο στόχο την αναζωογόνηση και ενδυνάμωση της κοινότητας. Τα μέλη επιδιώκουν την ανασύσταση του κοινωνικού ιστού που έχει διαρραγεί με την υπεράσπιση του κοινωνικού και συλλογικού δημιουργώντας ένα νέο περιβάλλον κοινωνικών σχέσεων και κοινωνικού κεφαλαίου. Κύριος σκοπός τους δεν είναι το κέρδος αλλά η βιώσιμη τοπική ανάπτυξη μέσω ενός διαφορετικού τρόπου οργάνωσης της κοινωνικής και οικονομικής ζωής. Ο λόγος που τα μέλη της ΚοινΣΕπ επέλεξαν να συστήσουν κοινωνική συνεταιριστική επιχείρηση ήταν το κοινό τους αίσθημα για τη δημοκρατία και την συμμετοχική διοίκηση (μία ψήφος για τον καθένα) με σκοπό τη συλλογική ωφέλεια, μέσω της δημιουργίας θέσεων σταθερής και αξιοπρεπούς εργασίας. Η πρωτοβουλία ξεκίνησε με πηγή έμπνευσης την αμοιβαία εμπιστοσύνη και τη συνεργασία μεταξύ τους, παραμερίζοντας εγωισμούς και προσωπικές φιλοδοξίες για χάρη του συνόλου και θέτοντας κοινούς ξεκάθαρους υλοποιήσιμους στόχους. Στο πλαίσιο αυτό, οι δραστηριότητες της ΚοινΣΕπ εξειδικεύονται στην παραγωγή, μεταποίηση και εμπορία τοπικών αγροτικών προϊόντων (βρώσιμου σταφυλιού), στο δίκαιο και αλληλέγγυο εμπόριο, στην αειφόρο γεωργία.

Σήμερα τα μέλη της ΚοινΣΕπ έχουν γίνει δέκα (10) και λειτουργούν στο πλαίσιο των αρχών της συντροφικότητας, της συλλογικότητας και της συνεργασίας. Στα δύο χρόνια λειτουργίας του εγχειρήματος, βρήκαν εργασία στις δραστηριότητες της ΚοινΣΕπ εκτός από τα αρχικά μέλη, τέσσερα (04) άτομα, ανάμεσα στα οποία μία γυναίκα κάτοικος του χωριού, ενώ εξυπηρετήθηκαν, στο αποστακτήριό της, οι ανάγκες απόσταξης των σταφυλιών πολλών αμπελουργών του χωριού ή των γειτονικών περιοχών. Επίσης, συμπολίτες τους από ολόκληρο το νησί επισκέπτονται τις εγκαταστάσεις της ΚοινΣΕπ με σκοπό να γνωρίσουν το εγχείρημα από κοντά ως μοναδικό εγχείρημα Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας στη βορειοδυτική Λέσβο.

5.2.2 Προώθηση τοπικών αγροτικών προϊόντων

Η βασική δραστηριότητα της ΚοινΣΕπ «ΗΦΑΙΣΤΕΙΟ ΑΝΕΜΩΤΙΑΣ» είναι η παραγωγή μεταποίηση και εμπορία του σταφυλιού που είναι το κύριο αγροτικό προϊόν της Ανεμώτιας. Το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό των αμπελώνων της περιοχής είναι ότι βρίσκονται στο

ηφαιστειογενές έδαφος ενός εκ των τεσσάρων ηφαιστειών που δημιούργησαν το Απολιθωμένο Δάσος στο Σίγρι της Λέσβου. Αυτό, που τα μέλη της ΚοινΣΕπ ήθελαν να αλλάξουν είναι, οι μεμονωμένες ιδιωτικές καλλιέργειες μικρής -ως επί το πλείστον- έκτασης που καλλιεργούνταν για ίδια κατανάλωση, να αξιοποιηθούν ως κοινές αμπελοκαλλιέργειες τοπικών ποικιλιών σταφυλιών της ΚοινΣΕπ.

Η αμπελουργική παράδοση στο χωριό ξεκινά από το 19ο αιώνα όπου η αμπελοκαλλιέργεια επικεντρωνόταν στην περιοχή του Κάμπου με την παραγωγή κυρίως της ποικιλίας «καλλονιάτικο» που απέδιδε σημαντικές ποσότητες οίνου κυρίως για οικιακή κατανάλωση αλλά και για εμπορία του πλεονάσματος (Χατζηλιάς, 2009). Σήμερα, στην Ανεμώτια, συναντάμε αρκετές οινοποιήσιμες ποικιλίες και η ποιότητα των σταφυλιών της περιοχής υπερिशύει σε ολόκληρο το νησί της Λέσβου. Αυτό οφείλεται στο ηφαιστειογενές έδαφος του χωριού και στο κυπελλοειδές σχήμα των αμπελώνων που προσδίδει ιδιαίτερα γευστικά χαρακτηριστικά στα παραγόμενα σταφύλια. Οι τεχνικές της οινοποίησης και απόσταξης στην Ανεμώτια μεταφέρονται από γενιά σε γενιά σαν επτασφράγιστο μυστικό. Εκτός από εξαιρετικής ποιότητας κρασιά, πλούσια σε τανίνες που δημιουργούνται με διαδικασία τοπικής παραδοσιακής μεθόδου οινοποίησης, μοναδικής σημασίας είναι και η απόσταξη τσίπουρου με πρώτη ύλη τα στέμφυλα των σταφυλιών ως προϊόν μακρόχρονης παραδοσιακής χωρικής απόσταξης.

Πρώτη δραστηριότητα του «ΗΦΑΙΣΤΕΙΟΥ ΑΝΕΜΩΤΙΑΣ» αποτελεί η δημιουργία και λειτουργία αποστακτηρίου για την παροχή υπηρεσιών απόσταξης στεμφύλων στους ντόπιους παραγωγούς και την ανάδειξη και προώθηση του βασικού τοπικού προϊόντος του χωριού επιτυγχάνοντας αφενός, την εξυπηρέτηση των παραγωγών και αφετέρου, την παραγωγή μίας εξαιρετικής ποιότητας τσίπουρου με ιδιαίτερα λεπτό άρωμα και πικάντικη γεύση. Με το πρώτο βήμα λειτουργίας, διαγνώστηκαν και καλύφθηκαν οι βασικές ανάγκες απόσταξης σταφυλιών των αμπελουργών της περιοχής που ξύπναγαν από τα χαράματα και διένυαν χιλιόμετρα για να αποστάξουν τα προϊόντα τους. Το γεγονός είναι τόσο σημαντικό που αξίζει να σημειωθεί ότι λόγω της παραδοσιακής αμπελουργικής δραστηριότητας της περιοχής, κατά τις δεκαετίες του '60 και του '70 λειτουργούσαν δέκα περίπου αποστακτήρια στην περιοχή για τον σκοπό αυτό.

Το αποστακτήριο της ΚοινΣΕπ «ΗΦΑΙΣΤΕΙΟ ΑΝΕΜΩΤΙΑΣ» είναι ένα δημοτικό αστικό ακίνητο του χωριού, πρώην ελαιοτριβείο, το οποίο παραχωρήθηκε στην ΚοινΣεπ από το Δήμο Λέσβου, για πέντε έτη, με την ενεργοποίηση των διατάξεων του άρθρου 5 του ν. 4430/2016 περί παραχώρησης χρήσης ακίνητης περιουσίας Δήμων, ΝΠΔΔ, κ.ά. Ο χώρος

αυτός, αφού καθαρίστηκε με εθελοντική εργασία συντοπιτών, λειτουργεί ως αποστακτήριο προσφέροντας υπηρεσίες στους ντόπιους αμπελοκαλλιεργητές δίνοντάς τους ταυτόχρονα τη δυνατότητα να πληρώσουν σε είδος, το οποίο στη συνέχεια η ΚοινΣΕπ θα εμπορευτεί.

Οι δραστηριότητες του «ΗΦΑΙΣΤΕΙΟΥ ΑΝΕΜΩΤΙΑΣ» χαρακτηρίζονται από καινοτομίες που αφορούν τόσο τα παραγόμενα προϊόντα της τα οποία διαφοροποιούνται λόγω του συνδυασμού των ιδιαίτερων εδαφολογικών συνθηκών (υψόμετρο των καλλιεργούμενων εκτάσεων, ηφαιστειογενές έδαφος) και της χρήσης οικολογικών και παραδοσιακών καλλιεργητικών μεθόδων, όσο και τις σχέσεις συνεργασίας με μεμονωμένους καλλιεργητές που βρίσκουν διέξοδο αξιοποίησης των προϊόντων τους.

Οι μέθοδοι καλλιέργειας των αμπελιών που χρησιμοποιούνται από την ΚοινΣΕπ είναι οι παραδοσιακές τοπικές μέθοδοι- για παράδειγμα στο όργωμα χρησιμοποιείται άροτρο-, ενώ στις λειτουργίες του αποστακτηρίου χρησιμοποιούνται σύγχρονα μέσα, φιλικά προς το περιβάλλον, όπως το πυρηνόξυλο ως καύσιμη ύλη. Ο σύγχρονος, νέας κατασκευής αποστακτήρας, ελεγμένος και πιστοποιημένος σύμφωνα με τα πρότυπα του Χημείου του Κράτους, εγγυάται την βελτίωση του τρόπου παραγωγής ως προς την ασφάλεια της διαδικασίας και τη σταθερότητα της απόσταξης. Στο πλαίσιο της διασφάλισης της ποιότητας και της ασφάλειας, η πιστοποίηση των προϊόντων με σύστημα πιστοποίησης ISO, αποτελεί άμεση προτεραιότητα της ΚοινΣΕπ.

Για τη διασφάλιση της ποιότητας, η αρμοδιότητα της παραγωγής και καλλιέργειας των αμπελιών της ΚοινΣΕπ έχει ανατεθεί σε τριμελή ομάδα με εξειδικευμένη τεχνογνωσία (συμπεριλαμβανομένου γεωπόνου με εξειδίκευση στους αμπελώνες). Η ομάδα αυτή έχει και την αρμοδιότητα της επικοινωνίας με άλλους αμπελοκαλλιεργητές για τη σύναψη συμβολαίου εκμετάλλευσης των αμπελώνων τους με συγκεκριμένους όρους ως προς τις προβλεπόμενες ποικιλίες, το χιδηριώτικο (καλλονιάτικο), το φωκιανό και την μανδηλαριά και ως προς τις καλλιεργητικές μεθόδους ώστε να μη χρησιμοποιηθούν φυτοφάρμακα.

Τόπος προώθησης των προϊόντων του «ΗΦΑΙΣΤΕΙΟΥ ΑΝΕΜΩΤΙΑΣ» είναι το αποστακτήριο. Η ΚοινΣΕπ, σήμερα, διατηρεί αποσταγματικά δικαιώματα για τσίπουρο- που όμως είναι μικρής ποσότητας- το οποίο μπορεί να εμπορευτεί λιανικώς ή χονδρικώς απευθυνόμενη κυρίως στην τοπική αγορά του νησιού, ωστόσο στα άμεσα σχέδιά της είναι η σύσταση οινοποιείου με τη δημιουργία μεγαλύτερου αποστακτηρίου.

Σχετικά με την κοστολόγηση, και προκειμένου να εξασφαλίσουν δίκαιες τιμές, τα μέλη της ΚοινΣΕπ έχουν ήδη συναποφασίσει σε Γενική Συνέλευση, να αγοράζουν από τους παραγωγούς την πρώτη ύλη (τα σταφύλια) 10% πιο ακριβά από την τιμή που προσφέρουν οι

έμποροι του χωριού. Στη συνέχεια, δεδομένου ότι παράγεται σε εγκαταστάσεις της ΚοινΣΕπ, η τιμή του παραγόμενου προϊόντος θα είναι χαμηλή. Η επιλογή των συνεργατών της ΚοινΣΕπ γίνεται με δημοκρατική διαδικασία μετά από διαλεκτική συζήτηση και βασικό κριτήριο τη σύμφωνη γνώμη όλων των μελών.

5.2.3 Αρχές και αξίες του εγχειρήματος και σύνδεση με την τοπική κοινωνία

Βασική αρχή της λειτουργίας της ΚοινΣΕπ «ΗΦΑΙΣΤΕΙΟ ΑΝΕΜΩΤΙΑΣ» είναι η σχέση εμπιστοσύνης την οποία ταυτόχρονα χτίζει και συντηρεί προωθώντας διαδικασίες που εξασφαλίζουν την ισότιμη συμμετοχή των μελών, τον έλεγχο και τη διαφάνεια, τονώνουν τις διαπροσωπικές σχέσεις. Οι κανόνες είναι γνωστοί σε όλους, η ενημέρωση είναι άμεση και γίνεται με κάθε πρόσφορο μέσο (Γ.Σ, Δ.Ε, τηλέφωνο, mail), προκειμένου όλοι να λαμβάνουν γνώση, να υπάρχει συμφωνία, αμοιβαιότητα και καλή συνεργασία. Αυτό είναι το κοινωνικό κεφάλαιο της ΚοινΣΕπ. Η συνεργατική συμπεριφορά, η ειλικρίνεια και η εμπιστοσύνη δεν θεωρούνται δεδομένες, αντιθέτως καλλιεργούνται συνεχώς και ανανεώνονται.

Ο τρόπος λήψης αποφάσεων γίνεται σύμφωνα με τον κανόνα "ένα άτομο, μια ψήφος" που παρέχει τη μέγιστη προστασία για τη δημοκρατική συμμετοχή όλων των μελών. Οι αποφάσεις που αφορούν στρατηγικής σημασίας θέματα λαμβάνονται από τη Γενική Συνέλευση η οποία αποτελεί το ανώτατο όργανο, ενώ η 5μελής Διοικούσα Επιτροπή συνεδριάζει τακτικά- κάθε δεκαπέντε ημέρες- και παίρνει ομόφωνες αποφάσεις κατόπιν ανάπτυξης διαλεκτικού διαλόγου και ανταλλαγής απόψεων. Στην περίπτωση διχογνωμίας και διαφορετικών απόψεων αναζητούνται λύσεις για να επιτευχθεί λήψη απόφασης με ομοφωνία.

Σχετικά με τις συνθήκες εργασίας, υπάρχει κλίμα συνεργασίας και αλληλοβοήθειας ενώ προγράμματα εκπαίδευσης των μελών περιλαμβάνονται στα άμεσα μελλοντικά τους σχέδια. Μέχρι στιγμής η γνώση και η τεχνογνωσία της παράδοσης μεταφέρεται εσωτερικά, γεγονός που φέρνει πιο κοντά τα μέλη, ενισχύει το κοινωνικό κεφάλαιο και αναπτύσσει κοινωνικούς δεσμούς μεταξύ των μελών και των οικογενειών τους. Όπως ειπώθηκε χαρακτηριστικά κατά την συνέντευξη, τα μέλη δεν θεωρούνται απλές συνεταιριστικές μερίδες αλλά συμμετέχουν με τις οικογένειές τους στην κοινή προσπάθεια.

Η κύρια πηγή των εσόδων της επιχείρησης προέρχεται από τις εισφορές των μελών που αποτέλεσαν και το κεφάλαιο κίνησης για την πρώτη δραστηριότητα της απόσταξης. Με τα

έσοδα που προέκυψαν καλύφθηκαν τα λειτουργικά κόστη, αμείφθηκαν οι εργαζόμενοι και το υπόλοιπο ποσό επανεπενδύθηκε για τη βελτίωση του χώρου (αγορά μηχανημάτων κλπ).

Σύμφωνα με το καταστατικό της ΚοινΣεπ αναφορικά με την ετήσια διανομή του πλεονάσματος, προβλέπεται ποσοστό 5% να διατίθεται για τον σχηματισμό αποθεματικού, ποσοστό 35% να διανέμεται στους εργαζόμενους της επιχείρησης και το υπόλοιπο 60% να διατίθεται για τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και για τη διεύρυνση της παραγωγικής της δραστηριότητας.

Έως σήμερα, η ΚοινΣεπ δεν έχει λάβει χρηματοδότηση από κρατικά ή ευρωπαϊκά προγράμματα.

Κάθε χρόνο την άνοιξη στις εγκαταστάσεις της ΚοινΣεπ “Ηφαίστειο Ανεμώτιας” πραγματοποιείται η «Συνάντηση Φιλίας & Επικοινωνίας», μία εκδήλωση που τυγχάνει ιδιαίτερης ανταπόκρισης τόσο από τα μέλη της τοπικής κοινωνίας και των γειτονικών κοινοτήτων, όσο και από ολόκληρη τη Λέσβο. Η Συνάντηση αποσκοπεί στην κινητοποίηση των μελών των τοπικών κοινοτήτων, προκειμένου να καλλιεργηθεί μια νέα κοινοτική συνείδηση που να προασπίζεται τη δημοκρατική διαχείριση των κοινών πόρων και αγαθών, την κοινοκτημοσύνη, τη συμμετοχή, τη συνεργασία, τον πολιτισμό και την προστασία του περιβάλλοντος. Κατά τη διάρκεια της εκδήλωσης, συλλογικότητες, κοινωνικοί φορείς και μεμονωμένοι επισκέπτες ενημερώνονται για τις δραστηριότητες του εγχειρήματος, γνωρίζονται μεταξύ τους, ανταλλάζουν απόψεις, κάνουν προτάσεις και θέτουν προτεραιότητες.

Μέσα από τις δράσεις της, η ΚοινΣεπ, επιχειρεί να επικοινωνήσει με την κοινότητα και να αναχαιτίσει την απαξίωση και την καχυποψία που υπήρχε απέναντι στους συνεταιρισμούς. Αρκετοί άνθρωποι της κοινότητας έχουν αγκαλιάσει τις δράσεις της και έχουν συμμετάσχει εθελοντικά στις δραστηριότητές της, ακόμη και στην προετοιμασία και την καθαριότητα του χώρου, σε κοινωνικές δράσεις κλπ. Έχει δημιουργηθεί έτσι μία ομάδα εθελοντών οι οποίοι λειτουργούν δίπλα και παράλληλα με τα μέλη της ΚοινΣεπ, καλούνται στις συνελεύσεις, λαμβάνεται υπόψη η γνώμη τους και ενδεχομένως να γίνουν μέλη στο μέλλον.

Η ΚοινΣεπ «ΗΦΑΙΣΤΕΙΟ ΑΝΕΜΩΤΙΑΣ» επιχειρεί να επαναφέρει την κοινοτική συνείδηση, τον κοινοτικό τρόπο ζωής προβάλλοντας την δημοκρατική διαχείριση των πόρων, των αγαθών, την κοινοκτημοσύνη, την αλληλεγγύη, τον πολιτισμό και την προστασία του περιβάλλοντος. Στο πλαίσιο αυτό, έρχεται σε επαφή με συλλόγους, συλλογικότητες, κοινωνικούς φορείς, άλλες ΚοινΣεπ του νησιού πχ τη ΜΟΔΟΥΣΑ, διοργανώνοντας εκδηλώσεις όπως η Συνάντηση Φιλίας και Επικοινωνίας με τη βοήθεια των εθελοντών. Μέσα

από μία σειρά δράσεων της ΚοινΣεπ -που αναλυτικά αναφέρονται στο Παράρτημα Δ της παρούσας εργασίας- καλλιεργείται μία κριτική συνείδηση των μελών της κοινότητας, με στόχο να ξεπεραστεί η κουλτούρα της σιωπής που επικρατεί στις μικρές κοινωνίες, να γίνει άρση της απομόνωσης, να υπάρξει ενεργή συμμετοχή στα κοινά. Είναι, αυτό που ονομάζουν οι ίδιοι, μία προσπάθεια κοινωνικής αλλαγής από κάτω προς τα πάνω.

5.2.4 Προκλήσεις και προοπτικές ανάπτυξης

Στην ερώτηση ποιον θεωρούν ως βασικότερο σημείο/σταθμό για την ΚοινΣεπ η απάντηση αναδεικνύει ως σημαντικότερο σταθμό την αρχική συνάντηση των ανθρώπων που αποφάσισαν και δημιούργησαν σε σύντομο χρονικό διάστημα το εγχείρημα. Ως θετικά στοιχεία στην εξέλιξη του εγχειρήματος που οφείλονται σε δημόσιες πολιτικές θεωρούνται τα εξής: α) η αξιοποίηση της δυνατότητας που παρέχει ο νόμος 4430/2016 βάσει του οποίου παραχωρήθηκε στην ΚοινΣεπ το δημοτικό παλιό ελαιοτριβείο, β) η θέσπιση του μεταφορικού ισοδύναμου (ν. 4551/2018) που βοηθά τις επιχειρήσεις με μειώσεις στα έξοδα μεταφοράς των προϊόντων, γ) η διοικητική διάσπαση του Δήμου Λέσβου που θα βελτιώσει τη λειτουργία του Δήμου δίνοντας βαρύτητα στα χωριά και θα προσφέρει δυνατότητες ανάπτυξης σε επιχειρήσεις και δ) τα ευρωπαϊκά προγράμματα χρηματοδότησης όπως το Πρόγραμμα Leader. Επίσης, ως ιδιαίτερος σημαντική θεωρείται η επιλογή της περιοχής της Μυτιλήνης για τη λειτουργία ενός από τα 13 κέντρα στήριξης Κ.Α.Λ.Ο διότι θα συμβάλλει στον επιχειρησιακό σχεδιασμό και την ανάπτυξη νέων συνεταιριστικών επιχειρήσεων.

Κατά την διαδικασία συγκρότησης και την έναρξη της λειτουργίας της, δεν αντιμετώπισε ιδιαίτερα προβλήματα γραφειοκρατίας και δεν χρειάστηκε να προσλάβει ειδικούς (πχ συμβολαιογράφο ή δικηγόρο) για να συνδράμει στη σύσταση της επιχείρησης και επομένως η διαδικασία ολοκληρώθηκε σε σύντομο χρονικό διάστημα.

Όραμα του ΗΦΑΙΣΤΕΙΟΥ ΑΝΕΜΩΤΙΑΣ είναι η δημιουργία μονάδας παραγωγής με μόνιμες θέσεις εργασίας και η λειτουργία του αποσταγματοποιείου/οινοποιείου καθ'όλη τη διάρκεια του έτους. Έως την ίδρυση της επιχείρησης, στην Ανεμώτια γινόταν ερασιτεχνική χωρική οινοποίηση και απόσταξη για ίδια κατανάλωση. Η ΚοινΣεπ επιδιώκει να μετατρέψει τον ερασιτεχνισμό σε επαγγελματική δραστηριότητα, μία εναλλακτική δραστηριότητα βιώσιμης ανάπτυξης με οικονομικό όφελος για την τοπική κοινότητα. Στα άμεσα μελλοντικά σχέδια των μελών είναι η ενασχόληση με την παραγωγή, οινοποίηση, τυποποίηση και εμπορία του

βρώσιμου σταφυλιού ποικιλίας ραζακί, το οποίο, λόγω του υψόμετρου και του ηφαιστειογενούς εδάφους, είναι λεπτόφλουδο και εξαιρετικά εύγευστο.

Στα σχέδια των μελών της είναι η παροχή νέων υπηρεσιών όπως δραστηριότητες εναλλακτικού θεματικού τουρισμού/αγροτουρισμού με κέντρο το αποσταγματοποιείο ως χώρο επικοινωνίας και ως μουσειακό χώρο με εκθέσεις φωτογραφίας, εκδηλώσεις γευσιγνωσίας, σεμινάρια περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης. Συνδέοντας τον Κάμπο του χωριού με περιπατητικά μονοπάτια θα αναδειχθεί η φυσική ομορφιά της περιοχής καθώς και οι παραδοσιακές παραγωγικές δραστηριότητες όπως ο τρύγος, η γεωργία, η κτηνοτροφία.

Συνοψίζοντας, το επιχειρηματικό σχέδιο της ΚοινΣΕπ περιλαμβάνει τη δημιουργία μιας σύγχρονης οινοποιητικής μονάδας η οποία θα περιλαμβάνει τέσσερις δραστηριότητες:

- την αμπελοκαλλιέργεια τοπικών οινοποιήσιμων ποικιλιών σταφυλιών στην περιοχή Κάμπος του χωριού, όπου η καλλιέργεια του αμπελιού αποτελεί παράδοση
- την οινοποίηση των σταφυλιών σε σύγχρονες παραγωγικές εγκαταστάσεις για την παραγωγή λευκών, ροζέ και κόκκινων κρασιών που θα πιστοποιηθούν ως Προϊόντα Γεωγραφικής Ένδειξης (ΠΓΕ)
- τη δημιουργία δικτύου πωλήσεων σε τοπικές, εθνικές αλλά και διεθνείς αγορές, για την προώθηση των παραγόμενων κρασιών
- τον βιοτουρισμό, με την παροχή υπηρεσιών υποδοχής, ξενάγησης, φιλοξενίας και εστίασης σε λειτουργικά ενοποιημένους χώρους, στις οινοποιητικές εγκαταστάσεις και στους αμπελώνες με διάδραση των επισκεπτών.

Για την υλοποίηση του σχεδίου της, η ΚοινΣΕπ θα καταθέσει κατά το προσεχές χρονικό διάστημα, πρόταση για χρηματοδότηση στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Προγράμματος LEADER. Ως απειλή στο επιχειρηματικό τους σχέδιο, τα μέλη της ΚοινΣΕπ θεωρούν τη μη ένταξη σε πρόγραμμα χρηματοδότησης, γεγονός που θα λειτουργήσει ανασταλτικά, ωστόσο - όπως τονίστηκε στη συνέντευξη- δεν θα σταματήσει την υλοποίηση των σχεδίων τους.

Παράλληλα με τις δράσεις τους, τα μέλη της ΚοινΣΕπ έχουν προγραμματίσει το επόμενο χρονικό διάστημα να συμμετάσχουν σε διοργάνωση αγώνων ποδηλασίας για επικοινωνία και δικτύωση. Επιθυμούν να συνεργαστούν με άλλους φορείς Κ.Α.Α.Ο ή με τοπικές πρωτοβουλίες και συλλογικότητες, περιπατητικούς συλλόγους, σύλλογο ξεναγών Λέσβου, σωματεία, σχολεία κλπ. Δεν θέλουν να είναι μόνοι τους, πιστεύουν στη δημιουργία ενός οικοσυστήματος εγχειρημάτων Κ.Α.Α.Ο με διάφορες δραστηριότητες (πχ υπηρεσίες

πιστοποίησης προϊόντων, φύλαξης ηλικιωμένων, υπηρεσίες παιδικών σταθμών κ.ά.) το οποίο συνεργατικά θα συμβάλλει στην βιώσιμη ανάπτυξη του νησιού.

Σχετικά με την αυτοαξιολόγηση της ΚοινΣεπ, τα μέλη δηλώνουν ικανοποιημένα από τις έως σήμερα δραστηριότητές τους, κυρίως λόγω του καταμερισμού των εργασιών όπου ο καθένας αναλαμβάνει τον τομέα ευθύνης του. Το οργανόγραμμα και η κατανομή των αρμοδιοτήτων διαμορφώθηκαν με βάση τις ανάγκες του κάθε μέλους.

Τα μέλη της ΚοινΣεπ δεν μετράνε τον κοινωνικό τους αντίκτυπο, τον αντιλαμβάνονται όμως μέσω της καθημερινής επαφής με τα μέλη της τοπικής κοινότητας, με την αλλαγή της στάσης της τοπικής κοινωνίας από αρνητική σε θετική, με τις θέσεις εργασίας που δημιουργήθηκαν, την απορρόφηση μεγάλου μέρους της τοπικής παραγωγής, την αξιοποίηση και προώθηση των τοπικών προϊόντων και φυσικά τη μη περιθωριοποίηση των ντόπιων αμπελοκαλλιεργητών. Στο πλαίσιο της συνεργασίας τους με το Πανεπιστήμιο Αιγαίου, κατά το προσεχές διάστημα, θα επιχειρήσουν να αναζητήσουν δείκτες μέτρησης του κοινωνικού τους αντίκτυπου.

Κεφάλαιο 6ο- Ευρήματα έρευνας

Η διερεύνηση των εγχειρημάτων Κ.Α.Α.Ο στη Λέσβο κατέδειξε μια σειρά από κρίσιμα ζητήματα για το ρόλο των δύο υπό μελέτη κοινωνικών συνεταιριστικών επιχειρήσεων στην τοπική ανάπτυξη με έμφαση στην παραγωγή αγροτικών προϊόντων.

Όπως αναφέρθηκε στην εισαγωγή, η προβληματική της εργασίας επικεντρώθηκε στο κατά πόσο τα εγχειρήματα Κ.Α.Α.Ο που δραστηριοποιούνται στα τοπικά αγροτικά προϊόντα, εξυπηρετούν τις ανάγκες της τοπικής κοινωνίας, επηρεάζουν θετικά τις ανθρώπινες ζωές μέσω της προώθησης των αρχών και αξιών της Κ.Α.Α.Ο και συμβάλλουν στην τοπική/νησιωτική ανάπτυξη. Στο πλαίσιο της συνεισφοράς των εγχειρημάτων Κ.Α.Α.Ο στη νησιωτική κοινωνία, η εργασία εστίασε στις προκλήσεις που έχουν να αντιμετωπίσουν τα εγχειρήματα σχετικά με τη βιωσιμότητά τους και στις προοπτικές εξέλιξης και αύξησης του κοινωνικού τους αντίκτυπου.

Ακολουθούν τα ευρήματα της έρευνας που προέκυψαν, σύμφωνα με τα επιμέρους ερευνητικά ερωτήματα που αναπτύχθηκαν στην εισαγωγή, για τις δύο κοινωνικές συνεταιριστικές επιχειρήσεις που χρησιμοποιήθηκαν ως μελέτες περίπτωσης.

Αναφορικά με το 1^ο ερευνητικό ερώτημα σχετικά με το κατά πόσο και πώς οι δραστηριότητες παραγωγής, μεταποίησης, ανάδειξης τοπικών αγροτικών προϊόντων από μία ΚοινΣΕπ στηρίζουν οικονομικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά μία τοπική κοινωνία, τα ευρήματα της έρευνας δείχνουν:

- **Στηρίζουν οικονομικά την τοπική κοινωνία**

Οι προτάσεις τους πηγάζουν από τις πραγματικές ανάγκες της τοπικής κοινωνίας και των μελών τους και θεμελιώνονται στη βάση των δυνατοτήτων ανάπτυξης της περιοχής με την αξιοποίηση των τοπικών πόρων που παραμένουν ανεκμετάλλευτοι.

Βασικό τους μέλημα αποτελεί η ενίσχυση του πρωτογενούς τομέα παραγωγής και η ανάδειξη παραδοσιακών τοπικών προϊόντων της περιοχής τους όπως στην περίπτωση της ΜΟΔΟΥΣΑ, το τοπικό ελαιόλαδο και στην περίπτωση του ΗΦΑΙΣΤΕΙΟΥ ΑΝΕΜΩΤΙΑΣ, οι τοπικές ποικιλίες σταφυλιών.

Οι εμπορικές τους δραστηριότητες και οι κοινωνικές τους δράσεις προσελκύουν κόσμο στην περιοχή με αποτέλεσμα την τόνωση της τοπικής οικονομίας.

- **Στηρίζουν κοινωνικά την τοπική κοινωνία**

Επικεντρώνουν την προσοχή τους στην εξυπηρέτηση της συλλογικής ωφέλειας της κοινότητας μέσω της δημιουργίας θέσεων εργασίας δίνοντας προτεραιότητα στις ευάλωτες ομάδες όπως μακροχρόνια άνεργους, γυναίκες, νέους, κλπ. Εκτός από τα μέλη που απασχολούνται στις δραστηριότητες των ΚοινΣΕπ (ΜΟΔΟΥΣΑ -63, ΗΦΑΙΣΤΕΙΟ ΑΝΕΜΩΤΙΑΣ-10), μέσω των προσφερόμενων υπηρεσιών τους και των επιλεγμένων συνεργατών τους, οι κοινωνικές επιχειρήσεις που μελετήθηκαν ανοίγουν νέους ορίζοντες για απασχόληση και εισόδημα στην τοπική κοινότητα.

Προωθούν την κοινωνική καινοτομία αναλαμβάνοντας δράσεις που ευνοούν την κοινωνική ένταξη, βελτιώνουν τις κοινωνικές σχέσεις και ενδυναμώνουν άτομα και κοινωνικές ομάδες να αναλάβουν συλλογικές δράσεις.

- **Στηρίζουν περιβαλλοντικά την τοπική κοινωνία**

Διακρίνονται για την ιδιοτυπία των προϊόντων που παράγουν τα οποία εμπεριέχουν ιδιαίτερα και μοναδικά χαρακτηριστικά εξαιτίας των ξεχωριστών τοπικών συνθηκών όπου παράγονται, μεταποιούνται ή προωθούνται.

Χρησιμοποιούν οικολογικές και παραδοσιακές καλλιεργητικές μεθόδους σύμφωνες με την ιδιαίτερη παράδοση και την τοπική τεχνογνωσία, με σεβασμό στο περιβάλλον, τη βιοποικιλότητα της περιοχής και τις ιδιαίτερες συνήθειες, ήθη και έθιμα του τόπου. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η μέθοδος συγκομιδής με το χέρι στην ΚοινΣΕπ «ΜΟΔΟΥΣΑ» και το όργωμα με άροτρο στην ΚοινΣΕΠ «ΗΦΑΙΣΤΕΙΟ ΑΝΕΜΩΤΙΑΣ».

Αναφορικά με το 2^ο ερευνητικό ερώτημα που αφορά στο εάν και πώς οι βασικές αξίες και αρχές λειτουργίας μιας ΚοινΣΕπ επηρεάζουν την κοινωνικο-οικονομική ζωή της τοπικής κοινότητας και συμβάλλουν σε εναλλακτική τοπική ανάπτυξη, η έρευνα κατέδειξε τα εξής:

- Και οι δύο ΚοινΣΕπ λειτουργούν στο πλαίσιο των συνεταιριστικών αρχών σύμφωνα με το σύστημα αξιών που συγκροτεί την ιδιομορφία και διαφοροποίηση των κοινωνικών συνεταιριστικών επιχειρήσεων, όπως οι αρχές της δημοκρατίας, της ισότητας και της αλληλεγγύης.

- Ο τρόπος λήψης αποφάσεων είναι δημοκρατικός, ένα μέλος/μία ψήφος και επιδιώκεται η ομοφωνία και η συναίνεση χωρίς να καταπνίγεται η μειοψηφία.
- Η επιτυχία του έργου τους οφείλεται αποκλειστικά στις δεξιότητες των μελών και των φίλων τους μέσα από τις αρχές της συνεργασίας και της αλληλεγγύης.
- Προσφέρουν υπηρεσίες με βάση την ηθική συναίνεση, την αμοιβαία εμπιστοσύνη, την αποδοχή των κανόνων, την αμοιβαιότητα και την ανταλλαγή, τη διασύνδεση και την συνεργασία.
- Η διαχείριση του πλεονάσματος ακολουθεί τη δημοκρατική φιλοσοφία του εγχειρημάτων και οι αποφάσεις για τον τρόπο διαχείρισής του, λαμβάνονται συλλογικά στη βάση της ισότητας και της ισοτιμίας. Συνήθως το πλεόνασμα διατίθεται στην επανεπένδυση και ανάπτυξη της επιχειρηματικής δραστηριότητας.
- Έχουν κοινό επίπεδο αντίληψης που θέλουν να μοιράζονται με άλλους και χαρακτηρίζονται από την αγάπη των μελών για τον τόπο τους και από τις σχέσεις τους που βασίζονται στην επικοινωνία, αλληλεπίδραση, την εμπιστοσύνη.
- Διοργανώνουν δράσεις και εκδηλώσεις στο πλαίσιο της κοινότητας με σκοπό τη γνωριμία και την ανταλλαγή απόψεων με κοινωνικούς φορείς, συλλογικότητες, κοινωνικά εγχειρήματα, τοπικούς συλλόγους και τη δημιουργία συλλογικής κοινοτικής συνείδησης.
- Στηρίζονται στο κοινωνικό κεφάλαιο της περιοχής τους και συμβάλλουν στη δημιουργία του μέσω της συνεργασίας τοπικών φορέων, κοινωνικών ομάδων, και δικτύων, ενδυναμώνοντας τους συμμετέχοντες να δρουν από κοινού, με βάση ένα αξιακό σύστημα, δημοκρατίας, ισότητας, αλληλεγγύης με σκοπό το αμοιβαίο όφελος.
- Το κοινό όραμα των μελών τους είναι η περιβαλλοντική, οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της κοινότητας με την ταυτόχρονη ανάπτυξη των αξιών, των σχέσεων και της ποιότητας ζωής των ανθρώπων.
- Η βασική καινοτομία τους εδράζεται αφενός στην ανάδειξη του τοπικού προϊόντος ως πολιτισμικό κεφάλαιο μέσω της μοναδικής σύνδεσης των τοπικών ποικιλιών με τις παραδόσεις και την τεχνογνωσία της περιοχής, αφετέρου στην ανάληψη δράσεων που προωθούν την κοινωνική ένταξη, βελτιώνουν τις κοινωνικές σχέσεις και ενδυναμώνουν άτομα και κοινωνικές ομάδες να αναλάβουν συλλογικές δράσεις.

Αναφορικά με το 3^ο ερευνητικό ερώτημα που αφορά στις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι κοινωνικές συνεταιριστικές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον αγροδιατροφικό τομέα στη Λέσβο, τους τρόπους αντιμετώπισης και τις προοπτικές ανάπτυξης και αύξησης του κοινωνικού τους αντίκτυπου ώστε να συμβάλουν σε μία βιώσιμη νησιωτική ανάπτυξη, τα ευρήματα που προέκυψαν είναι:

- **Οι προκλήσεις** που αντιμετωπίζουν είναι:
 - η ανάγκη εξυπηρέτησης νέων τοπικών αναγκών που αναδεικνύονται μέσα από τις δράσεις των ΚοινΣΕπ όπως δραστηριότητες καλλιέργειας νέων αγροτικών προϊόντων, οινοποίησης, πιστοποίησης και τυποποίησης, αγροτουρισμού, πολυλειτουργικού αγροκτήματος, ανακύκλωσης
 - η αναγκαιότητα εξασφάλισης χρηματοδοτικών εργαλείων για την υλοποίηση των επιχειρηματικών τους σχεδίων και την οικονομική τους βιωσιμότητα.
- **Οι προοπτικές ανάπτυξης** των ΚοινΣΕπ στον αγροδιατροφικό τομέα συνδέονται με:
 - την αύξηση του κοινωνικού τους αντίκτυπου, ο οποίος μπορεί να μετρηθεί στο άμεσο μέλλον στο πλαίσιο συνεργασιών με ερευνητικούς φορείς και Πανεπιστήμια.
 - την οικοδόμηση ενός δυναμικού συνεργατικού οικοσυστήματος Κ.Α.Λ.Ο στη νησιωτική Ελλάδα με τη συνεργασία των υφιστάμενων εγχειρημάτων που θα ενθαρρύνει και θα στηρίζει την εναλλακτική βιώσιμη νησιωτική ανάπτυξη.

Κεφάλαιο 7ο - Συμπεράσματα

Τα συμπεράσματα της έρευνας συνοψίζονται επιτελικά σε ορισμένα σημαντικά καινοτόμα στοιχεία που χαρακτηρίζουν τα τοπικά εγχειρήματα που μελετήθηκαν:

1. Πρόκειται για ομάδες ντόπιων ανθρώπων με υψηλή ηθική και αξίες, οι οποίοι εκφράζουν μια αλλαγή κουλτούρας αλλά και την αλλαγή στην κοινωνική δομή της απασχόλησης. Απολαμβάνουν να συμπορεύονται σε κοινά μονοπάτια και επιλέγουν συνειδητά να εστιάσουν στα κοινά αντί στις διαφορές ως μοντέλο προσέγγισης στον επιχειρηματικό τομέα.
2. Εξυπηρετούν τις ανάγκες της τοπικής κοινότητας μέσω: α) της ανάδειξης και αξιοποίησης των τοπικών πόρων, β) της δημιουργίας θέσεων εργασίας και τοπικής απασχόλησης γ) της κοινωνικής ένταξης των ευπαθών ομάδων όπως είναι μακροχρόνια άνεργοι, γυναίκες, νέοι κλπ, δ) την προστασία της βιοποικιλότητας και του περιβάλλοντος, ε) της προώθησης συνθηκών εμπιστοσύνης και συνεργασίας που αποτελούν προϋποθέσεις για τη δημιουργία κοινωνικού κεφαλαίου στ) της τόνωσης της τοπικής οικονομίας και της οικονομικής ανάπτυξης του νησιού
3. Δρουν συλλογικά και ενεργά στα πλαίσια της τοπικής κοινωνίας και συνδέονται με οικογένειες, άτυπες ομάδες, συλλογικότητες, δίκτυα, εγχειρήματα Κ.Α.Λ.Ο σε μία συνεχή και εποικοδομητική επικοινωνιακή διάδραση.
4. Απαντούν στα σημαντικά ερωτήματα που αφορούν τις ανάγκες, το πλεόνασμα, τους πόρους, την κατανάλωση και τα κοινά αγαθά.
5. Προσεγγίζουν την κοινότητα με την έννοια του «από κοινού» και δημιουργούν οικονομίες κοινότητας, μέσω μίας διαδικασίας ηθικών αποφάσεων με τις οποίες τα άτομα δημιουργούν κάτι που δεν είναι από τα πριν χαρτογραφημένο και θεωρούν την οικονομία περισσότερο ως έναν χώρο ηθικών αποφάσεων παρά ως ένα συγκεκριμένο σύνολο λειτουργιών και τύπων (Gibson-Graham, 2006α στο Καβουλάκος, Γριτζάς, 2015).
6. Φαντάζονται την ανάπτυξη διαφορετικά και οικοδομούν μία νέα οικονομική πραγματικότητα μέσα από την τοπική γνώση και τη συλλογική δράση.

Συνοψίζοντας, οι ΚοινΣΕπ που μελετήθηκαν παρέχουν υπηρεσίες και προϊόντα που έχουν πραγματικά και χειροπιαστά οφέλη στην τοπική κοινωνία. Ο κοινωνικός τους αντίκτυπος αντανακλάται με τα αποτελέσματα των δραστηριοτήτων που έχουν αναλάβει και είναι η συλλογική και κοινωνική ωφέλεια στους ανθρώπους, το περιβάλλον, την κοινότητα, η δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης κυρίως για ευάλωτες κοινωνικές ομάδες (νέους, γυναίκες, ανέργους), η ανάπτυξη νέου τύπου κοινωνικών και οικονομικών σχέσεων με βάση την εμπιστοσύνη, την τίμια και ειλικρινή συνεργατική συμπεριφορά και την ενεργή συμμετοχή στην τοπική κοινωνία. Όλα τα παραπάνω μαζί με τον δημοκρατικό τρόπο λειτουργίας τους, συνηγορούν υπέρ της δημιουργίας μιας πρόσθετης αξίας των κοινωνικών συνεταιριστικών επιχειρήσεων στην τοπική κοινωνία.

Από την έρευνα αναδείχθηκαν οι προκλήσεις τις οποίες αντιμετωπίζουν τα κοινωνικά συνεταιριστικά εγχειρήματα προώθησης τοπικών αγροτικών προϊόντων που είναι κατά πρώτον η εδραίωση του επαναπροσδιορισμού της σχέσης με την τροφή και την παραγωγή της με τρόπο που η παραγωγή να ελέγχεται και να σχεδιάζεται από μία δημοκρατικά οργανωμένη κοινότητα στη βάση των αναγκών της. Δεύτερον, η ανάγκη εξυπηρέτησης νέων τοπικών αναγκών που αναδεικνύονται μέσα από τις δράσεις των ΚοινΣΕπ όπως για παράδειγμα δραστηριότητες καλλιέργειας νέων αγροτικών προϊόντων, οινοποίησης, πιστοποίησης και τυποποίησης, αγροτουρισμού, πολυλειτουργικού αγροκτήματος, δίκαιου και αλληλέγγυου εμπορίου, ανακύκλωσης. Τρίτον, το ζήτημα της οικονομικής βιωσιμότητας και της αναγκαιότητας μόχλευσης όλων των υφιστάμενων και μελλοντικών ευρωπαϊκών χρηματοδοτικών εργαλείων για την υλοποίηση των επιχειρηματικών τους σχεδίων.

Η απάντηση στις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα κοινωνικά συνεταιριστικά εγχειρήματα, δεν μπορεί να είναι άλλη από την διαρκή προσπάθεια αναβάθμισής τους δημιουργώντας νέες υπηρεσίες και προωθώντας προϊόντα που δημιουργούν ευημερία στην τοπική κοινότητα, διαφυλάττοντας ταυτόχρονα το αξιακό σύστημα που τους διέπει. Η ανάπτυξη καινοτόμων τεχνικών στο πλαίσιο των παραδοσιακών παραγωγικών διαδικασιών καθώς και η δημιουργία νέων ιδεών και δεξιοτήτων που ωθούν σε εξέλιξη τις τοπικές τεχνογνωσίες θα οδηγήσουν επίσης προς την ίδια κατεύθυνση. Η συνέχιση των ενεργειών για επανασύνδεση της κοινότητας με την παραγωγή των τοπικών αγροτικών προϊόντων με τρόπο που η παραγωγή να σχεδιάζεται και να ελέγχεται από μία δημοκρατικά οργανωμένη κοινότητα στη βάση των αναγκών της καθώς και η καθημερινή προσπάθεια για την περαιτέρω ανάπτυξη και τη

διασφάλιση της ενότητάς τους αποτελούν τη δυναμική απάντηση των εγχειρημάτων Κ.Α.Λ.Ο στις προκλήσεις.

Επιπλέον, διαφαίνεται ότι αναδύονται νέα ζητήματα προς συζήτηση στον χώρο της εναλλακτικής προσέγγισης της οικονομίας, όπως:

- η αναγκαιότητα δημιουργίας ενός συνεργατικού οικοσυστήματος Κ.Α.Λ.Ο σε κάθε νησί που να ανταποκρίνεται στις ανάγκες της τοπικής κοινωνίας στο οποίο να συμμετέχουν κοινωνικά συνεταιριστικά εγχειρήματα, τοπικοί φορείς, σύλλογοι, συλλογικότητες, δομές αλληλεγγύης. Το δίκτυο συνεργασίας θα συνεισφέρει στην ανάπτυξη των ΚοινΣΕπ ανάδειξης τοπικών προϊόντων ενώ θα ενθαρρύνει και θα στηρίζει την εναλλακτική βιώσιμη νησιωτική ανάπτυξη.
- η αναζήτηση και μόχλευση των εργαλείων κοινωνικής χρηματοδότησης, η δημιουργία καινοτόμων λύσεων και κυρίως
- η διαμόρφωση ενός νέου τρόπου σκέψης σχετικά με την επανανοηματοδότηση των κοινωνικών σχέσεων και της λειτουργίας της κοινότητας.

Ανασκοπώντας τα συμπεράσματα προκύπτει ότι το εναλλακτικό μοντέλο προώθησης αγροτικών προϊόντων είναι μία προσέγγιση που συνδυάζει την ικανότητα μιας ομάδας παραγωγών να διαμορφώνουν μόνοι τους τις επιλογές τους, την αγροτική επιχειρηματικότητα με την αειφόρο διαχείριση του φυσικού περιβάλλοντος, την παραγωγή ποιοτικών προϊόντων με ασφαλείς μεθόδους και μέσα παραγωγής, την ποιότητα ζωής και εργασίας, την τοπική ανάπτυξη και δυναμική που εξαρτάται από τον ενεργή συμμετοχή όλων των εμπλεκόμενων στην παραγωγή και από τον τρόπο που συμμετέχουν στην τοπική κοινωνία. Μας δείχνουν ότι οι συλλογικές και κοινωνικές μορφές επιχειρηματικότητας σε παραγωγικές περιοχές, είναι αυτές που εξασφαλίζουν την αξιοπρεπή ζωή για τα μέλη των εγχειρημάτων και μία αειφόρο σχέση συνεργασίας με τη φύση. Το κύριο όμως συστατικό των εναλλακτικών εγχειρημάτων προώθησης των τοπικών αγροτικών προϊόντων αποτελεί η επανασύσταση της κοινότητας σε δημοκρατική βάση και η επανασύνδεση με την παραγωγή στη βάση των αναγκών της.

Οι επιχειρήσεις από κάτω προς τα πάνω φαίνεται πως οδηγούν σε ανάπτυξη την τοπική κοινωνία δημιουργώντας κοινωνική και οικονομική αξία μέσω της ανάδειξης τοπικών παραγωγικών πόρων. Αναδεικνύουν έναν κόσμο εγχειρημάτων και συλλογικοτήτων που αναδύεται με προτάσεις ενός διαφορετικού οικονομικού συστήματος με κέντρο των άνθρωπο και την ευημερία του πλανήτη.

Ο κοινωνικός τους αντίκτυπος συνοψίζεται στη συλλογική και κοινωνική ωφέλεια που προσδίδεται στους ανθρώπους, το περιβάλλον, την κοινότητα, μέσα από τη δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης κυρίως για ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, την ανάπτυξη νέου τύπου κοινωνικών και οικονομικών σχέσεων με βάση την εμπιστοσύνη, την τιμία και ειλικρινή συνεργατική συμπεριφορά. Σε μια δύσκολη οικονομική συγκυρία, ο προσδιορισμός των στόχων πολιτικής στην κατεύθυνση ενίσχυσης των εγχειρημάτων κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας είναι περισσότερο παρά ποτέ επίκαιρος και μπορεί να συμβάλει σημαντικά στη βελτίωση των όρων του «επιχειρείν» στα νησιά και την εξασφάλιση ενός ικανοποιητικού επιπέδου ποιότητας ζωής στις τοπικές/νησιωτικές κοινωνίες.

Η κοινή γνώμη σήμερα φαίνεται να είναι θετική απέναντι στην πρωτοβουλία των ΚοινΣΕπ, θεωρώντας διστακτικά ότι «κάτι πάει να γίνει». Η θετική αποδοχή από πλευράς κοινότητας εξαρτάται από τα ίδιες τις ομάδες των εγχειρημάτων εάν θα πετύχουν τους στόχους τους, γι' αυτό πρέπει να θέτουν μικρούς επιτεύξιμους στόχους, όχι μικρούς σε αξία, αντίθετα μεγάλης σοβαρότητας και αξίας. Αν αποτύχουν τα υπό μελέτη εγχειρήματα της Κ.Α.Λ.Ο, οι τοπικές νησιωτικές κοινότητες θα επιστρέψουν πολλά χρόνια πίσω, ωστόσο εάν πετύχουν, ίσως ξυπνήσουν και άλλα συνεργατικά σχήματα/ομάδες στα νησιά να ασχοληθούν με τέτοιου είδους δραστηριότητες. Σε κάθε περίπτωση οι προοπτικές ενίσχυσης της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας στα νησιά στον αγροτικό τομέα αναμένεται να έχει θετικές αναπτυξιακές επιπτώσεις σε τοπικό/νησιωτικό επίπεδο.

Πηγές- Βιβλιογραφία

Ανθοπούλου, Θ. (2008). Γυναίκες της υπαίθρου και τρόφιμα, Τόμος Ι, Εκδόσεις
GUTENBERG

Brian Libery, Moya Kneafsey (1998). Product and Place: Promoting Quality Products and
Services in the Lagging Rural Regions of the European Union

Γριτζάς, Γ., Καβουλάκος, Κ. Ι. & Τζέκου, (2015). Εναλλακτικοί χώροι, ποικίλες οικονομίες
και αγροτροφικά δίκτυα: Μια επισκόπηση της ευρύτερης συζήτησης ως μια αφετηρία για την
έρευνα της ελληνικής περίπτωσης, Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών
Βιβλιοθηκών

Defourny J., Nyssens M.,(2014) Social innovation, social economy and social enterprise:
what can the European debate tell us?

GECES, Working Group I, (2016), «Improving access to funding», pp. 1-5

Gilles Allaire, Ανθοπούλου, Θ. et al (2013) Περί εντοπιότητας και ιδιοτυπίας των τροφίμων,
εκδόσεις Παπαζήση

Evangelos Pavlis, Theodosia Anthopoulou, (2017). Social entrepreneurship, local action and
territorial branding on Lesvos Island. Towards a re-territorialisation process of small olive
farming

Κίζος Θ. και Σπιλάνης Γ. (2002) «Ελκυστικότητα της υπαίθρου σε λιγότερο ευνοημένες
Περιοχές (Less Favored Areas, LFAs): Η περίπτωση της Λέσβου», Πρακτικά 6^{ου}
Πανελληνίου Γεωγραφικού Συνεδρίου, Θεσσαλονίκη, 3-6 Οκτωβρίου 2000

Κίζος Θ. Σπιλάνης Γ. και Πραλακίδης Σ. (2005) «Ελκυστικότητα Και Λιγότερο Ευνοημένες
Περιοχές: Τι Πιστεύουν Οι Αρχηγοί Αγροτικών Εκμεταλλεύσεων στη Λέσβο»,
Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Εργαστήριο Τοπικής και Νησιωτικής Ανάπτυξης

Κιουπκιολής Α., (2014), «Για τα κοινά της ελευθερίας», Αθήνα: Εξάρχεια, σ. 180-185

Κουτσού Σ, Ανθοπούλου Θ. (2013) «Γεωγραφικές ενδείξεις και αξιοποίηση εδαφικών πόρων
μέσω συλλογικής δράσης. Τα φασόλια Πρεσπών, ως ένα επιτυχημένο παράδειγμα από την

ελληνική ύπαιθρο», 2^η Επιστημονική Συνάντηση για τις Τοπικές Ποικιλίες Ελληνικά
Όσπρια: αναδεικνύοντας την πλούσια κληρονομιά μας, Αθήνα 8 Φεβρουαρίου 2013

Λαμπριανίδης Λ. (2004) «Τοπικά προϊόντα ως ένα μέσο για την υποβοήθηση της ανάπτυξης
των ορεινών περιοχών της ευρωπαϊκής υπαίθρου» στο Σπιλάνης Γ. Ιωσηφίδης Θ. και Κίζος
Θ. «Στρατηγικές ανάπτυξης σε λιγότερο ευνοημένες περιοχές», Βιβλιοθήκη Κοινωνικής
Επιστήμης & Κοινωνικής Πολιτικής, Εκδόσεις GUTENBERG

Λαμπριανίδης Λ. (2005) «Χωρική ανάπτυξη και αναδιάρθρωση της υπαίθρου στην Ευρώπη.
Ο ρόλος της επιχειρηματικότητας» στο «Ζητήματα Χωρικής Ανάπτυξης Θεωρητικές
Προσεγγίσεις & πολιτικές» Επιμέλεια Γρηγόρης Καυκαλάς, Εκδόσεις ΚΡΙΤΙΚΗ.

Moulaert, F, MacCallum, D and Hillier, J (2013). «Social innovation: intuition, precept,
concept, theory and practice»

Σοφούλης Κ. (1990) “Για ένα Κοινοτικό Πρόγραμμα Ανάπτυξης των Νησιών”,
Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τμήμα Περιβάλλοντος, Οριστική Έκθεση Μυτιλήνη 1990

Σοφούλης Κ., Νταλάκου Β. (1990) «Η νησιωτικότητα στην ποίηση του Ελύτη»,
Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Το ποιητικό βίωμα στην υπηρεσία της περιφερειακής ανάλυσης,
Αιολικά Φύλλα, 27/10/1990: Code:\elytis.txt/papers. Διαθέσιμο στο: [www1.aegean.gr/lid
/internet/elliniki_ekdosi/Dimosieyseis/elytis1.doc](http://www1.aegean.gr/lid/internet/elliniki_ekdosi/Dimosieyseis/elytis1.doc)

Σπιλάνης Γ. (1996) “Για μια Ευρωπαϊκή Πολιτική των Νησιών”, Κείμενα Έρευνας και
Τεκμηρίωσης, αρ. 41, Αθήνα: ΕΚΕΜ.

Σπιλάνης Ι., Βαγιάννη Ε., Βακουφάρης Χ., Κονδύλη Ι. (2005) "Βιώσιμη ανάπτυξη
νησιωτικού χώρου", στο Γρηγόρης Ι. Τσάλτας (επιμ.), Αειφορία και Περιβάλλον. Ο
νησιωτικός χώρος στον 21ο αιώνα. Εκδόσεις Ι. Σιδέρης. Αθήνα.

Σπιλάνης, Γ., Κίζος, Θ., Κονδύλη, Ι., Μισαηλίδης, Ν. (2005) [Προσπελασιμότητα Και
Ελκυστικότητα Των Νησιών Του Αιγαίου](#), *Αειχώρος*, 4(1), pp. 106-135.

Σπιλάνης Γ., Κίζος Θ. (2015) «Ο Άτλας των νησιών», Πανεπιστήμιο Αιγαίου,
Μυτιλήνη, 2015

Σπιλάνης Γ. (2019) «Για μια ευρωπαϊκή πολιτική νησιών» Πανεπιστήμιο Αιγαίου,
Εργαστήριο Τοπικής και Νησιωτικής Ανάπτυξης, 6/4/2019. Διαθέσιμο στο:
http://www1.aegean.gr/lid/internet/elliniki_ekdosi/Dimosieuseis/Politiki-Nision.htm

Stephan Backes, Jenny Gkiougi, Sylvia Kay, Charalampos Konstantinidis, Emily Mattheisen, Christina Sakali, Eirini-Erifyli Tzekou, Leonidas Vatikiotis, Pietje Vervest, (2018) “Democracy not for sale”. Published by Transnational Institute, FIAN International and Agroecopolis.

Yuna Chiffolleau, Allison Marie Loconto (2018). Social Innovation in Agriculture and Food Old Wine in New Bottles? The International Journal of Sociology of Agriculture and Food. 24, 3 (Oct. 2018).

Ηλεκτρονικό βιβλίο

Καβουλάκος, Κ., & Γριτζάς, Γ. (2015). Εναλλακτικοί οικονομικοί και πολιτικοί χώροι [Ηλεκτρονικό βιβλίο] Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Διαθέσιμο στο: <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/6131>

Κωστάκης Βασίλης & Michel Bauwens, (2018). «Πώς να δημιουργήσουμε μια παγκόσμια και ευημερούσα οικονομία βασισμένη στα κοινά», μετάφραση από τα αγγλικά: Εύη Γεωργούτη, επιμέλεια έκδοσης: Γιάννης Φαρσάρης, Ανοιχτή Βιβλιοθήκη, Creative Commons BY-NC-SA 4.0

Διδακτορική διατριβή

Αδάμ, Σ. (2012). Κοινωνική Οικονομία, Εργασιακή Ένταξη και Κοινωνικός Αποκλεισμός: Η Εμπειρία των ΚΟΙΣΠΕ στην Ελλάδα (Διδακτορική διατριβή). Κομοτηνή: Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης. Ανακτήθηκε από: <http://phdtheses.ekt.gr/eadd/handle/10442/29850>.

Χατζηλιάς Χρήστος, (2009). Η Λέσβος και ο Πολιτισμός της Πέτρας (1850 - 1950). Η περίπτωση του Σκαλοχωρίου και της Ανεμότιας, Μυτιλήνη 2009.

Άρθρο σε επιστημονικό περιοδικό

Ανθοπούλου Θ. & Παρταλίδου Μ. (2015). Εναλλακτικά αγροτροφικά δίκτυα και νέες αλληλέγγυες εταιρικές μεταξὺ πόλης και υπαίθρου. Διερευνώντας την κοινοτικά υποστηριζόμενη γεωργία, ΓΕΩΓΡΑΦΙΕΣ, No 25, 13-23.

Pavlis & Terkenli , (2017) Landscape Values & Cultural Sustainability. Άρθρο στο περιοδικό στο Norsk Geografisk Tidsskrift Ιούλιος, 2017 DOI: 10.1080/00291951.2017.1345977 Ανακτήθηκε από: <https://www.researchgate.net/publication/318325009>

Άρθρα σε περιοδικό που εκδίδεται μόνο σε ηλεκτρονική μορφή στο διαδίκτυο (open access)

Ηφαιστέιο Ανεμώτιας (2019), «Η Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία Τρόπος οργάνωσης της οικονομικής ζωής στα χωριά της βορειοδυτικής Λέσβου», Άρθρο στο «Νησί», 22/2/2019, Ανακτήθηκε στις 17.06.2019 από: <https://www.stonisi.gr/post/628/h-koinwnikh-kai-allhleggya-oikonomia-tropos-organwsis-ths-oikonomikhs-zwhs-sta-xwria-ths-voreiodytikh-lesvoy>

Κουρέτας Δ. (2016), «Πώς καταστρέψαμε την πρωτογενή μας παραγωγή», Άρθρο στον Εναλλακτικό, 29/11/2016. Ανακτήθηκε στις 17.06.2016 από: http://www.enallaktikos.gr/ar29840el-pws-katastrepsame-tin-prwtogeni-mas-paragwgi-toy-dimitri-koyreta.html?fbclid=IwAR0sl55D6xbyQtoEzw5xtDuOEMwv_Y2Ejjxt1XU4dH0cRK_vIQ2SzUuSpDc#.XP6v5bLIIVs.facebook

Πρακτικά Συνεδρίου

Παπαδοπούλου Δ., Παπαδάκη Κλαυδιανού Α., Παρταλίδου Μ., Μιχαηλίδης Α. (2018) «Διερεύνηση του βαθμού επαγγελματικής ικανοποίησης των νέων γεωργών». Πρακτικά 15ου Πανελληνίου Συνεδρίου Αγροτικής Οικονομίας 5^η συνεδρία Γεωργικές Εφαρμογές, Εκπαίδευση και Πληροφόρηση στον αγροτικό τομέα Τομέας Αγροτικής Οικονομίας, Τμήμα Γεωπονίας, Σχολή Γεωπονίας, Δασολογίας και Φυσικού Περιβάλλοντος, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Διαθέσιμο στο: www.etagro.gr/2018

Εκθέσεις σχετικά με την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία:

Ετήσια Έκθεση Κ.Α.Α.Ο (2018), Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, Ειδική Γραμματεία για την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία, [kalo_annualreport2018](http://kalo.gov.gr/wp-content/uploads/2018/09/kalo_annualreport2018.pdf). Ανακτήθηκε από: https://kalo.gov.gr/wp-content/uploads/2018/09/kalo_annualreport2018.pdf

Έκθεση για την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία (2018) στην Ελλάδα, Έκδοση: British Council // Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης. Ανακτηθέν από Ανοιχτή Βιβλιοθήκη στο: <https://www.openbook.gr/ekthesi-gia-tin-koinwniki-kai-allileggya-oikonomia/>

Παράθεση πηγών

Νόμοι

Νόμος 4430/2016 (ΦΕΚ 205/Α/31-10-2016). Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία και ανάπτυξη των φορέων της και άλλες διατάξεις.

Νόμος 4551/2018 (ΦΕΚ 116/Α/02-07-2018). Μηχανισμός εφαρμογής, κρατική εποπτεία, γενικοί όροι υλοποίησης του Μεταφορικού Ισοδυνάμου (Μ. Ι.) και άλλες διατάξεις.

Ιστοσελίδες

Μοδούσα - Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση

<http://www.modusa.gr/index.php?l=el>

Ηφαίστειο Ανεμώτιας- Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση

<http://ifestio-anemotias.com/>

Ειδική Γραμματεία Κοινωνικής και αλληλέγγυας Οικονομίας

<https://kalo.gov.gr>

Βικιπαίδεια- Δήμος Καλλονής

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%94%CE%AE%CE%BC%CE%BF%CF%82_%CE%9A%CE%B1%CE%BB%CE%BB%CE%BF%CE%BD%CE%AE%CF%82

Lesvos Food Fest Blog. «Υπαίθρια αγορά με ντόπιους παραγωγούς στη Γέρα» (10/07/2018)

<https://lesvosfoodfest.com/2018/07/10/gera/>

Επιμελητήριο Λέσβου

<https://www.lesvos-chamber.com/index.php/news/displayNews/2531>

Emprosnet. «Erasmus και για επιχειρηματίες» (11/11/2017)

<https://www.emprosnet.gr/oikonomia/erasmus-kai-gia-epixeirimaties>

ΕΡΤ-Περιφερειακοί Σταθμοί-Βόρειο Αιγαίο-Λέσβος

http://www.ert.gr/perifereiakoi-stathmoi/voreio_aigaiio/lesvos-diimero-ekdiloseon-apo-ti-modousa-sti-gera/

Food and Agriculture Organisation of the United States

<http://www.fao.org/3/I9007EN/i9007en.pdf>

Enterprise Greece-Επενδύστε στην Ελλάδα-Κλάδοι αιχμής

<https://www.enterprisegreece.gov.gr/ependyste-sthn-ellada/kladoi-aixmhs/trofima-agrotika-proionta>

Ευρωπαϊκή Επιτροπή- Δελτίο Τύπου- «Πόσο ανταγωνιστική είναι η περιφέρειά σας; Η Επιτροπή δημοσιεύει τον δείκτη περιφερειακής ανταγωνιστικότητας 2016»

http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-333_el.htm

Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης (ΠΑΑ) 2014-2020. Ανακτήθηκε από:

<http://www.agrotikianaptixi.gr/el>

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2014) Η Ευρωπαϊκή Ένωση με απλά λόγια. Γεωργία. Ανακτήθηκε από: https://europa.eu/european-union/topics/agriculture_el

Στρατηγικό και Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δήμου Λέσβου περιόδου 2015 – 2019.

Ανακτήθηκε από: [http://www.mytilene.gr/wp-](http://www.mytilene.gr/wp-content/uploads/2016/07/%CE%A3%CF%84%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%B7%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CF%8C%20%CE%A3%CF%87%CE%AD%CE%B4%CE%B9%CE%BF%20%CE%94%CE%AE%CE%BC%CE%BF%CF%85%20%CE%9B%CE%AD%CF%83%CE%B2%CE%BF%CF%85.pdf)

[content/uploads/2016/07/%CE%A3%CF%84%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%B7%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CF%8C%20%CE%A3%CF%87%CE%AD%CE%B4%CE%B9%CE%BF%20%CE%94%CE%AE%CE%BC%CE%BF%CF%85%20%CE%9B%CE%AD%CF%83%CE%B2%CE%BF%CF%85.pdf](http://www.mytilene.gr/wp-content/uploads/2016/07/%CE%A3%CF%84%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%B7%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CF%8C%20%CE%A3%CF%87%CE%AD%CE%B4%CE%B9%CE%BF%20%CE%94%CE%AE%CE%BC%CE%BF%CF%85%20%CE%9B%CE%AD%CF%83%CE%B2%CE%BF%CF%85.pdf)

Καταγραφή του πεδίου της Κοινωνικής και Αλληλεγγύας Οικονομίας στην Ελλάδα 2012-2017. Ανακτήθηκε από: [https://kalo.gov.gr/wp-content/uploads/2019/05/1.-](https://kalo.gov.gr/wp-content/uploads/2019/05/1.-%CE%9A%CE%B1%CF%84%CE%B1%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%AE-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CF%80%CE%B5%CE%B4%CE%AF%CE%BF%CF%85-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%9A%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%89%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%91%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BB%CE%AD%CE%B3%CE%B3%CF%85%CE%B1%CF%82-%CE%9F%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%AF%CE%B1%CF%82-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1-2012-2017.pdf)

[1.-%CE%9A%CE%B1%CF%84%CE%B1%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%AE-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CF%80%CE%B5%CE%B4%CE%AF%CE%BF%CF%85-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%9A%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%89%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%91%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BB%CE%AD%CE%B3%CE%B3%CF%85%CE%B1%CF%82-%CE%9F%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%AF%CE%B1%CF%82-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1-2012-2017.pdf](https://kalo.gov.gr/wp-content/uploads/2019/05/1.-%CE%9A%CE%B1%CF%84%CE%B1%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%AE-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CF%80%CE%B5%CE%B4%CE%AF%CE%BF%CF%85-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%9A%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%89%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%91%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BB%CE%AD%CE%B3%CE%B3%CF%85%CE%B1%CF%82-%CE%9F%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%AF%CE%B1%CF%82-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1-2012-2017.pdf)

Παράρτημα Α: Οδηγός Συνέντευξης-Βασικοί άξονες συζήτησης

ΟΔΗΓΟΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ

Σκοπός της συνέντευξης είναι η διερεύνηση της συνεισφοράς των εγχειρημάτων ΚοινΣΕπ, που δραστηριοποιούνται στον αγροδιατροφικό τομέα, στην προώθηση των τοπικών αγροτικών προϊόντων, η εξέταση της δυναμικότητας εξέλιξης των εγχειρημάτων αυτών, της διασφάλισης της βιωσιμότητάς τους και της προοπτικής ανάπτυξής τους με στόχο μια εναλλακτική προσέγγιση της νησιωτικής ανάπτυξης υπό το πρίσμα της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας.

Βασικοί άξονες συζήτησης

Τα ερωτήματα που τίθενται στη συνέντευξη διαρθρώνονται στους ακόλουθους τέσσερεις βασικούς άξονες:

1. Γνωριμία με το εγχείρημα

- Βασικά στοιχεία επιχείρησης (Επωνυμία, Έδρα, δραστηριότητα, μέλη, εργαζόμενοι, κλπ)
- Σύντομο ιστορικό ίδρυσης, στόχοι και προσδοκίες, σημεία διαφοροποίησης από άλλες κοινωνικές επιχειρήσεις του τομέα.

2. Προώθηση τοπικών αγροτικών προϊόντων

- Είδη και ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των τοπικών αγροτικών προϊόντων
- Ζητήματα διασφάλισης της ποιότητας και κοστολόγησης των προϊόντων
- Κριτήρια επιλογής προμηθευτών, συνεργασίες με παραγωγούς, συνεταιρισμούς κλπ.

3. Αρχές και αξίες του εγχειρήματος και σύνδεση με την τοπική κοινωνία

- Βασικές αξίες και αρχές εσωτερικής λειτουργίας του εγχειρήματος
- Συνθήκες εργασίας/απασχόλησης των εργαζομένων
- Διανομή πλεονάσματος
- Λοιπές δράσεις και δικτύώσεις

4. Προκλήσεις και προοπτικές ανάπτυξης

- Δυσκολίες κατά την έναρξη και λειτουργία
- Σχέδια και προοπτικές
- Κοινωνικός αντίκτυπος

Σας ευχαριστώ για το χρόνο σας!

Παράρτημα Β: Οδηγός Συνέντευξης- Βασικοί άξονες συζήτησης - Ερωτήματα

ΟΔΗΓΟΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ

Σκοπός της συνέντευξης είναι η διερεύνηση της συνεισφοράς των εγχειρημάτων ΚοινΣΕπ, που δραστηριοποιούνται στον αγροδιατροφικό τομέα και στην προώθηση των τοπικών αγροτικών προϊόντων, καθώς και η εξέταση της δυναμικότητας εξέλιξης των εγχειρημάτων αυτών, της διασφάλισης της βιωσιμότητάς τους και της προοπτικής ανάπτυξής τους με στόχο μια εναλλακτική προσέγγιση της νησιωτικής ανάπτυξης υπό το πρίσμα της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας.

Λέξεις-Κλειδιά

τοπικά αγροτικά προϊόντα, Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία, εναλλακτική νησιωτική ανάπτυξη

Βασικοί άξονες συζήτησης

Τα ερωτήματα που τίθενται στη συνέντευξη διαρθρώνονται στους ακόλουθους τέσσερεις βασικούς άξονες:

1. Γνωριμία με το εγχείρημα

Γνωρίζουμε το εγχείρημα αντλώντας πληροφορίες σχετικά με την ιστορία της ΚοινΣΕπ και την ταυτότητά της.

Σκοπός είναι να ιχνηλατήσουμε εάν απαντά στις ανάγκες της τοπικής κοινωνίας, εάν οι κύριοι στόχοι του αφορούν στο κοινωνικό/οικονομικό/περιβαλλοντικό όφελος του νησιού, στην αξιοποίηση των τοπικών πόρων και στην τοπική ανάπτυξη.

Ερωτήματα:

1.1. Ποια είναι η θέση σας στην ΚοινΣΕπ; Η ειδικότητά σας;

1.2. Από πόσα μέλη αποτελείται η επιχείρησή σας; (φύλο, ηλικία, εκπαίδευση)

1.3. Ποια είναι η γεωγραφική περιοχή στην οποία δραστηριοποιείται η ΚοινΣΕπ και ποια η βασική της δραστηριότητα;

1.4. Πώς ξεκίνησε η πρωτοβουλία, από ποιους και ποια ήταν η αιτία/κίνητρα που οδήγησαν στην ίδρυση της επιχείρησης;(ανεργία, ειδυλλιακή ζωή στην ύπαιθρο, επιστροφή στις ρίζες κλπ)

- 1.5. Ποιες δυσκολίες αντιμετωπίσατε κατά την έναρξη και τη λειτουργία της επιχείρησης; (πόσος χρόνος μεσολάβησε από την αρχική ιδέα μέχρι την ολοκλήρωση και λειτουργία;)
- 1.6. Σκοπός των ΚοινΣΕπ είναι η επιδίωξη συλλογικής και κοινωνικής ωφέλειας. Πώς εξειδικεύεται ο σκοπός αυτός στη δική σας επιχείρηση; Ποιοι είναι οι δικοί σας στόχοι και οι προσδοκίες; Ποιες είναι οι προτεραιότητες του εγχειρήματος (κοινωνικές, οικονομικές, περιβαλλοντικές)
- 1.7. Ποια είναι τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που σας διαφοροποιούν από άλλες επιχειρήσεις ίδιας δραστηριότητας;
-

2. Προώθηση τοπικών αγροτικών προϊόντων

Μαθαίνουμε για τα προϊόντα της επιχείρησης, την τοπικότητα και παραδοσιακότητά τους, τους τρόπους παραγωγής, διάθεσης και επικοινωνίας, την προστιθέμενη αξία της δραστηριότητας, τον ρόλο της ΚοινΣΕπ στην τοπική/νησιωτική ανάπτυξη.

Στόχος είναι να διερευνήσουμε:

- κατά πόσο τα τοπικά αγροτικά προϊόντα μιας κοινωνικής επιχείρησης μπορούν να στηρίξουν την τοπική κοινωνία και οικονομία σε μία προοπτική βιώσιμης ανάπτυξης
- ποιες καινοτομίες επιφέρει το εγχείρημα στον αγροδιατροφικό κλάδο και πώς επηρεάζεται η βιωσιμότητα της τοπικής γεωργίας, κτηνοτροφίας
- πώς αξιοποιείται το ανθρώπινο κεφάλαιο (εκπαίδευση, δεξιότητες, εμπειρία του τοπικού πληθυσμού) και πώς αξιοποιείται το κοινωνικό κεφάλαιο (κλίμα εμπιστοσύνης και συνεργασίας μεταξύ των τοπικών επιχειρήσεων, ήθη και έθιμα, τοπική τεχνογνωσία, δίκτυο θεσμών/φορέων/εγχειρημάτων)
- εάν και με ποιον τρόπο, συλλογικά αυτοδιαχειριζόμενα εγχειρήματα της Κ.Α.Λ.Ο που δραστηριοποιούνται στην προώθηση τοπικών αγροτικών προϊόντων, διαμορφώνουν περιβάλλον οικονομικής δικαιοσύνης στο αγροτροφικό σύστημα

Ερωτήματα:

- 2.1. Ποια τοπικά αγροτικά προϊόντα προωθείτε; (ή/και κατηγορία προϊόντων π.χ τυροκομικά, οινοποιεία, όσπρια, ελαιοκομία κλπ) Για ποιον λόγο επιλέξατε να προωθείτε τοπικά προϊόντα; Πώς ορίζετε το τοπικό προϊόν (παράγεται εντός του

νησιού ή της περιφέρειας); Σε τι ποσοστό είναι τοπικά (αν δεν είναι μόνο τοπικά
τρόφιμα, τα υπόλοιπα τι είναι;)

**2.2. Ποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της τοπικής παράδοσης και τεχνογνωσίας του
νησιού αντανακλούν τα προϊόντα της επιχείρησης;**

**2.3. Προωθείτε προϊόντα που τα θεωρείτε καινοτόμα; Αν ναι πού θεωρείτε πως
οφείλεται η καινοτομία τους; Σε ποιον τομέα; (επένδυση, εξοπλισμός,
δημιουργικότητα, συνεργασίες, ανάγκες ή ομάδες που εξυπηρετούν)**

**2.4. Με ποιον τρόπο εγγυάστε την ποιότητα των προϊόντων που διαθέτετε; Διατηρείτε
σχέσεις εμπιστοσύνης με τους παραγωγούς, γνωριμίες, επισκέπτεστε τις
εκμεταλλεύσεις τους για να δείτε πώς παράγονται κλπ;**

Καλλιεργητικές μέθοδοι που παράγονται (παραδοσιακές/νέες γεωργικές πρακτικές κλπ)/
Σύστημα Πιστοποίησης/ Ένταξη σε ευρωπαϊκά Συστήματα Ποιότητας για την αναγνώριση
προϊόντων με ειδικό χαρακτηριστικό ποιότητας; (ΠΟΠ, ΠΓΕ, βιολογικά, παραδοσιακά,
σπιτικά, εποχικά κλπ).

**2.5. Έχετε ορίσει κάποια κριτήρια με βάση τα οποία επιλέγετε τους προμηθευτές και
τους βασικούς συνεργάτες σας; Έχετε συνεργασίες με άλλες επιχειρήσεις, φορείς,
μεμονωμένα άτομα, κοινότητα;**

**2.6. Σε ποια αγορά απευθύνεστε; (περιοχή, νησί, ηπειρωτική Ελλάδα, εξαγωγές) Έχετε
κάποια σχέδια επέκτασης και σε άλλες αγορές;**

**2.7. Με ποιους τρόπους γίνεται η προώθηση των προϊόντων; (κανάλια πρόσβασης στην
αγορά: κατάστημα, λαϊκές, διαδίκτυο, αγορές χωρίς μεσάζοντες, συμμετοχή σε φεστιβάλ
/ γιορτές, τοπικά, αλλού; που;)**

**2.8. Πώς έχετε σκεφτεί το ζήτημα της κοστολόγησης των προϊόντων; Θεωρείτε ότι είναι
δίκαιες οι τιμές σας τόσο για τον καταναλωτή όσο και για τον παραγωγό; Με ποιον
τρόπο το διασφαλίζετε;**

3. Αρχές και αξίες του εγχειρήματος και σύνδεση με την τοπική κοινωνία

Διερευνούμε τον τρόπο λειτουργίας του εγχειρήματος, τις βασικές αρχές και αξίες του και
τον τρόπο που αυτές διαχέονται και επιδρούν στην τοπική κοινωνία. Ειδικότερα εξετάζουμε:

-πώς γίνεται η διακυβέρνηση του εγχειρήματος και μέσω ποιων
διαδικασιών/δραστηριοτήτων προωθούνται οι αξίες της Κ.Α.Λ.Ο στην τοπική κοινωνία

- πώς ανταποκρίνεται στις κοινωνικές ανάγκες και εάν δίνει διέξοδο σε κοινωνικά προβλήματα όπως το πρόβλημα της απασχόλησης, της απομόνωσης, της κοινωνικής και οικονομικής επιβίωσης των κατοίκων
- με ποιον τρόπο γίνεται η διανομή των κερδών και πώς επιστρέφεται το πλεόνασμα και διαχέεται στην τοπική κοινωνία
- εάν υπάρχουν δικτυώσεις μεταξύ των εγχειρημάτων Κ.Α.Α.Ο ίδιας ή διαφορετικής δραστηριότητας, σχέσεις ειλικρινούς συνεργασίας και αλληλεγγύης
- με ποιες δομικές καινοτομίες/δράσεις επιτυγχάνονται οι προσδοκίες και οι στόχοι για την υλοποίηση του οράματος και τη βιωσιμότητα της επιχείρησης

Ερωτήματα:

- 3.1. Ποιες είναι οι βασικές αξίες και αρχές λειτουργίας του εγχειρήματος;**
- 3.2. Ποιες είναι οι διαδικασίες λειτουργίας και ο τρόπος λήψης αποφάσεων; Πώς αντιμετωπίζονται οι διαφωνίες/συγκρούσεις;**
- 3.3. Πώς γίνεται η κατανομή της εργασίας; Ισόχρονα; ανάλογα τις προτιμήσεις; τις δεξιότητες; Υπάρχουν εθελοντές; Πώς είναι οι εργασιακές σχέσεις;**
- 3.4. Κάνετε προγράμματα εκπαίδευσης στα μέλη;**
- 3.5. Ποια είναι η κύρια πηγή των εσόδων σας πέρα από τις εισφορές των μελών; Λαμβάνετε χρηματοδότηση από κρατικά ή ευρωπαϊκά προγράμματα;**
- 3.6. Πώς γίνεται η διανομή των κερδών; Υπάρχει πλεόνασμα από τη δραστηριότητα της επιχείρησης; Αν ναι, πώς το διαχειρίζεστε;**
- 3.7. Διοργανώνετε επιμέρους δράσεις; με ποιες στοχεύσεις;**
- 3.8. Πώς ανταποκρίνεται η τοπική κοινωνία στις δραστηριότητες και δράσεις της ΚοινΣΕπ;**
- 3.9. Συμμετέχετε σε κάποιο τοπικό, περιφερειακό, εθνικό ή ευρωπαϊκό δίκτυο με άλλα εγχειρήματα Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας;**

4. Προκλήσεις και προοπτικές ανάπτυξης

Αναζητούμε τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι ΚοινΣΕπ και τις προοπτικές ανάπτυξής τους. Σκοπός είναι:

- να εντοπιστούν τα υφιστάμενα προβλήματα και να διαγνωστούν οι σημαντικότεροι κίνδυνοι στους οποίους είναι εκτεθειμένη η επιχείρηση

- να διερευνηθούν οι υποστηρικτικές δράσεις από το Κράτος και άλλους θεσμούς για την αντιμετώπιση των προκλήσεων και των κινδύνων
- να εξεταστούν οι προοπτικές ανάπτυξης και η δημιουργία ενός συνεργατικού οικοσυστήματος μεταξύ εγχειρημάτων Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας στο νησί της Λέσβου
- να διερευνηθεί ο κοινωνικός αντίκτυπος των ΚοινΣΕπ, οι αλλαγές που επιφέρουν στη ζωή των ανθρώπων και η συνεισφορά τους στην εναλλακτικού τύπου βιώσιμη, τοπική/νησιωτική ανάπτυξη

Ερωτήματα:

- 4.1. Ποια θεωρείτε ως σημεία-σταθμούς στην εξέλιξη της επιχείρησης; (θετικά πχ νομοθετικό πλαίσιο/δράσεις και αρνητικά πχ οικονομική κρίση)**
- 4.2. Ποιες θεωρείτε ως τις κυριότερες προκλήσεις/κινδύνους για την ανάπτυξη μίας ΚοινΣΕπ στη Λέσβο;**
- 4.3. Ποιες υποστηρικτικές δράσεις θα διευκόλυναν τη λειτουργία σας; πώς οι δημόσιες πολιτικές, πιστεύετε, ότι μπορούν να συμβάλουν;**
- 4.4. Έχετε σχέδια για μελλοντικές δράσεις, νέα προϊόντα ή νέες αγορές;**
- 4.5. Πώς βλέπετε την ανάπτυξη δικτύωσης μεταξύ κοινωνικών συνεταιριστικών επιχειρήσεων ίδιας ή διαφορετικής δραστηριότητας; Ποια πιστεύετε ότι θα είναι τα οφέλη;**
- 4.6. Πώς αξιολογείτε εσείς την ΚοινΣΕπ; Υπάρχει ικανοποιητική οργάνωση; Επιτυγχάνονται οι στόχοι της;**
- 4.7. Έχετε κάποιον τρόπο μέτρησης/καταγραφής του κοινωνικού σας αντίκτυπου; της προσφοράς σας στην τοπική κοινωνία;**
- 4.8. Πιστεύετε ότι η ΚοινΣΕπ σας έχει τη δυναμική να μετασηματίσει τις οικονομικές και κοινωνικές σχέσεις της τοπικής κοινωνίας και να συμβάλει σε μία βιώσιμη νησιωτική ανάπτυξη; (π.χ. με ποιον τρόπο συμβάλλει στο μετασχηματισμό του παραγωγικού ή/και καταναλωτικού μοντέλου;)**

Σας ευχαριστώ για το χρόνο σας

Παράρτημα Γ: Αναλυτικός Πίνακας Δράσεων της ΚοινΣΕπ

«ΜΟΔΟΥΣΑ»

ΔΡΑΣΗ	ΗΜΕΡΟ ΜΗΝΙΑ	ΤΟΠΟΣ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗΣ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Διοργάνωση πilotικού/πειραματικού βιωματικού Θερινού Σχολείου στον κόλπο Γέρας	3-7 Αυγούστου 2015	Κόλπος Γέρας, περιοχή Αύλωνα.	Κύριο αντικείμενο η ανάπτυξη και βελτίωση των κοινωνικών δεξιοτήτων των συμμετεχόντων ώστε να συμπράττουν εποικοδομητικά στη διαμόρφωση δομών της Κοινωνικής Οικονομίας και Επιχειρηματικότητας και του Τρίτου Τομέα της Οικονομίας. Η Λέσβος μπορεί να αποτελέσει θερμοκοιτίδα υποστήριξης της Κοινωνικής Οικονομίας, η οποία μέχρι σήμερα έχει αποδείξει ότι ανταποκρίνεται αποτελεσματικότερα στις σύγχρονες οικονομικές κρίσεις και στις ανάγκες των σύγχρονων κοινωνιών.

Διοργάνωση ημερίδας με θέμα «Ολοκληρωμένη Διαχείριση – Πιστοποίηση Ποιότητας- Οικομουσείο»	14/12/2015	Αίθουσα Πολιτισμού «Οδυσσεάς Ελύτης	Το Οικομουσείο ως Νέος Μοχλός Περιφερειακής Ανάπτυξης», Ημερίδα "Τοπική Κοινωνία: Εργαλεία Ανάπτυξης",
Παρουσίαση προϊόντων Μοδούσας στον καταναλωτικό Συνεταιρισμό "Βίος COOP" (Θεσσαλονίκη)	24/12/2015	Συνεταιρισμός "Βίος COOP" (Θεσσαλονίκη)	Παρουσίαση προϊόντων
Συμμετοχή στην έκθεση «ΕΞΠΟΤΡΟΦ» 2016	29/01 έως 01/02 2016	Ολυμπιακό Κέντρο Ξιφασκίας, στο Ελληνικό	Τα προϊόντα της ΜΟΔΟΥΣΑ προσέλκυσαν έντονο ενδιαφέρον εξαγωγών.
Συμμετοχή στην έκθεση Detrop	26-29/02/2016	Διεθνές Εκθεσιακό & Συνεδριακό Κέντρο Θεσσαλονίκης	Κατά τη διάρκεια της έκθεσης διοργανώθηκαν πολυάριθμες εκδηλώσεις, δημιουργώντας εναλλακτικές προτάσεις πώλησης και προώθησης, ενώ εκπρόσωποι κορυφαίων εταιρειών από διάφορους τομείς της αλυσίδας τροφίμων ανέλυσαν τις νέες τάσεις, τις καινοτομίες και τις ευκαιρίες σε επαγγελματίες του τομέα των τροφίμων και ποτών.
Συμμετοχή στην έκθεση FOOD EXPO 2016	19-21/03/2016	METROPOLI TAN EXPO	Συμμετοχή στην περιφερειακή διεθνή έκθεση τροφίμων και ποτών

Διήμερο εκδηλώσεων για την προώθηση της Κοινωνικής Οικονομίας	25-26/06/2016	Παλιό ελαιοτριβείο της Μοδούσας στη διασταύρωση Παπάδου-Περάματος	Στόχος των εκδηλώσεων ήταν η ανάδειξη της συνεργασίας σύμφωνα με τις αρχές της Κοινωνικής Οικονομίας. Στο πλαίσιο των εκδηλώσεων πραγματοποιήθηκαν διάφορες επιδείξεις: αλώνισμα, πετάλωμα αλόγου παρασκευή τραχανά, τυροκόμηση, παραγωγή παστεριωμένου λεμονοχυμού, αλλά και διάφορες εκθέσεις λαογραφικού περιεχομένου με αντικείμενο την ελιά και το ελαιόλαδο, όπως και ομιλίες σχετικά με την κοινωνική οικονομία, τα τοπικά προϊόντα και την τοπική ανάπτυξη
Διοργάνωση ενημερωτικής ημερίδας σε συνεργασία με το εργαστήριο ελαιολάδου του ΕΛΓΟ «Δήμητρα»	12/10/2016	Παπάδος Γέρα	Παραγωγή εξαιρετικού παρθένου ελαιόλαδου και οργανοληπτική αξιολόγηση. Έλεγχος γνησιότητας και ασφάλειας ελαιόλαδου
"Η ΚοινΣΕπ «ΜΟΔΟΥΣΑ» και ο ρόλος της στη βιώσιμη τοπική ανάπτυξη",	03/05/2017	Πανεπιστήμιο Αιγαίου	Φεστιβάλ Περιβάλλοντος, Σύλλογος Φοιτητών Τμήματος Περιβάλλοντος
-Local sustainable development and the Social Cooperative Enterprise "Modousa",	23/05/2017	Παπάδος Γέρα	Διάλεξη σε ομάδα αλλοδαπών καλλιτεχνών-επισκεπτών

Ημερίδα "QUO VADIS EUROPEE? Δυνατότητες και υλοποίηση αναπτυξιακών πρακτικών σε μια ευρωπαϊκή περιφέρεια. «Τοπική επιχειρηματικότητα"	14/11/2017	Εμπορικό Επιμελητήριο Λέσβου	-"Η Κοιν.Σ.Επ. «ΜΟΔΟΥΣΑ» και η συμμετοχή της στο πρόγραμμα «Erasmus - Νέοι Επιχειρηματίες»"
Διοργάνωση Ημερίδας με θέμα «Διασύνδεση Αγροδιατροφής και Βιομηχανίας με τον τουρισμό. Προοπτικές	18/12/2017	Εμπορικό Επιμελητήριο Λέσβου	Κεντρικός ομιλητής ο Γενικός Γραμματέας Βιομηχανίας κ. Στρατή Ζαφείρη. Συνδιοργάνωση Φορέας Τουρισμού Μολύβου και ΚοινΣεπ ΜΟΔΟΥΣΑ
«Κοινωνική Επιχειρηματικότητα στον Αγροτικό Τομέα: Το παράδειγμα της Κοιν.Σ.Επ. ΜΟΔΟΥΣΑ ΓΕΡΑΣ»	15/05/2018	Αμφιθέατρο Γεωγραφίας, Παν. Αιγαίου	Ανοιχτή Εκδήλωση, Παρουσίαση- συζήτηση Διοργάνωση: Εργαστήριο Κοινωνιολογίας της Εργασίας, Τμήμα Κοινωνιολογίας Παν. Αιγαίου
2ο Lesvos Food Fest	09/07/2018	Εγκαταστάσεις Μοδούσας Παπάδος Γέρας	Γευσιγνωσία, παρουσιάσεις συζητήσεις, συμβουλευτική για τις προοπτικές προβολής και διαφήμισης των μικρών παραγωγών και προώθησης των τοπικών προϊόντων
Διεθνής Έκθεση Θεσσαλονίκης 2018	8-16/9/2018	Θεσσαλονίκη	Τα προϊόντα "ΜΟΔΟΥΣΑ" στη διεθνή έκθεση Θεσσαλονίκης

Κ.Α.Α.Ο. ATHENS EXPO 2018	7 έως 11/11/2018	Σοφοκλέους 1 (Αίθριο ΕΚΠΑ)	Συμμετοχή στη 2 ^η Έκθεση Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας
«FoodPanorama Expo και Οινογεύσεις 2018»	8,9/12/2018	Κύπρος- Λευκωσία	Συμμετοχή στη Διακρατική έκθεση foodpanorama στη Λευκωσία της Κύπρου
«Η αρχόντισσα της Γέρας»	07/04/2019	Αρχαιολογικό Μουσείο Μυτιλήνης	Παρακολούθηση της παρουσίασης «Η Αρχόντισσα του 8ου αι. π. Χ. από το Ίππειος της Λέσβου
3ο Lesvos Food Fest	1,2/7/2019	Εγκαταστάσεις Μοδούσας Παπάδος Γέρας	Γευσιγνωσία, παρουσιάσεις συζητήσεις για το δίκαιο και αλληλέγγυο εμπόριο, γαστρονομία, λαϊκή αγορά χωρίς μεσάζοντες, κεράσματα προβολή των δράσεων και των συνεργατών
Περιβαλλοντικές εξορμήσεις			

Παράρτημα Δ: Αναλυτικός Πίνακας Δράσεων της ΚοινΣΕπ «ΗΦΑΙΣΤΕΙΟ ΑΝΕΜΩΤΙΑΣ»

ΔΡΑΣΗ	ΗΜΕΡΟ ΜΗΝΙΑ	ΤΟΠΟΣ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗΣ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Ανοιχτή Συνέλευση με θέμα: «Κοινωνική Οικονομία - Η ίδρυση της Κοιν.Σ.Επ. Ηφαίστειο Ανεμώτιας»	1-10-2017	Ανεμώτια περιοχή Πλατεία του χωριού	Στόχος της ανοιχτής συνέλευσης ήταν να ενημερωθούν οι κάτοικοι του χωριού για την κοινωνική οικονομία, την ίδρυση της Κοιν.Σ.Επ. Ηφαίστειο Ανεμώτιας και το αντικείμενο αυτής. Έγινε συζήτηση και ανταλλαγή απόψεων για τα κάτωθι θέματα: Οικονομική κρίση & ανάσχεση της πληθυσμιακής γήρανσης του χωριού Αναζήτηση λύσεων Ανάπτυξη της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας Συνεργατισμός – Θέσεις εργασίας – Συμβολή στην τοπική ανάπτυξη Αξιοποίηση των ιδιαίτερων φυσικών και πολιτιστικών πόρων της περιοχής Επαγγελματική ενασχόληση της Κοινσεπ με την παραδοσιακή αμπελουργία την οινοποίηση, την απόσταξη και τον βιτουρισμό

Διοργάνωση ενημερωτικής ημερίδας σε συνεργασία με τον Σύλλογο Αμπελουργών Ανεμώτιας «ο Κάμπος» και τη συμμετοχή γεωπόνων από την Διεύθυνση Αγροτικής Οικονομίας Καλλονής	18 & 19/7/2018	Αίθουσα Πολιτιστικού Συλλόγου	Το σεμινάριο διάρκειας δέκα (10) ωρών απευθυνόταν σε επαγγελματίες και ερασιτέχνες αμπελοκαλλιεργητές, νέους αγρότες, τεχνολόγους τροφίμων, γεωπόνους και σε κάθε ενδιαφερόμενο που θέλει να αναπτύξει γνώσεις για την καλλιέργεια της αμπέλου, με σκοπό την κατάρτισή τους σε θέματα Αμπελουργίας – Νομοθεσίας, χωρικής οινοποίησης και απόσταξης.
Συμμετοχή στην ΕΚΘΕΣΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ & ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ Κ.Α.Α.Ο. ATHENS EXPO 2018, την 2η Έκθεση Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας	7 έως 11/11/2018	Παλιό χρηματιστήριο της Αθήνας στη Σοφοκλέους	Γευστιγνωσία αποσταγμάτων, παρουσίαση του εγχειρήματος της Κοιν.Σ.Επ. Ηφαίστειο Ανεμώτιας στο κοινό, συζητήσεις
Φιλοξενία δημοτικών σχολείων της Λέσβου στις εγκαταστάσεις της Κοιν.Σ.Επ.	14 & 15/11/2018	Αποστακτήριο Κοιν.Σ.Επ.	Παρουσίαση του εγχειρήματος της Κοιν.Σ.Επ. Ηφαίστειο Ανεμώτιας, επίδειξη απόσταξης

Συμμετοχή στις πολιτιστικές εκδηλώσεις «Γιορτές Αμπελουργίας 2018» του Συλλόγου Αμπελουργών Ανεμώτιας «ο Κάμπος»	16 & 17/11 2018	Αποστακτήριο Κοιν.Σ.Επ.	Επίδειξη απόσταξης, γευσιγνωσία αποσταγμάτων, συζητήσεις για την ανάπτυξη της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας Τα αποστάγματα της Κοιν.Σ.Επ. Ηφαίστειο Ανεμώτιας προσέλκυσαν έντονο ενδιαφέρον των επισκεπτών.
Φιλοξενία του Συλλόγου οινόφιλων Λέσβου στις εγκαταστάσεις της Κοιν.Σ.Επ.	25/11/2018	Αποστακτήριο Κοιν.Σ.Επ.	Παρουσίαση του εγχειρήματος της Κοιν.Σ.Επ. Ηφαίστειο Ανεμώτιας, επίδειξη απόσταξης, γευσιγνωσία αποσταγμάτων, συζητήσεις για την ανάπτυξη της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας
Φιλοξενία Ορειβατικού Πεζοπορικού Συλλόγου Λέσβου «ΟΡΕΙΑΣ», στις εγκαταστάσεις της Κοιν.Σ.Επ.	16/12/2018	Αποστακτήριο Κοιν.Σ.Επ.	Παρουσίαση του εγχειρήματος της Κοιν.Σ.Επ. Ηφαίστειο Ανεμώτιας, επίδειξη απόσταξης, γευσιγνωσία αποσταγμάτων, συζητήσεις για την ανάπτυξη της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας

<p>Διοργάνωση της εκδήλωσης : «1η Συνάντηση Φιλίας & Επικοινωνίας»</p>	<p>29/4/2019</p>	<p>Αποστακτήριο Κοιν.Σ.Επ.</p>	<p>Η εκδήλωση αποσκοπούσε στην κινητοποίηση των μελών των τοπικών κοινοτήτων, προκειμένου να αρχίσει να καλλιεργείται μια νέα κοινοτική συνείδηση που να προασπίζεται τη δημοκρατική διαχείριση των κοινών πόρων και αγαθών, την κοινοκτημοσύνη, τη συμμετοχή, τη συνεργασία, τον πολιτισμό και την προστασία του περιβάλλοντος</p>
--	------------------	--------------------------------	---

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.